

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นและความสำคัญของปัญหา

ภายใต้กระแสการพัฒนาในยุคโลกาภิวัตน์ เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศไทยถูกขับเคลื่อนด้วยการแข่งขันในระบบทุนนิยมและการใช้กลไกทางการตลาดเป็นเครื่องมือ แต่จากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 ได้ส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจระดับรากหญ้าได้รับผลกระทบจากกระแสการพัฒนาดังกล่าว มีการปิดกิจการและการเลิกจ้างงานในภาคธุรกิจและภาคอุตสาหกรรมทั้งขนาดเล็กและขนาดกลางเป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดผลกระทบทางลบต่อการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจระดับรากหญ้าซึ่งเป็นเศรษฐกิจระดับฐานรากที่สำคัญของประเทศไทย (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2540 : 25-29)

ดังนั้นการส่งเสริมให้เศรษฐกิจระดับรากหญ้ามีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้ จึงเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญของการพัฒนาประเทศในรัฐบาลหลายยุคหลายสมัยมาตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2540 จนถึงปัจจุบัน โดยมีการวางนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจด้วยการให้รัฐบาลมุ่งส่งเสริมเศรษฐกิจระดับรากหญ้าให้มีความเข้มแข็งด้วยกลไกทางการตลาดที่มีความเป็นธรรมและความเสมอภาคภายใต้การรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อร่วมกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่สอดคล้องเหมาะสมกับสถานภาพสังคม ความต้องการของประชาชนและภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน โดยใช้การจัดการทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ภายในชุมชนท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์และสร้างประโยชน์สูงสุดให้เกิดขึ้นกับชุมชน (กาญจนา แก้วเทพในณรงค์ เพชรประเสริฐ, 2542 : 237-243)

การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาประเทศที่สอดคล้องกับกรอบการพัฒนาเศรษฐกิจระดับรากหญ้างกล่าว ซึ่งอาจเป็นผลเนื่องมาจากประเทศไทยมีความได้เปรียบในด้านทำเลที่ตั้ง ความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวที่ค่อนข้างถูก รวมทั้งเอกลักษณ์ของคนไทยในด้านการมีน้ำใจไมตรีและการยอมรับคนแปลกหน้าได้โดยง่าย แต่อย่างไรก็ตามการจัดการท่องเที่ยวที่ผ่านมามักถูกกำหนดโดยนโยบายจากผู้บริหารผู้ประกอบการท่องเที่ยวและความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นส่วนใหญ่ โดยมิได้คำนึงถึงความต้องการของประชาชนท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงกับการจัดการท่องเที่ยว

ตลาดน้ำเป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในประเทศไทยซึ่งเป็นที่รู้จักกันดี โดยใช้เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศให้มาสัมผัสกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่ไม่มีอยู่ในวัฒนธรรมของพวกเขา จากที่ผ่านมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในรูปแบบตลาดน้ำได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวจำนวนมาก เนื่องจากตลาดน้ำมีความโดดเด่นทางด้านวัฒนธรรมที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของคนไทยในยุคดั้งเดิมที่อาศัยแม่น้ำลำคลองเพื่อประโยชน์ในการสัญจรและการค้าขาย ทั้งนี้กิจกรรมต่าง ๆ ในตลาดน้ำนอกจากจะสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศแล้ว ยังทำให้นักท่องเที่ยวชาวไทยได้มีโอกาสย้อนอดีตสัมผัสกับประสบการณ์และวัฒนธรรมความเป็นชุมชนเกษตรกรรมดั้งเดิมผ่านกิจกรรมการค้าขายสินค้าต่าง ๆ ในตลาดน้ำ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการช่วยการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนไม่ให้เลือนหายไป (สุพัตรา กลับดี, 2545 : 2-5)

ตลาดน้ำดำเนินสะดวกเป็นตลาดน้ำที่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศรู้จักกันมามากกว่า 30 ปี โดยตลาดน้ำดำเนินสะดวกมีจุดเริ่มต้นมาจากตลาดซึ่งเป็นที่ชุมนุมเพื่อตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนเอง แล้วพัฒนารูปแบบสินค้าและบริการให้เป็นแหล่งรองรับนักท่องเที่ยวจากเดิมที่นักท่องเที่ยวเดินทางมาเพื่อดูวิถีชีวิตที่เป็นอยู่ตามปกติของชาวบ้านในพื้นที่ ต่อมาได้มีการสร้างกิจกรรมเสริมที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เข้าไปมีส่วนร่วมด้วย เช่น การลงเรือพายหรือการเที่ยวชมคลองเพิ่มเติมขึ้นจนเป็นที่รู้จักกันดี และจากความสำเร็จทางเศรษฐกิจของตลาดน้ำดำเนินสะดวกแห่งนี้ได้กลายเป็นต้นแบบให้กับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแบบตลาดน้ำในแหล่งอื่นๆ ให้เป็นไปในลักษณะเดียวกันคือ เน้นการสรรหากิจกรรมต่าง ๆ ที่น่าสนใจมารองรับความต้องการของนักท่องเที่ยว รวมทั้งมีการปรับปรุงและพัฒนาตลาดน้ำท้องถิ่นที่มีอยู่แล้ว การรื้อฟื้นย่านตลาดน้ำเดิมที่สูญหายไปแล้วขึ้นมาใหม่ หรือการจัดตั้งตลาดน้ำขึ้นมาใหม่เพื่อส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยเฉพาะ ซึ่งรูปแบบหลังนี้มีแนวโน้มว่าจะเกิดเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในชุมชนริมน้ำหลายแห่งทั้งในเขตเมืองและในเขตชนบท

ชุมชนบางม่วงซึ่งมีที่ตั้งอยู่ในอำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี เป็นชุมชนอีกแห่งหนึ่งที่มีแนวคิดการจัดกิจกรรมในรูปแบบตลาดน้ำ (Floating Market) โดยมีเหตุผลเนื่องมาจากชุมชนบางม่วงเป็นชุมชนที่มีพื้นที่ที่มีความพร้อมในด้านกายภาพ ทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ซึ่งมีศักยภาพเพียงพอที่จะสามารถพัฒนาเป็นตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรมได้ ดังเห็นได้จากชุมชนบางม่วงมีประวัติการก่อตั้งชุมชนมายาวนานตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 มีสภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม มีการประกอบอาชีพในด้านเกษตรกรรม มีแม่น้ำและลำคลองไหลผ่าน ซึ่งในปัจจุบัน

ชาวบ้านในชุมชนก็ยังคงใช้ประโยชน์จากแม่น้ำและลำคลองเพื่อการเดินทางและค้าขายเช่นเดียวกับในอดีต นอกจากนั้นชุมชนบางม่วงยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อีกทั้งการเดินทางเพื่อเข้าถึงพื้นที่ชุมชนบางม่วงก็เป็นไปได้โดยสะดวกทั้งทางบกและทางน้ำ ประกอบกับระยะทางที่ไม่ไกลมากเกินไปจากกรุงเทพฯ ประมาณ 17 กิโลเมตร จึงทำให้ใช้ระยะเวลาในการเดินทางไม่ยาวนานจนเกินไป

จากเหตุผลดังกล่าวคณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษาความเป็นไปได้ในการส่งเสริมการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง โดยผลจากการศึกษาดังกล่าวผู้วิจัยคาดหวังว่าจะทำให้ได้ข้อมูลพื้นฐานซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วงได้ อีกทั้งยังก่อให้เกิดผลทางอ้อมในการดำรงไว้ซึ่งการรักษาวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นและวิถีการดำรงชีวิตแบบดั้งเดิมให้แก่คนรุ่นหลังได้เรียนรู้และอนุรักษ์ไว้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมสืบต่อไปจนถึงอนาคต

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาความเป็นไปได้ในการส่งเสริมการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี
2. ศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี
3. ศึกษาข้อเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี

1.3 ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาดังนี้

1. **ขอบเขตด้านพื้นที่** ทำการศึกษาข้อมูลจากชุมชนในเขตพื้นที่ชุมชนบางม่วงจำนวน 9 ชุมชนคือ ชุมชนโรงน้ำแข็ง ชุมชนตลาดบางใหญ่เก่า ชุมชนไปรษณีย์ ชุมชนออมสิน ชุมชนหลังวัดพิบูล ชุมชนศาลเจ้า ชุมชนวัดราษฎร์ประคองธรรม ชุมชนวัดเสาชงหิน และชุมชนวัดอินทร์

2. **ขอบเขตด้านเนื้อหา** เป็นการศึกษาความเป็นไปได้ในการส่งเสริมการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง โดยทำการศึกษาเนื้อหาใน 2 ประเด็นคือ

2.1 ศักยภาพของพื้นที่ในการส่งเสริมการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง ทำการศึกษาในด้านทำเลที่ตั้ง ลักษณะพื้นที่ ลักษณะทางสาธารณูปโภค การเข้าถึงพื้นที่และการใช้ประโยชน์ที่ดิน

2.2 ศักยภาพของชุมชนในการส่งเสริมการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง ทำการศึกษาจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนบางม่วงได้แก่ กลุ่มประชาชนทั่วไป กลุ่มผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐ เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ประกอบการร้านค้า และนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนบางม่วง โดยทำการศึกษาในด้านภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน ภาวะผู้นำของชุมชน ความเข้มแข็งของชุมชน วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นชุมชน การมีแหล่งโบราณสถานที่สำคัญและความเชื่อของชุมชน

2.3 การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง โดยทำการศึกษาด้วยวิธีการวิเคราะห์ SWOT คือการวิเคราะห์จุดแข็ง การวิเคราะห์จุดอ่อน การวิเคราะห์โอกาส และการวิเคราะห์ข้อจำกัดของชุมชนบางม่วง

1.4 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ความเป็นไปได้ หมายถึง ศักยภาพของพื้นที่และศักยภาพของชุมชนบางม่วงในการเข้ามามีส่วนที่จะส่งเสริมให้มีการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง

ศักยภาพของพื้นที่ หมายถึง คุณสมบัติหรือความเหมาะสมของพื้นที่ทางด้านกายภาพทางด้านสาธารณูปโภค และทางด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน ในการที่จะดำเนินกิจกรรมในด้านต่าง ๆ เพื่อเป็นการส่งเสริมให้มีการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วงให้เกิดขึ้นได้จริง

ศักยภาพของชุมชน หมายถึง ความสามารถหรือความพร้อมของชุมชนทางด้านภูมิปัญญาดั้งเดิม ทางด้านภาวะผู้นำ ทางด้านความเข้มแข็ง และทางด้านสังคมวัฒนธรรมประเพณี และความเชื่อของชุมชนในการที่จะดำเนินกิจกรรมในด้านต่าง ๆ เพื่อเป็นการส่งเสริมให้มีการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วงให้เกิดขึ้นได้จริง

1.5 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ทราบถึงความเป็นไปได้ทางด้านศักยภาพของพื้นที่ชุมชนบางม่วงในการส่งเสริมการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี

2. ทราบถึงความเป็นไปได้ทางด้านศักยภาพของชุมชนบางม่วงในการส่งเสริมการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี

3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยไปปรับประยุกต์ใช้ในการพัฒนาศักยภาพของพื้นที่และศักยภาพของชุมชนบางม่วงเพื่อส่งเสริมการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี

บทที่ 2

การทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการศึกษาความเป็นไปได้ในการส่งเสริมการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิดทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางในการศึกษาดังนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพ
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มและกระบวนการกลุ่ม
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่นและการจัดการทรัพยากรของชุมชน
- 2.4 ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับตลาดน้ำ
- 2.5 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.6 กรอบแนวคิดการวิจัย

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพ

ศักยภาพเป็นสิ่งที่จำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินกิจกรรมในการพัฒนาในมิติต่าง ๆ เพราะศักยภาพเป็นปัจจัยเบื้องต้นในการบ่งบอกถึงประสิทธิผลการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่หน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ดำเนินการในส่วนนี้ผู้วิจัยจะขอกำหนดถึงความหมายของคำว่า “ศักยภาพ” ซึ่งได้มีผู้ที่ได้ศึกษาเอาไว้โดยได้แบ่งความหมายออกเป็น 2 ส่วนคือ ความหมายศักยภาพของบุคคลและองค์กร และความหมายศักยภาพของชุมชน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1.1 ความหมายศักยภาพของบุคคลและองค์กร

ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (2525 : 756) ให้ความหมายว่า ศักยภาพ หมายถึง ภาวะแฝง อำนาจหรือคุณสมบัติที่แฝงอยู่ในสิ่งต่าง ๆ ซึ่งอาจทำให้พัฒนาหรือปรากฏเป็นสิ่งที่ประจักษ์ได้

เขาวลักษณะ ศิริสุวรรณ (2539 : 7) ให้ความหมายว่า ศักยภาพของบุคคลและองค์กรหมายถึง พลังความสามารถของบุคคลหรือหน่วยงานที่มีอยู่ในตัว ซึ่งสามารถจะนำออกมา

ใช้เพื่อดำเนินการหรือประกอบกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งภายในขอบเขตได้เป็นผลสำเร็จ ซึ่งจะมีลักษณะไม่ตายตัว แต่อาจจะทำให้มีมากขึ้นหรือแข็งแรงขึ้นจากการพัฒนา

มณฑิรา ยืนนาน (2544:17) สรุปความหมายของศักยภาพว่า หมายถึง ความสามารถสูงสุดในการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งของบุคคลหรือองค์กรเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ภายใต้สภาวะแวดล้อมที่เป็นอยู่ ศักยภาพจึงเป็นปัจจัยที่เกื้อหนุนให้การทำงานสำเร็จลุล่วงอย่างมีประสิทธิภาพ

วีรยา เอี่ยมวิบูลย์ (2540 : 11) กล่าวถึงศักยภาพของบุคคลและองค์กรว่า หมายถึง การแสดงความสามารถที่มีอยู่ให้ปรากฏเมื่อมีโอกาสที่จะกระทำได้ในระดับบุคคลและระดับองค์กรภายในขอบเขตอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายกำหนด

ปกรณ ปรียากร (2537:29) กล่าวว่า ศักยภาพ เป็นพลังความสามารถทั้งที่มองเห็นได้และทั้งที่ซ่อนเร้นอยู่ภายในรวมทั้งยังมีความจำเป็นต่อความเจริญก้าวหน้าและการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ในอนาคตอีกด้วย

Longman (1978 : 805) ให้ความหมายว่า ศักยภาพ หมายถึง พลังความสามารถของบุคคลที่ซ่อนเร้นอยู่ในตน หากมีการกระตุ้นจากบุคคลหรือสิ่งแวดลอมจะสามารถแสดงพลังหรือความสามารถที่มีอยู่ออกมาใช้ได้ หรือยับยั้งพลังที่มีอยู่มิให้บังเกิดขึ้น

Neufeldt (1990 : 460) ให้ความหมายว่า ศักยภาพ หมายถึง พลังหรืออำนาจที่มีอยู่ในบุคคลซึ่งสามารถดึงออกมาใช้ หรือแสดงออกมาได้หากได้รับการกระตุ้นจากสิ่งภายนอก

จากความหมายที่มีผู้ให้ไว้ ผู้วิจัยได้นำมาประยุกต์ใช้ในการวิจัยครั้งนี้โดยได้ให้ความหมายคำว่า ศักยภาพของพื้นที่หมายถึง คุณสมบัติหรือความเหมาะสมของพื้นที่ในการที่จะดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง

2.1.2 ความหมายของศักยภาพของชุมชน

Patnam (1993 : 15 อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2543 : 27) กล่าวว่า

ชุมชนเข้มแข็งและมีศักยภาพได้เพราะคนในชุมชนมีน้ำใจ มีจิตสำนึกสาธารณะ มีความกระตือรือร้น มีบรรทัดฐานของการพึ่งพาอาศัยกัน มีเครือข่ายของการทำให้สังคมมาติดต่อสัมพันธ์กันในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชุมชน มีสถานภาพทางกายภาพของชุมชนที่เหมาะสม และสมาชิกมีส่วนร่วมในงานสาธารณะของชุมชน

มงคล คำธานินทร์ และคณะ (2523 : 10-11 อ้างถึงใน จิระภาพ ฉิมสุข, 2544 : 29) กล่าวว่า ศักยภาพของชุมชน หมายถึง ความสามารถของชุมชนในอันที่จะตอบสนองความต้องการและการแก้ไขปัญหาของคนส่วนใหญ่ในชุมชน รวมทั้งความสามารถในการร่วมมือกับคนภายนอกและตอบโต้กับอิทธิพลภายนอก ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดความสมบูรณ์และความสงบสุขของคนในชุมชนนั้น ในที่นี้ศักยภาพของชุมชนจึงอยู่ที่ความสามารถของชุมชนที่จะรวมความคิดทรัพยากรเช่น ปัจจัยการผลิต แรงงาน เงินทอง เครื่องมือ และการกระทำของคนภายในชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. บำบัดความต้องการและแก้ไขปัญหาของชุมชน
2. ร่วมมือกับคนภายนอกชุมชนในการแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการของสมาชิกในชุมชน
3. ตอบโต้อิทธิพลภายนอกชุมชน เพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์แก่ชุมชน ทั้งนี้ อิทธิพลภายนอก เช่น อำนาจของรัฐในการเกณฑ์แรงงาน การเก็บภาษีในรูปแบบต่าง ๆ การกดราคาผลผลิตของพ่อค้าคนกลาง ความไม่ยุติธรรมในการใช้อำนาจการปกครองของเจ้าหน้าที่บ้านเมือง

สุวิทย์ ธีรสาส์น (2533 : 5 อ้างถึงใน จิระภาพ ฉิมสุข, 2544 : 30) ให้ความหมายและองค์ประกอบศักยภาพของชุมชนว่า หมายถึง จิตความสามารถของชุมชนในอันที่จะตอบสนองความต้องการและแก้ไขสภาพปัญหาของคนส่วนใหญ่ในชุมชน รวมทั้งความสามารถของชุมชนในการประสานความร่วมมือในการดำเนินงานกับคนภายนอกชุมชน ขณะเดียวกันก็ดำเนินการแก้ไขปัญหาที่มาจากภายนอกชุมชน ทั้งนี้ด้วยจุดมุ่งหมายเพื่อความปกติสุขในการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน องค์ประกอบที่ทำให้ชุมชนเกิดศักยภาพในการดำเนินงานใด ๆ นั้น ได้แก่ โครงสร้างประชากรและระบบการปกครอง อาชีพและระบบการผลิต ปัจจัยในการผลิตและระบบความเชื่อ

สุรเชษฐ์ เวชพิทักษ์ (2533 : 22-23 อ้างถึงใน จิระภาพ นิมสุข, 2544 : 30) กล่าวถึง ศักยภาพของชุมชนว่า หมายถึง ความสามารถของชุมชนในการจัดการภายในชุมชน เช่น การใช้ระบบเครือข่ายในระบอบคัดเลือกผู้นำ การใช้ระบบศาลเต่าศาลแก่ทำหน้าที่พิจารณาคดีและแก้ไขคดีความขัดแย้งหรือกรณีพิพาทในชุมชน

อนุชาติ พวงสำลี และอรทัย อาจอ่ำ (2539 : 257) กล่าวถึง ศักยภาพและการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนว่า หมายถึง การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มคนตั้งแต่เรื่องของจิตสำนึก ความรู้ ทักษะไปจนถึงการจัดการ การรวมกลุ่ม ที่ทำให้เกิดพลังต่อรองในการแก้ปัญหา นานาชนิด และการที่กลุ่มจะเข้มแข็งหรือไม่ต้องพิจารณาถึงทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรด้านอื่น ๆ ของชุมชนด้วย กล่าวคือยังมีทรัพยากรมากและมีความหลากหลาย กลุ่มจะเข้มแข็งมาก

จากความหมายที่กล่าวมาในข้างต้น วิจัยขอสรุปความหมายเพื่อใช้ในการศึกษาครั้งนี้ว่า ศักยภาพของพื้นที่หมายถึง คุณสมบัติหรือความเหมาะสมของพื้นที่ในการที่จะดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการจัดตั้งตลาดทั้งชุมชนบางม่วง และศักยภาพของชุมชนหมายถึงความสามารถของชุมชนในการที่จะดำเนินกิจกรรมในด้านต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง

2.1.3 ปัจจัยในการเสริมสร้างศักยภาพหรือความเข้มแข็งของชุมชน

การจะเกิดศักยภาพหรือความเข้มแข็งของชุมชนนั้นมีปัจจัยที่เป็นตัวนำไปสู่การมีศักยภาพหรือความเข้มแข็งของชุมชนได้หลายปัจจัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

Mathews (1996 : 1-25) ได้รวบรวมประสบการณ์ในการพิจารณาเงื่อนไขต่าง ๆ ของชุมชนหรือปัจจัยที่ทำให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1. โครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อความเป็นชุมชน
  - 1.1 การรวมตัวเป็นกลุ่ม / องค์กร มีมากน้อยเพียงใด
  - 1.2 ขนาดของกลุ่มที่พบปะ
  - 1.3 จำนวนสถานที่และโอกาสในการพบปะสังสรรค์ เพื่อการแก้ปัญหาของชุมชน
  - 1.4 ประเด็นพูดคุย / ทรัพยากรของชุมชน
  - 1.5 ระดับความสัมพันธ์ใกล้ชิดของคนในชุมชน

- 1.6 เครื่องมือสื่อสาร
2. กระบวนการเฉพาะบางอย่าง
  - 2.1 กระบวนการตัดสินใจเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญหาโดยรวมของชุมชนเป็นอย่างไร การมีส่วนร่วมของคนมากน้อยเพียงไร บทบาทของผู้นำในการตัดสินใจเป็นอย่างไร
  - 2.2 กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่แตกต่างกันหรือการหาข้อสรุปร่วมกันในการแก้ปัญหา
3. ผู้นำ
  - 3.1 จำนวนผู้นำ การกระจายตัวในตำบล / พื้นที่
  - 3.2 บทบาทของผู้นำสัมพันธ์กับสมาชิกในชุมชน เช่น การเปิดโอกาสให้สมาชิกแสดงความคิดเห็นริเริ่ม การสร้างกระบวนการ / กิจกรรมให้สมาชิกมีส่วนร่วม และการสร้างเครือข่ายภายใน / ภายนอกชุมชน
  - 3.3 คุณสมบัติ เช่น การติดตามสถานการณ์ปัญหา การเปิดกว้างในการเรียนรู้ไม่แบ่งฝ่าย มองไกล มองกว้าง
4. กระบวนการที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม
  - 4.1 เป็นการประเมินว่าชุมชนมีระบบความคิดด้านต่าง ๆ เหล่านี้มากน้อยเพียงไร
  - 4.2 การให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมพอ ๆ กับผลงาน
  - 4.3 การดึงคนให้มาร่วมกระบวนการคิดและตัดสินใจให้มากที่สุด
  - 4.4 การเน้นศักยภาพของสมาชิกที่มาร่วมกันว่าเป็นต้นทุนของชุมชนมากกว่ามองว่าเป็นปัญหาของชุมชน
  - 4.5 ความคิดเกี่ยวกับ “อำนาจ” หรือ “พลัง” ในการเปลี่ยนแปลง (เน้นพลังของกลุ่มในการแก้ปัญหามากกว่าฝากความหวังไว้ที่ผู้มี “อำนาจ” หรือไม่)
  - 4.6 ความคิดเกี่ยวกับการรับผิดชอบแก้ปัญหของชุมชนตนเอง
5. ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับสถาบันต่าง ๆ ในชุมชน
  - 5.1 การพึ่งพาหน่วยงานของรัฐมีมากน้อยเพียงไร กับหน่วยงานไหน
  - 5.2 ความร่วมมือสนับสนุน ความใกล้ชิดกันของโรงเรียน วัด และสถานบริการต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ภายในชุมชน
6. ความรู้สึกร่วมเป็นกลุ่มชุมชนเดียวกันและมองหาทางออกของความร่วมมือในชุมชนเป็นการประเมินว่าในชุมชนมีความรู้สึกผูกพันเป็นชุมชนหรือไม่โดยดูจาก

- 6.1 ประวัติศาสตร์ / คำบอกเล่าของชาวบ้านเกี่ยวกับการช่วยเหลือกันและกันในการแก้ปัญหาชุมชน
- 6.2 การทำกิจกรรมที่ต้องอาศัยความร่วมมือหลายฝ่ายร่วมกัน
- 6.3 ความพยายามในการดึงเอาคนที่ยังไม่เข้าร่วมงานพัฒนาชุมชนให้เข้าร่วมด้วย

จากการศึกษาถึงแนวคิดของ Mathews ที่ได้กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้นำปัจจัยที่จะทำให้เกิดศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชนมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้บางส่วน ได้แก่ โครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อความเป็นชุมชน เช่น การรวมตัวเป็นกลุ่ม / องค์กร นอกจากนี้ยังมีปัจจัยด้านผู้นำและกระบวนการที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2537 : 134-136) กล่าวว่า ขอบเขตการวินิจฉัยศักยภาพของชุมชนในงานพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาและสนองความต้องการของชุมชนสามารถวิเคราะห์จากองค์ประกอบต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ความกระตือรือร้นหรือวิญญาน ตลอดจนการรับรู้และจิตสำนึกในการพัฒนาของประชาชน เป็นการวินิจฉัยความพร้อมของประชาชน หมายถึง ความมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา ความกระตือรือร้นมีความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชน ทั้งนี้รวมไปถึงการรับรู้และการมีจิตสำนึกในงานพัฒนาของประชาชนด้วย

2. โครงสร้างและบทบาทขององค์กรชุมชน ผู้นำชุมชน รวมทั้งโครงสร้างอำนาจชุมชน เป็นเรื่องที่พิจารณาถึงสภาพการปกครองของผู้นำชุมชนว่ามีบทบาทอย่างไรในการดำเนินงานพัฒนา เช่น คุณภาพและลักษณะของผู้นำชุมชน และองค์กรของชุมชน มีความพร้อมที่จะพัฒนาและเล็งเห็นความสำคัญในการพัฒนา

3. การวางแผนและการบริหารจัดการงานพัฒนา

พิจารณาถึงความสามารถที่จะดำเนินการแก้ไขปัญหาและความต้องการของชุมชนมากน้อยเพียงใด มีความสามารถในการวางแผนหรือไม่และมีความสามารถในการบริหารจัดการงานที่จะทำการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่เพียงใด

4. การพัฒนาคน

การพิจารณาความพร้อมของทรัพยากรบุคคลในชุมชน ว่าสามารถทำให้ชุมชนมีการพัฒนามากน้อยเพียงใด เช่นผู้นำชุมชน องค์กรชุมชน และประชาชนทั่วไปในชุมชน มีการพัฒนาชุมชนของตนเองมากน้อยเพียงใด

5. เทคโนโลยีงานพัฒนา

ศักยภาพของชุมชนในเรื่องของเทคโนโลยีในงานพัฒนาเป็นอีกเรื่องที่จะต้องทำการวินิจฉัยถึงประสิทธิภาพของเทคโนโลยีว่าสามารถทำให้งานพัฒนาในชุมชนบรรลุผลสำเร็จตามความต้องการของสมาชิกมากน้อยเพียงใด

6. การสื่อสาร เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และระบบข้อมูลข่าวสารของชุมชน

การวินิจฉัยศักยภาพในเรื่องการสื่อสาร เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และระบบข้อมูลข่าวสารของชุมชนนี้ เพื่อที่จะทำให้เกิดความสำนึกและการติดต่อประสานงานด้วยความเข้าใจกันมากยิ่งขึ้น

7. การระดมทุน แรงงาน และทรัพยากรในชุมชน

ปัจจัยเรื่องทุนและทรัพยากรที่เป็นวัตถุเป็นรูปธรรมเป็นสิ่งสำคัญในงานพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาและความต้องการของชุมชน ทั้งนี้เนื่องจากถ้าหากมีการดำเนินการที่ปราศจากทุน แรงงาน และทรัพยากรที่เหมาะสม จะทำให้โครงการประสบปัญหา และไม่สามารถดำเนินไปสู่เป้าหมายได้

8. ลักษณะโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม

เป็นเรื่องสำคัญที่ไม่อาจมองข้ามไปได้ ทั้งนี้เนื่องจากโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมในแต่ละชุมชนย่อมจะแตกต่างกันไป อุปสรรคหรือความสำเร็จในงานพัฒนาต้องพิจารณาจากลักษณะโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งด้วย เช่น ประชาชนมีค่านิยมอย่างไร มีทัศนคติต่อการพัฒนาอย่างไร ลักษณะการพึ่งพาอาศัยเป็นอย่างไร ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเครือญาติมีมากน้อยอย่างไร

9. ระบบการสนับสนุนจากภายนอกชุมชน

การวินิจฉัยในเรื่องของศักยภาพนี้ไม่เพียงแต่พิจารณาองค์ประกอบภายในชุมชนเท่านั้น แต่ต้องพิจารณาจากองค์ประกอบจากภายนอกชุมชนด้วย ได้แก่ การได้รับการสนับสนุน

ทั้งด้านวัสดุ อุปกรณ์ การบริการ และด้านวิชาการจากภายนอกชุมชนมีผลกระทบต่อภายในชุมชนด้วย ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนมิได้อยู่นิ่ง หรือติดต่อกันเฉพาะภายในชุมชนเท่านั้น แต่ชุมชนมีการติดต่อสัมพันธ์กับภายนอกชุมชนหรือหน่วยงานอื่น ๆ ทำให้จำเป็นต้องทราบถึงการได้รับการสนับสนุนจากภายนอกชุมชนว่ามีมากน้อยเพียงใด ซึ่งหมายถึง ชุมชนได้มีเครือข่ายติดต่อกับภายนอก เช่น หน่วยงานของรัฐและเอกชนให้เข้ามามีส่วนสนับสนุนในการช่วยให้งานพัฒนาต่าง ๆ ของชุมชนดำเนินไปได้ด้วยดี

ธีระพงษ์ แก้วหาญ (2543 : 62-65) กล่าวว่า กระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. อุดมการณ์และวิสัยทัศน์ร่วม หมายถึง ฐานรากทางวัฒนธรรมอันเป็นทุนทางสังคมดั้งเดิมของชุมชนและอุดมการณ์ร่วม จะเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยยึดเหนี่ยวคนในชุมชนและความเป็นชุมชน อีกทั้งการเชื่อมั่นในศักยภาพของคนในชุมชน การมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ทั้งตนเองผู้อื่นและสิ่งแวดล้อมรอบตัว จะทำให้เกิดอำนาจที่เป็นสาธารณะของชุมชน

2. การจัดองค์กรและการบริหารจัดการ ประเด็นคือ การจัดองค์กรที่ก่อให้เกิดกิจกรรมและความร่วมมือ ซึ่งหมายถึง รูปแบบการจัดองค์กรที่เหมาะสม มีการแบ่งบทบาทหน้าที่และประสานเครือข่าย เพื่อกระจายงานไปสู่กลุ่มต่าง ๆ มีการบริหารจัดการทรัพยากรที่ดี โดยสามารถระดมทรัพยากรทั้ง คน วัสดุ อุปกรณ์ และเทคโนโลยีมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง กระบวนการวางแผนซึ่งเกิดจากการมีส่วนร่วมจากชุมชนและทุก ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

3. การมีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง เป็นภาพของควมมีชีวิตชีวาของชุมชนและแสดงถึงการขยายกิจกรรมหรือเครือข่ายของสมาชิก รวมทั้งความสามารถให้เข้าร่วมอย่างหลากหลายมากขึ้นทั้งกิจกรรม กลุ่มคนและองค์กร นอกจากนี้ยังแสดงถึงการสร้างสรรค์นวัตกรรมหรือกิจกรรมใหม่ ๆ ให้มีเกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งถือเป็นกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดประสบการณ์แก่นุชนหรือคนรุ่นถัดไปในการรับช่วงต่อภาระงานของชุมชน

4. ทุน หมายถึง ทุนที่เป็นทั้งกายภาพ เช่น ทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะผู้นำด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่ และผู้นำที่มีความรู้หลายด้านในชุมชน ทั้งผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ตลอดจนผู้ที่มีศักยภาพและมีสำนึกความรับผิดชอบต่อส่วนรวมในฐานะความเป็นพลเมือง หรือทุน

ที่เป็นตัวเงิน วัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ สิ่งแวดล้อม การเรียนรู้วิถีการปฏิบัติและรอยร็ดผู้คนในชุมชนให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดี

5. เครือข่ายความร่วมมือหรือทุนเพิ่ม เกิดขึ้นทั้งในและนอกชุมชน ก่อให้เกิดอำนาจต่อรองและการพัฒนากิจกรรมสาธารณะร่วมกัน ภายใต้กิจกรรมสาธารณะดังกล่าว จะทำให้มีการติดต่อสื่อสาร มีการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่เป็นสาธารณะมากขึ้น

6. สิทธิและอำนาจต่อรองทางการเมือง เช่น สิทธิในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น สิทธิในการกำหนดยุทธศาสตร์ และการกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเป็นธรรมแก่ประชาชนทุกคนในชุมชน

7. เกิดจากการยอมรับจากสังคมภายนอก แสดงถึงสถานภาพหรือศักยภาพของชุมชนจนเป็นที่ยอมรับจากภายนอกและการได้รับการยอมรับจากภายนอกนี้เป็นแรงผลักดันให้ชุมชนเกิดความเชื่อมั่นในขีดความสามารถของชุมชนเองและแสดงถึงศักยภาพของชุมชนด้วย

การทบทวนองค์ความรู้อันเกิดจากการศึกษาเรียนรู้ของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้นนี้ เป็นการเสริมสร้างกระบวนทัศน์ใหม่ ในการทำความเข้าใจชุมชน และทำให้ทราบถึงปัจจัยต่าง ๆ ในการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนและความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

1. โครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อความเป็นชุมชน
2. กระบวนการเฉพาะบางอย่างที่สำคัญของชุมชน
3. ผู้นำชุมชนและภาวะผู้นำ
4. กระบวนทัศน์เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม
5. ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับสถาบันต่าง ๆ ในชุมชน
6. ความรู้สึกร่วมเป็นกลุ่มชนเดียวกันและเป็นการแสดงออกของความร่วมมือ

ความรักท้องถิ่น ความรักชุมชน ของสมาชิกในชุมชน

7. กิจกรรมและความต่อเนื่องบนพื้นฐานของระบบการรวมกลุ่ม
8. เครือข่ายและการติดต่อสื่อสารและการบริหารท้องถิ่น
9. ฐานทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์
10. การได้รับการยอมรับและการสนับสนุนจากสังคมภายนอกชุมชน

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าปัจจัยที่มีส่วนเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนและความเข้มแข็งของชุมชน อาจเกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มภายในชุมชน รวมทั้งผู้นำและภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การติดต่อประสานงานกับชุมชนภายนอก และการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกชุมชน

นอกจากนี้ในกลุ่มนักพัฒนาชนบท ซึ่งได้ดำเนินงานโดยเน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการปัญหาของชุมชน ได้กำหนดตัวชี้วัดความเข้มแข็งหรือศักยภาพของชุมชนดังต่อไปนี้

ลีลาภรณ์ นาครทรรพ และคณะ (2538 : 130 – 138) ได้สรุปเกี่ยวกับกรอบตัวชี้วัดความเข้มแข็งหรือศักยภาพของชุมชนไว้ดังนี้

1. มีการนำมิติเชิงวัฒนธรรมมาผสมผสานในการทำกิจกรรม เพราะการมีฐานทางวัฒนธรรมจะเป็นเครื่องยึดโยงให้สามารถสร้างองค์กรชุมชนได้ง่ายและมีคุณภาพ
2. ในด้านความสามารถในการตอบสนองต่อปัญหา ควรพิจารณาถึง
  - 2.1 ความรวดเร็วในการตอบสนองต่อปัญหา
  - 2.2 ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นมีหลากหลายหรือไม่ ยากง่ายเพียงไร เป็นปัญหาภายในหรือภายนอกชุมชน ปัญหาเหล่านี้จะเป็นเครื่องทดสอบประสิทธิภาพและความสามารถของกลุ่มในการแก้ปัญหาได้เป็นอย่างดี
  - 2.3 จำนวนปัญหาที่องค์กรชุมชนสามารถแก้ไขได้
3. ในด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ควรพิจารณาตัวชี้วัดได้แก่
  - 3.1 มีการวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ ทางเลือกการแก้ไขปัญหา และวิธีการแก้ไขปัญหา โดยดูถึงกระบวนการในการวิเคราะห์ดังกล่าวว่า มีการวิเคราะห์ที่ชัดเจนหรือไม่ มีการเชื่อมโยงปัญหากับสาเหตุหรือไม่ คุณภาพในการวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ การตั้งเป้าหมายในการแก้ปัญหาเป็นอย่างไร มีทิศทางที่ถูกต้อง มีสติหรือไม่
  - 3.2 มีการพัฒนาจิตสำนึก
4. ในด้านการจัดกลุ่ม ควรพิจารณาถึงตัวชี้วัดได้แก่
  - 4.1 จำนวนสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรม
  - 4.2 ระดับของการมีส่วนร่วมของสมาชิก ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น เสนอความคิดเห็นลงมือปฏิบัติ
  - 4.3 สมาชิกทำหน้าที่และทำหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ
  - 4.4 มีการสร้างและพัฒนากระบวนการกลุ่มอย่างต่อเนื่อง

- 4.5 มีกฎระเบียบและกติการ่วมกัน
- 4.6 มีความพร้อมเพียง ความสามัคคีในการทำกิจกรรมร่วมกัน
5. ในด้านที่เกี่ยวกับผู้นำ ซึ่งหมายถึง ผู้ที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกและชุมชน ควรพิจารณาถึงตัวชี้วัดได้แก่
  - 5.1 จำนวนผู้นำ มีหลายคนหรือไม่
  - 5.2 ความรู้และทักษะของผู้นำ มีหลายด้านหรือไม่ (เช่น ผู้นำด้านการสื่อสาร การถ่ายทอดความรู้ การจัดการ)
6. ในด้านที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ ควรพิจารณาถึงตัวชี้วัดได้แก่
  - 6.1 การที่สมาชิกได้รับผลประโยชน์อย่างยุติธรรม
7. ในด้านการยอมรับนับถือที่องค์กรได้รับจากภายนอก ควรพิจารณาถึงตัวชี้วัด ได้แก่
  - 7.1 การสนับสนุนที่ได้รับจากภายนอก เช่น เงินทุน และทรัพยากรในโครงการพัฒนาต่าง ๆ
  - 7.2 มีคนเยี่ยมชมศึกษาดูงาน เป็นแหล่งความรู้
  - 7.3 การมีความสามารถในการต่อรองกับรัฐ / แหล่งทุนต่าง ๆ มากขึ้น
8. ในด้านการขยายผล ควรพิจารณาถึงตัวชี้วัด ได้แก่
  - 8.1 จำนวนสมาชิกที่เพิ่มมากขึ้น
  - 8.2 ประเภทงานและกิจกรรมมีหลากหลายมากขึ้น
  - 8.3 จำนวนองค์กรที่เกี่ยวข้องมีมากขึ้น

บัตร อ่อนคำ และวีรียา น้อยวงศ์ยางค์ (2535 : 49) กล่าวถึง ตัวชี้วัดของความเข้มแข็งหรือศักยภาพของชุมชนได้แก่

1. องค์ความรู้ ภูมิปัญญา ซึ่งรวมถึง ระบบข้อมูลข่าวสาร วิชาการ ศึกษา ค้นคว้าวิจัย ที่ทันต่อความเคลื่อนไหว การเปลี่ยนแปลงโดยเน้นให้เกิดองค์ความรู้ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว ชุมชนและสถาบันทางสังคม ตลอดจนองค์ความรู้ที่สามารถนำมาใช้ในกระบวนการพัฒนาทั้งในระดับตำบล หมู่บ้าน / ชุมชน และใช้ในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนา

2. กระบวนการเรียนรู้ กล่าวคือ ในระดับตำบล หมู่บ้าน / ชุมชน สามารถวิเคราะห์ วินิจฉัยปัญหา แสวงหาทางออกในการแก้ปัญหาด้วยตนเอง เพื่อตอบสนองปัญหาของสมาชิกในชุมชน โดยใช้ภูมิปัญญาหมู่บ้าน ประสพการณ์ และการเรียนรู้

3. องค์กรชุมชน / การบริหารจัดการ / กำลังคน หมายถึง การรวมกลุ่มชาวบ้าน / การจัดองค์กรในระดับตำบล หมู่บ้าน / ชุมชน การจัดระบบบริหารจัดการงานพัฒนา จัดระบบสวัสดิการสังคมชุมชน เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น การรวมตัวเพื่อจัดตั้งกลุ่มกองทุนออมทรัพย์ มีการทำกิจกรรมร่วมกัน ส่งเสริมเครือข่ายทั้งเครือข่ายธรรมชาติ เครือข่ายการจัดตั้งองค์กร และเครือข่ายประสบการณ์

อนุชาติ พวงสำลี และอรทัย อาจอ่ำ (2539 : 244) กล่าวว่า ความเข้มแข็งหรือศักยภาพขององค์กรชุมชน ประกอบด้วย 4 ข้อดังนี้

1. ภูมิปัญญา ระบบความเชื่อ ระบบคุณค่าของชุมชน พิจารณาตัวชี้วัด ได้แก่ จำนวนผู้นำ ความรู้และทักษะของผู้นำ

2. การจัดการกลุ่ม / องค์กรชุมชน การชี้วัดความเข้มแข็งของกลุ่ม พิจารณาจากวัตถุประสงค์ของกลุ่ม กฎกติกา จำนวนสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรม ความหลากหลายของสมาชิก กรรมการกลุ่ม กิจกรรมกลุ่ม

3. กระบวนการเรียนรู้และการขยายเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน พิจารณาจากความสามารถในการคิดวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ หาทางเลือกของการแก้ปัญหา การตัดสินใจเลือกทางการแก้ปัญหา จำนวนครั้งการศึกษาดูงาน จำนวนผู้เข้าร่วม จำนวนองค์กรที่เกี่ยวข้อง การได้รับการยอมรับนับถือจากองค์กรภายนอก เช่น ในรูปของการสนับสนุนเงินทุน ทรัพยากร และการเยี่ยมชมดูงานในฐานะเป็นแหล่งการเรียนรู้ เป็นต้น

4. ผลกระทบจากการดำเนินงานขององค์กรชุมชนในด้านต่าง ๆ พิจารณาจากผลการดำเนินงานของกิจกรรมที่องค์กรชุมชนดำเนินงาน

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มและกระบวนการกลุ่ม

กระบวนการกลุ่มเป็นกระบวนการที่สำคัญกระบวนการหนึ่งในงานพัฒนา เนื่องจากกระบวนการกลุ่มเป็นเสมือนเครื่องมือที่สามารถช่วยให้ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาด้วยตนเองได้ เกิดการเรียนรู้ เสริมพลังอำนาจ (Empowerment) และอำนาจในการต่อรองกับกลุ่มหรือบุคคลอื่นได้ อันเป็นหนทางที่นำไปสู่การพัฒนาคนและชุมชน ฉะนั้นหากไม่มีการรวมกลุ่มเกิดขึ้น งาน

พัฒนาชุมชนก็จะไม่เคลื่อนไหว เพราะกลุ่มเท่านั้นที่จะช่วยส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาความคิดของประชาชน ด้วยการทำงานร่วมกัน เกิดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อปรับปรุงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของชุมชนให้ดีขึ้นและสอดคล้องกัน ดังคำกล่าวที่ว่า “ถ้าไม่มีกลุ่มก็ไม่มีการพัฒนาชุมชน”

คำว่า “กลุ่ม” (Group) นั้นมีผู้ให้ความหมายไว้มากมาย ทั้งที่มีความแตกต่างกันและสอดคล้องกัน ขึ้นอยู่กับสาขาวิชานั้นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานในรูปแบบกลุ่ม อาทิเช่น กลุ่มสัมพันธ์ด้านจิตวิทยา กลุ่มในงานสังคมสงเคราะห์หรือแม้กระทั่งกลุ่มในงานพัฒนาชุมชน

กลุ่ม หมายถึง การที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมารวมกัน ดำเนินงานร่วมกัน เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง

ในขณะที่นักจิตวิทยาได้มองเห็นกลุ่มในลักษณะที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มากกว่าการรวมตัวกันเฉย ๆ ดังนั้นกลุ่มในทางจิตวิทยาจึงหมายถึง การรวมตัวกันของบุคคลที่มีปทัสถาน (Shared Norms) เดียวกัน มาเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน มีปฏิสัมพันธ์กัน และมีจุดหมายที่จะกระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน

โดยสรุปอาจกล่าวได้ว่า กลุ่มในงานพัฒนาชุมชน หมายถึง การรวมตัวกันของบุคคลที่มีความต้องการหรือจุดประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน มาดำเนินงานร่วมกันเป็นการสร้างให้เกิดพลังและอำนาจแก่กลุ่ม เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ และขยาย/การดำเนินงานต่อไป

จากความหมายของกลุ่มในงานพัฒนาชุมชนนี้ สามารถพิจารณาถึงองค์ประกอบของกลุ่มได้ดังนี้

1. การรวมตัวกันของบุคคล โดยไม่จำกัดถึงเรื่องจำนวน เชื้อชาติ ศาสนา เพศ มารวมตัวกันเพื่อปรึกษาหารือ ดำเนินงานในการสนองตอบความต้องการของตนเอง รวมทั้งการรวมกันเพื่อแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

2. มีความสนใจร่วมกัน ในการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม ย่อมเกิดมาจากความสนใจร่วมกันของสมาชิก เช่น สมาชิกในกลุ่มมีความต้องการเหมือนกัน มีปัญหาคล้ายคลึงกัน ซึ่งความสนใจร่วมกันดังกล่าวเป็นปัจจัยดึงดูดให้คนหันมารวมกลุ่ม ปรึกษาหารือร่วมกัน เพื่อหาแนวทางแก้ไข จนกระทั่งกลุ่มได้กำหนดความสนใจร่วมกันของสมาชิกไว้เป็นวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายของกลุ่ม ซึ่งจะทำการดำเนินงานของกลุ่มมุ่งไปสู่การบรรลุจุดมุ่งหมายที่วางไว้

3. การมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน (Interaction) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ เนื่องจากกลุ่มจะดำเนินต่อไปได้ สมาชิกในกลุ่มจะต้องมีความสัมพันธ์ต่อกัน มีปฏิริยาโต้ตอบ มีการติดต่อสื่อสารกันแบบ 2-Ways Communication โดยเฉพาะการสร้างความรู้สึกร่วมกันภายในกลุ่ม ก็ย่อมจะทำให้กลุ่มมีการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพได้

2.2.1 ประเภทของกลุ่ม

ในการจัดแบ่งประเภทของกลุ่ม มีนักวิชาการหลายท่านได้จัดแบ่งประเภทที่แตกต่างกันไปหลายลักษณะ เช่น

1. แบ่งตามลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในกลุ่ม

1.1 **กลุ่มปฐมภูมิ (Primary Group)** เป็นกลุ่มที่มีขนาดเล็ก มีความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกอย่างใกล้ชิดสนิทสนม และเป็นกันเองมากขึ้น จะมีการพบปะกันระหว่างบุคคลอยู่เสมอ (Face to Face) การดำเนินงานอย่างหนึ่งอย่างใดจะอยู่บนพื้นฐานของการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มากกว่าการจะแสวงหาประโยชน์ หาผลตอบแทนต่อกัน กลุ่มปฐมภูมินี้อาจจะมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นค่านิยม ทศนคติ และความเชื่อต่างๆ หรือในบางครั้งอาจเรียกว่าเป็นกลุ่มทางจิตวิทยา (Psychological Group) ตัวอย่างของกลุ่มปฐมภูมิได้แก่ กลุ่มในครอบครัว กลุ่มเพื่อนสนิท กลุ่มเพื่อนบ้าน เป็นต้น

1.2 **กลุ่มทุติยภูมิ (Secondary Group)** เป็นกลุ่มที่มีขนาดใหญ่ มีสมาชิกจำนวนมาก และสมาชิกก็มีสถานภาพที่แตกต่างกันไป มีความหลากหลายมากขึ้น ความสัมพันธ์ในกลุ่มเป็นแบบทางการ ไม่ค่อยมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดเหมือนกลุ่มปฐมภูมิ กลุ่มทุติยภูมินี้เกิดขึ้นเนื่องจากสมาชิกเป็นผู้ที่มีความสนใจพิเศษร่วมกัน หรือมีความต้องการอย่างเดียวกัน ดังนั้นในการดำเนินกิจกรรมภายในกลุ่มจะมุ่งไปสู่ผลประโยชน์ที่สมาชิกแต่ละคนจะได้รับ อีกทั้งภายในกลุ่มได้มีการกำหนดกฎ/ระเบียบ เพื่อใช้เป็นแบบแผนปฏิบัติเดียวกัน เช่น กลุ่มสมาคม กลุ่มวิชาชีพ กลุ่มพ่อค้าต่างๆ เป็นต้น

2. แบ่งตามลักษณะการจัดตั้งกลุ่ม สามารถแบ่งประเภทของกลุ่มออกเป็น

2.1 **กลุ่มเป็นทางการ (Formal Group)** เป็นกลุ่มที่มีขนาดใหญ่ จำนวนสมาชิกมาก ซึ่งสมาชิกแต่ละคนได้รับการจัดตั้งขึ้นมาให้รวมตัวกันเป็นกลุ่ม ความสัมพันธ์ในกลุ่มเป็นไปในลักษณะที่เป็นทางการ มีหลักการ/ระเบียบ/แบบแผน ที่แน่นอนตายตัวที่สมาชิกในกลุ่มต้องยึดถือปฏิบัติตาม มีการแบ่งบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบกันอย่างเด่นชัด โดยการ

ปฏิบัติงานต้องใช้ความชำนาญงานพิเศษ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งที่กำหนดไว้ เช่น หน่วยงานราชการต่างๆ ที่มีสายการบังคับบัญชาที่แน่นอน ซึ่งกลุ่มทางการนี้ยังสามารถแบ่งออกได้เป็นกลุ่มชนิดถาวรและกลุ่มชนิดชั่วคราว โดยกลุ่มชนิดถาวรเป็นกลุ่มที่มีความสัมพันธ์และมีอำนาจในการบริหารจัดการสังคมหรือองค์กรต่างๆ เช่น กลุ่มผู้บริหาร คณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน สภาตำบล กลุ่มสหกรณ์ชาวนา เป็นต้น โดยกลุ่มจะไม่มี การสิ้นสุดของระยะเวลาการดำเนินงาน แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงในตัวของผู้สมาชิกภายในกลุ่มก็ตาม และกลุ่มชนิดชั่วคราว เป็นกลุ่มที่ได้รับการแต่งตั้งขึ้นมาเพื่อดำเนินการในงานใดงานหนึ่ง โดยเฉพาะในระยะเวลาอันจำกัด เมื่อผลงานสำเร็จกลุ่มก็จะยกเลิกไป เช่น คณะกรรมการการจัดงานต่างๆ เป็นต้น

2.2 กลุ่มไม่เป็นทางการ (Informal Group) เป็นกลุ่มที่สมาชิกรวมตัวกันเองตามธรรมชาติ เป็นกลุ่มที่มีขนาดเล็กจำนวนสมาชิกไม่มาก มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมากกว่า ไม่มีกฎระเบียบแบบแผนที่ตายตัว เช่น กลุ่มเพื่อนฝูง กลุ่มครอบครัว เป็นต้น

3. แบ่งประเภทลักษณะกิจกรรมของกลุ่ม ดังนี้

3.1 กลุ่มเรียนรู้ เป็นกลุ่มที่มารวมตัวกันเพื่อสร้างให้เกิดกระบวนการพัฒนาทางด้านวิชาการ เป็นการรวมตัวของบุคคลที่รู้จัก ใฝ่ใจกันและแสดงความสนใจ/ความต้องการในวิชาการด้านต่างๆ เหมือนกัน ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มไม่ชัดเจนมักเป็นไปแบบหลวมๆ ไม่มีการกำหนดกฎเกณฑ์ระเบียบแบบแผนมากนัก กลุ่มดังกล่าวนี้จะเกิดจากความต้องการของชาวบ้านในการที่จะนำเอาความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยที่ชาวบ้านตัดสินใจเองว่าต้องการได้ความรู้ด้านใด (เช่น การผลิตทั้งในและนอกภาคการเกษตร การตลาด การสาธารณสุข เป็นต้น)

3.2 กลุ่มกิจกรรม เป็นกลุ่มที่สมาชิกรวมตัวกันเพื่อดำเนินกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันให้บรรลุเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ โดยกลุ่มกิจกรรมนี้เป็นการนำเอาความรู้ทางด้านเทคโนโลยี สังคม พาณิชย การเงิน การบริหาร และอื่น ๆ มาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการให้กิจกรรมของกลุ่มมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น

กลุ่มเรียนรู้ นั้น สามารถเกิดได้ง่ายกว่ากลุ่มกิจกรรม อีกทั้งมีแนวโน้มว่าจะเกิดกลุ่มเรียนรู้มากขึ้น และสามารถพัฒนาขึ้นมาเป็นกลุ่มกิจกรรมเพื่อให้สมาชิกของกลุ่มได้รับประโยชน์เพิ่มมากขึ้น สามารถแก้ไขปัญหาและสนองตอบความต้องการของมนุษย์ได้มากกว่า นอกจากนี้แล้วแม้ว่ากิจกรรมของกลุ่มจะต้องผ่านการเป็นกลุ่มเรียนรู้มาก่อน แต่ในระหว่างการดำเนินกิจกรรมก็จะต้องนำเนื้อหาของการสร้างกลุ่มเรียนรู้แฝงไปด้วยตลอดเวลาซึ่งนั่นก็คือจะต้องมีการเสริมความรู้ให้แก่สมาชิกอย่างสม่ำเสมอ

ในการทำงานกับกลุ่มนั้น จะต้องมีการพิจารณาถึงองค์ประกอบของกลุ่มที่จะทำให้กลุ่มสามารถดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุวัตถุประสงค์ หรือจะทำให้กลุ่มล่มสลายนั้น มีนักวิชาการได้นำเสนอองค์ประกอบสำคัญของกลุ่ม คือ “4 ก.” อันประกอบไปด้วย

1. กรรมการ ต้องมาจากการเลือกตั้งของสมาชิก/ทำงานโดยสุจริต สามารถตรวจสอบได้ และควรมีความรู้ในการบริหารจัดการกลุ่ม
2. กติกา เป็นกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ที่สมาชิกทุกคนต้องปฏิบัติตามให้เป็นไปตามแนวทางเดียวกัน
3. กิจกรรม เป็นตัวเคลื่อนไหวที่จะทำให้เกิดการดำเนินงานของกลุ่ม เป็นส่วนสำคัญที่ทุกคนจะได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์
4. กองทุน งบประมาณ/วัสดุอุปกรณ์/เครื่องมือต่างๆ ที่จะนำมาใช้ในการดำเนินงานของกลุ่ม ควรจะต้องมีการจัดสรรและบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ

2.2.2 แนวคิดในการจัดตั้งกลุ่ม

สาเหตุที่มนุษย์รวมตัวกันเพื่อจัดตั้งกลุ่มและนำตัวเองเข้าไปเป็นสมาชิกกลุ่มนั้น เกิดจากปัจจัยหลายประการด้วยกัน เช่น ปัจจัยทางด้านจิตวิทยา สังคม และเศรษฐกิจ เป็นต้น ซึ่งในส่วนตัวดังกล่าวนี้เองผู้ศึกษาใคร่ขอกกล่าวถึงแนวคิดหลักซึ่งอธิบายสาเหตุที่บุคคลจัดตั้งกลุ่มและนำตัวเองเข้าไปเป็นสมาชิกกลุ่ม 2 แนวคิด ดังนี้

1. แนวคิดของ Cartwright และ Zander (1968 อ้างถึงใน สุรพล และประภาส. 2529 : 14-15) ได้กล่าวถึงเหตุที่บุคคลจัดตั้งและเข้าร่วมในกิจกรรมกลุ่มว่ามีสาเหตุหรือปัจจัยดึงดูดให้เข้าร่วมกลุ่ม 2 ประเภทหลัก ดังนี้

1.1 ตัวกลุ่มเป็นความต้องการของบุคคล (The group itself is the object of need) คือ บุคคลมีความพึงพอใจในการรวมกลุ่มเพื่อสนองความต้องการของตนเอง เช่น การรวมกลุ่มเป็นสมาชิกสโมสรกอล์ฟ เพราะว่าตนเองชอบเกมกีฬาดังกล่าว และชอบที่จะพบปะคนที่มีความคล้ายคลึงกัน คือ มีความชอบในกีฬาดังกล่าวเหมือนกัน เมื่อสรุปแล้วคือ บุคคลซึ่งเข้าร่วมในกลุ่ม เพราะมีความสนใจในกิจกรรมหรือโครงการขององค์การหรือกลุ่มนั้นๆ

1.2 การเข้าร่วมกลุ่มจะเป็นวิธีสนองความต้องการมากกว่าอยู่นอกกลุ่ม (Group as a mean of satisfying needs outside the group) หมายถึง บุคคลเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มเพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายประการต่างๆ ซึ่งถ้าอยู่ภายนอกกลุ่มจะไม่สามารถบรรลุเป้าหมายดังกล่าวได้

เช่น การที่นักศึกษาหญิงเข้าร่วมเป็นสมาชิกสมาคมสตรีในมหาวิทยาลัย เพื่อจะได้รับศักดิ์ศรี หรือชื่อเสียง และเป็นที่ยอมรับของนักศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัย เป็นต้น

2. แนวคิดของGibson, Invankevich และ Donnelly (1982 อ้างถึงใน สุรพล และ ประภาส, 2529 : 15-16) กล่าวถึงกลุ่มที่เป็นทางการ (Formal Group) และกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ (Informal Groups) ได้ถูกจัดขึ้นจากหลายสาเหตุด้วยกัน และมีสาเหตุที่สำคัญๆ ดังนี้

2.1 จัดตั้งขึ้นเพื่อสนองความต้องการและความพึงพอใจของมนุษย์ซึ่งแยกออกได้เป็นความต้องการด้านความมั่นคงปลอดภัย (Security Needs) ความต้องการทางสังคม (Social Needs) และความต้องการชื่อเสียงเกียรติยศ (Esteem Needs)

2.2 จัดตั้งขึ้นตามลักษณะความคล้ายคลึงกันและสิ่งดึงดูด (Proximity and Attraction) หมายถึง กลุ่มมักจะถูกตั้งขึ้นจากการที่บุคคลได้มีการปฏิสัมพันธ์กัน ซึ่งการปฏิสัมพันธ์กันดังกล่าว มักจะแยกประเภทกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นในลักษณะดังกล่าวเป็น 2 รูปแบบ คือ จัดตั้งขึ้นตามคุณลักษณะทางกายภาพของบุคคลที่มีความเหมือนหรือคล้ายคลึงกัน หมายถึง กลุ่มที่ถูกจัดตั้งขึ้นตามคุณลักษณะทางกายภาพของบุคคลที่มีความเหมือนหรือคล้ายคลึงกันเช่น สมาคมชาวทักษิณหรือสมาคมคนพิการ เป็นต้น และจัดตั้งขึ้นตามสิ่งดึงดูดหมายถึง กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นในลักษณะนี้เพราะเกิดสิ่งดึงดูดให้บุคคลเข้าร่วมกลุ่มกัน เพราะมีทัศนคติหรือแรงจูงใจในบางสิ่งบางอย่างที่คล้ายคลึงกันหรือเหมือนกันนั่นเอง เช่น กลุ่มผู้นิยมวัตถุโบราณ หรือชมรมอนุรักษ์วัฒนธรรม เป็นต้น

2.3 การจัดตั้งกลุ่มเพราะเหตุผลในเชิงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ (Economic Reasons) การจัดตั้งกลุ่มขึ้นในกรณีนี้เพราะบุคคลมีความเชื่อว่าถ้าหากรวมตัวกันเป็นกลุ่มแล้วจะได้รับประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจจากงานที่กระทำอยู่ เช่น นายจ้างจะรวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มนายจ้าง เพื่อที่จะร่วมกันกำหนดค่าตอบแทนแก่คนงานของพวกเขา ทำให้อัตราค่าตอบแทนหรือค่าจ้างแรงงานอยู่ในอัตราเดียวกัน หรือในทางตรงกันข้าม คนงานหรือลูกจ้างมีการรวมกลุ่มกันเพื่อลดการเอารัดเอาเปรียบของกลุ่มนายจ้างหรือกลุ่มผลประโยชน์ และเรียกร้องค่าจ้างแรงงานเพิ่ม

เมื่อพิจารณาจากแนวคิดในเรื่องการจัดตั้งกลุ่มและเหตุผลที่บุคคลเข้าร่วมกลุ่มดังกล่าวข้างต้นแล้ว จะเห็นได้ว่าสาเหตุที่สำคัญหลักๆ ที่ทำให้บุคคลต้องจัดตั้งกลุ่มและเข้าร่วมในกิจกรรมกลุ่มประกอบด้วย

1. บุคคลไม่สามารถดำรงอยู่ในสังคมด้วยตัวคนเดียวได้ จึงต้องแสวงหาบุคคลที่มีลักษณะต่างๆ ที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน เช่น ในด้านแนวความคิด ทักษะ ทักษะ แรงจูงใจ การปฏิบัติงานหรือค่านิยมก็ตาม เพื่อรวมกลุ่มกันกระทำการกิจกรรม ซึ่งจะเป็นการตอบสนองต่อความต้องการของตนเองทั้งในทางสังคมและจิตวิทยานั่นเอง

2. บุคคลจัดตั้งกลุ่มและเข้าร่วมกลุ่มเพราะเหตุผลในเรื่องของผลประโยชน์ เช่น ผลประโยชน์ในเชิงธุรกิจ การงาน หรือเป้าหมายในด้านต่างๆ ที่สนองความพึงพอใจของตนเอง

2.2.3 ขั้นตอนของกระบวนการเกิดกลุ่ม

กลุ่มจะเกิดขึ้นได้เนื่องจากการที่สมาชิกภายในกลุ่มมีความตระหนักที่จะรวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหา โดยเกิดความรู้สึกว่าหากสมาชิกกลุ่มแต่ละคนที่มีปัญหาเหมือนกันหรือใกล้เคียงกัน (หรือในกรณีที่วิเคราะห์ปัญหาของชุมชนแล้วพบว่าบางปัญหามีสาเหตุเดียวกัน) มาพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้ ความคิดเห็นแล้ว สมาชิกในกลุ่มเกิดความเห็นพ้องต้องกันว่าเมื่อชาวบ้านต่างคนต่างไปแก้ไขปัญหาที่ตนเองประสบอยู่เพียงลำพังนั้น ไม่สามารถจะแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ แต่กลับไปเพิ่ม/สร้างปัญหาอื่นๆ อีกตามมา ดังนั้นจึงเกิดการรวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวร่วมกัน ดังนั้นสิ่งที่สำคัญที่สุดในการรวมกลุ่มคือ การที่สมาชิกเกิดจิตสำนึกร่วมกัน (Concretization) ว่าการทำงานเป็นกลุ่มสามารถจะแก้ไขปัญหาของตนได้ ซึ่งการที่สมาชิกในกลุ่ม/ชุมชน จะเกิดจิตสำนึกดังกล่าวได้นั้น อาจเกิดได้จากการพูดคุยกัน (เห็นว่าต่างคนก็มีปัญหาเดียวกัน) จึงอยากร่วมมือกัน ซึ่งเมื่อเกิดการจัดตั้งเป็นกลุ่มแล้ว กลุ่มจะมีกระบวนการเพื่อเป็นพลังให้กลุ่มสามารถขับเคลื่อนและดำรงอยู่ เพื่อแก้ไขปัญหาของสมาชิกได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยกระบวนการกลุ่มสามารถแบ่งเป็นขั้นตอนได้ดังนี้

1. **ขั้นการสร้างความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม** ซึ่งขั้นตอนนี้ถือเป็นขั้นตอนที่สำคัญอย่างมาก เนื่องจากการให้สมาชิกภายในกลุ่มมีปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน เพื่อให้สมาชิกแต่ละคนเกิดความเข้าใจกันและกัน มีความรู้สึกที่ดีต่อกัน เกิดความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วนั้น สมาชิกภายในกลุ่มจะรู้จักกันดี มีความสนิทสนมกันอยู่แล้ว อาจอยู่ในพื้นฐานของความเป็นเครือญาติ (ส่วนใหญ่กลุ่มที่เกิดในชุมชนนั้น ชาวบ้านมักจะเป็นเครือญาติกันอยู่แล้ว) ซึ่งปัจจัยดังกล่าวย่อมจะทำให้สมาชิกมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันเป็นพื้นฐาน ดังนั้นในขั้นตอนนี้จึงถือเป็นการให้สมาชิกในกลุ่มมาทำความเข้าใจร่วมกันถึงกลุ่มของตน อาจมีการร่วมกันวางแผนกลุ่ม กำหนดขั้นตอนกฎเกณฑ์ที่สมาชิกจะปฏิบัติร่วมกัน การสร้างความสัมพันธ์ภายในกลุ่มนี้อาจเกิดขึ้น

จากการที่สมาชิกได้มีการนัดพบปะสังสรรค์กัน มีการพูดคุยประชุมปรึกษาหารือ (หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นการจับเข้าคุยกัน) ส่วนใหญ่แล้วมักจะไม่เป็นทางการ แต่ในกรณีที่กลุ่มเกิดจากสมาชิกที่มีความแตกต่างกัน เช่นกลุ่มอนุรักษ์ลำน้ำที่เป็นการรวมตัวกันของชาวบ้านในแต่ละตำบล/อำเภอที่ใช้ลำน้ำเดียวกัน เป็นต้น ก็ใช้ชั้นการสร้างความสัมพันธ์เพื่อที่จะให้สมาชิกได้มารู้จักคุ้นเคยกัน รวมทั้งมากำหนดกฎระเบียบต่างๆ ของกลุ่มร่วมกัน โดยการสร้างความสัมพันธ์นี้จะทำให้สมาชิกในกลุ่มเกิดความไว้วางใจต่อกันมากยิ่งขึ้น และยังพัฒนาให้สมาชิกเกิดความกล้าที่จะแสดงออกในการดำเนินงานขั้นต่อไป เช่น การกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นของตน

2. ขั้นการพัฒนากลุ่ม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ขั้นตอนนี้เป็นขั้นที่ไม่สามารถแยกออกจากกระบวนการทำงานกลุ่มได้ เป็นการที่สมาชิกตัดสินใจร่วมกันที่จะต้องการเรียนรู้ หรือข้อมูลทางด้านใดด้านหนึ่งที่สมาชิกเล็งเห็นว่ามีความประโยชน์ต่อกลุ่มของตน โดยสมาชิกอาจจะมีการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้ ความคิดเห็น และประสบการณ์ระหว่างกัน นอกจากนี้การที่ไปพูดคุยกับคนอื่นๆ ในชุมชน เช่น ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน หรือผู้มีความรู้ในชุมชนนั้นๆ หรือการไปพูดคุยกับกลุ่มอื่นๆ ได้ เพื่อที่จะนำข้อมูลที่ได้เหล่านั้นมาวิเคราะห์ และสามารถนำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการตัดสินใจร่วมกันของสมาชิก เพื่อนำไปปรับประยุกต์ใช้ให้เกิดความเหมาะสมกับกลุ่มได้ ซึ่งขั้นการพัฒนาแลกเปลี่ยนกลุ่มนี้จะต้องอยู่บนพื้นฐานของการสื่อสารที่ดีระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม อาศัยการสื่อสารแบบสองทาง (Two Way Communication) เนื่องจากการสื่อสารดังกล่าวย่อมจะกระตุ้นให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็น โดยผ่านการคิดวิเคราะห์ ถือเป็นความช่วยเหลือให้สมาชิกได้ฝึกคิดวิเคราะห์ได้ ขั้นการพัฒนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้นี้ ย่อมจะนำไปสู่การแสวงหาแนวทางร่วมกันในหมู่สมาชิกได้ อย่างไรก็ตาม ขั้นตอนนี้ไม่สามารถสิ้นสุดได้ แต่ยังคงแฝงอยู่ในทุกๆ ขั้นตอนของกระบวนการดำเนินการกลุ่ม เช่น ในขั้นของการบริหารจัดการกลุ่ม ซึ่งขั้นดังกล่าวกลุ่มอาจจะเกิดความต้องการที่จะเพิ่มความรู้/ข้อมูลในเรื่องของการบริหารจัดการ การแบ่งสรรผลประโยชน์ หรือในขั้นทำกิจกรรม กลุ่มอาจเกิดความต้องการเรียนรู้ทางด้านเทคโนโลยี การตลาด การทำบัญชี เป็นต้น โดยกลุ่มจะเกิดการประสานงานกับบุคคลภายนอก นักวิชาการ/วิชาชีพต่างๆ มากขึ้น อีกทั้งความรู้ การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นนี้สมาชิกสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิตได้เช่นกัน

3. ขั้นการบริหารจัดการกลุ่ม การดำเนินการของกลุ่มจะดำรงอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพเพียงใดนั้น ปัจจัยที่มีความสำคัญปัจจัยหนึ่งก็คือ กระบวนการบริหารจัดการกลุ่ม ซึ่งการบริหารจัดการที่ดีควรจะเป็นการตกลงกันระหว่างสมาชิก เช่น การกำหนดกฎระเบียบของกลุ่ม

การกำหนดการแบ่งสรรผลประโยชน์ของกลุ่ม การจัดบันทึกการประชุม การจัดทำบัญชีของกลุ่ม เป็นต้น โดยการบริหารจัดการกลุ่มนี้จะต้องอยู่บนพื้นฐานของความโปร่งใส ซื่อสัตย์สุจริต สมาชิกอื่นๆ สามารถตรวจสอบได้ นอกจากนี้ขั้นการบริหารจัดการกลุ่มยังถือเป็นการทำให้สมาชิกภายในกลุ่มเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของตนเองมากยิ่งขึ้น ซึ่งในกลุ่มยังได้เกิดการเรียนรู้ทางด้านการบริหารจัดการตนเอง อีกทั้งข้อมูล ความรู้ที่ได้มาในขั้นต้นที่เป็นการเรียนรู้โดยการปฏิบัติ (Learning by Doing) ถือเป็นการเรียนรู้ที่สำคัญที่สุดของกระบวนการกลุ่ม โดยการบริหารจัดการกลุ่มที่มีประสิทธิภาพนั้นจะทำให้สมาชิกในกลุ่มเกิดความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองและกลุ่มมากยิ่งขึ้น กลุ่มจะสามารถขยายผลได้ง่ายมากยิ่งขึ้น (เนื่องจากเมื่อสมาชิกและคนอื่นๆ เกิดความเชื่อมั่นในการบริหารจัดการกลุ่มแล้วก็จะเกิดความสนใจในการเข้าร่วมกับกลุ่มมากยิ่งขึ้น กลุ่มมีสมาชิกเพิ่มขึ้น) รวมทั้งกลุ่มยังสามารถแสวงหาแนวทาง/ประสานงานและระดมทรัพยากรจากหน่วยงานภายนอกได้ง่ายมากขึ้น และยังส่งผลให้กลุ่มดำเนินการบรรลุเป้าหมายได้ในที่สุด

4. ทำกิจกรรมร่วม ขั้นนี้เป็นขั้นที่สมาชิกทุกคนมาร่วมกันแสวงหาแนวทางในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน ทั้งการร่วมกันตัดสินใจว่าจะดำเนินกิจกรรมใด การกำหนดวัตถุประสงค์ของกิจกรรม การกำหนดผู้ดำเนินการ ระยะเวลาในการดำเนินงาน รวมทั้งวิธีการดำเนินการ ซึ่งในการดำเนินกิจกรรมนี้จะเป็นการนำเอาความรู้ ข้อมูล ความสามารถ และประสบการณ์ของสมาชิกทุกคนในกลุ่ม ทั้งทางด้านเทคโนโลยี การตลาด การจัดทำบัญชี การประชาสัมพันธ์ ทั้งนี้ยังรวมถึงการระดมทรัพยากรทั้งภายในและภายนอกกลุ่ม เพื่อให้กิจกรรมดังกล่าวสำเร็จตามที่มุ่งหวัง เช่น กิจกรรมส่งเสริมอาชีพและรายได้ของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร เป็นต้น นอกจากนี้แล้วกลุ่มอาจจะจัดทำกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ให้แก่สมาชิก เป็นต้นว่า กิจกรรมทัศนศึกษากับกลุ่มอื่นๆ หน่วยงานอื่นๆ (ต้องดูงานทั้งกลุ่มที่ประสบความสำเร็จและกลุ่มที่ล้มเหลว โดยสมาชิกจะร่วมกันสรุปบทเรียน วิเคราะห์ว่าปัจจัยใดที่ทำให้สำเร็จหรือล้มเหลว และสามารถมาประยุกต์ใช้กับกลุ่มได้อย่างไรจึงจะเหมาะสม) แต่ในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มนั้น สมาชิกจะได้เกิดกระบวนการเรียนรู้พร้อมๆ กันไปด้วย อย่างไรก็ตาม ไรก็ดีสิ่งที่สำคัญคือ กิจกรรมที่กลุ่มได้ดำเนินการนั้นสมาชิกทุกคนจะต้องเป็นผู้ตัดสินใจ และเป็นผู้ที่ได้รับผลประโยชน์ รวมทั้งยังเป็นกิจกรรมที่สามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกได้ เพราะถ้าหากกิจกรรมที่กลุ่มดำเนินการนั้น ไม่ได้สนองตอบความต้องการแก้ไขปัญหาของสมาชิกในกลุ่มได้ กิจกรรมดังกล่าวก็จะไม่ใช่ยอมรับของสมาชิก อีกทั้งสมาชิกจะไม่เกิดความสนใจ หรือตระหนักที่จะเข้าร่วมในการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวของกลุ่ม

5. **ขั้นแสวงหาความร่วมมือ** ขั้นตอนนี้เป็นขั้นที่เมื่อกลุ่มได้ดำเนินการมาระยะหนึ่งแล้ว สมาชิกเห็นพ้องต้องกันว่าเราไม่สามารถจะดำเนินงานต่างๆ ได้ทั้งหมด โดยกลุ่มอาจจะมีการข้อจำกัดบางประการ เช่น เทคโนโลยี ความรู้ ตลอดจนงบประมาณ กลุ่มจึงต้องแสวงหาแนวทางร่วมกันเพื่อให้ได้มาซึ่งปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ โดยอาศัยการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ ภายนอกชุมชน เช่น การติดต่อขออุดหนุนน้ำไว้เพื่อประกอบอาชีพ สำหรับกลุ่มเกษตรกร โดยกลุ่มจะต้องติดต่อไปยังกรมชลประทาน เป็นต้น โดยวิธีการแสวงหาความร่วมมือนี้กลุ่มอาจจะดำเนินการติดต่อหน่วยงานเหล่านั้นเอง หรืออาจจะดำเนินการโดยผ่านองค์กรบริหารส่วนตำบล ซึ่งในการแสวงหาความร่วมมือดังกล่าวจะไม่ทำให้กลุ่มเกิดความรู้สึกว่าตนเองต้องพึ่งพาผู้อื่น หรือรู้สึกว่าตนเองไม่มีศักยภาพเพียงพอ แต่เป็นการที่กลุ่มสามารถตัดสินใจได้เองว่าจะต้องให้หน่วยงานใดมาให้การสนับสนุน เพื่อให้การดำเนินงานของกลุ่มเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพราบรื่น และสามารถบรรลุเป้าหมายที่กลุ่มได้กำหนดไว้ได้

6. **ขั้นการสร้างเครือข่าย** เมื่อกลุ่มได้ดำเนินการมาระยะหนึ่งแล้ว กลุ่มมีการขยายผลการดำเนินงาน หรือกลุ่มมีจำนวนสมาชิกเพิ่ม หรือกลุ่มสามารถดำเนินงานจนบรรลุเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้แล้ว กลุ่มจึงมีการขยายความร่วมมือไปยังกลุ่มอื่นๆ สร้างการดำเนินงานในรูปแบบของเครือข่ายทำให้กลุ่มสามารถแก้ไขปัญหาในภาพกว้างได้มากขึ้น รวมทั้งยังเป็นการเข้าไปแก้ไขปัญหาสังคม ส่งผลให้ชุมชนของตนเองเกิดความเข้มแข็งขึ้น ตัวอย่างเช่น การสร้างเครือข่ายภายในชุมชน โดยมีทั้งกลุ่มเกษตรกร กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุ มาประสานการดำเนินงานร่วมกัน เกิดเป็นกลุ่มเครือข่ายหมู่บ้านเพื่อร่วมกันแสวงหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาของชุมชน เช่น มาร่วมกันสร้างสวัสดิการชุมชน เป็นต้น การร่วมกันในแบบเครือข่ายนี้มีข้อจำกัดอยู่เพียงแต่ในชุมชนของตนเองเท่านั้น แต่ยังสามารถขยายไปยังชุมชนอื่นๆ ได้อีกด้วย นอกจากนี้การรวมในรูปแบบเครือข่าย (Network) ยังทำให้กลุ่มเกิดพลังอำนาจมากยิ่งขึ้น

จากขั้นตอนการดำเนินงานกลุ่มข้างต้น อธิบายถึงกระบวนการกลุ่มได้คือ เมื่อชาวบ้านเกิดปัญหาหรือความต้องการอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นร่วมกัน ได้มีการพบปะพูดคุย ประชุมปรึกษาหารือกัน ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและผลกระทบที่มีต่อท้องถิ่น/ชุมชน มีความต้องการที่จะร่วมกันแก้ไขปัญหา จึงเกิดการรวมกลุ่มขึ้น สมาชิกมีการสร้างสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ซึ่งจะยิ่งทำให้สมาชิกในกลุ่มเกิดจิตสำนึกร่วมกันมากขึ้นตามไปด้วย นอกจากนี้กลุ่มได้เกิดการเรียนรู้ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ทางวิชาการ เทคโนโลยีต่างๆ มีการประชุมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการของกลุ่ม (กำหนดเป็นวัตถุประสงค์ของ

กลุ่ม) มีการเลือกตัวแทน คณะกรรมการกลุ่ม เมื่อสมาชิกได้รับข้อมูลข่าวสารต่างๆ เหล่านี้แล้ว จึงเกิดกระบวนการตัดสินใจร่วมกันที่จะกำหนดกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งของกลุ่ม ซึ่งเมื่อสมาชิกได้กำหนดกิจกรรมร่วมกันแล้วจึงดำเนินกิจกรรมนั้นๆ มีการบริหารจัดการ แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ ในระหว่างดำเนินกิจกรรมนี้เอง สมาชิกได้รับการเรียนรู้พร้อมๆ กันไปด้วย (Learning by Doing)

2.2.4 กระบวนการกลุ่ม (Organizational Process)

กระบวนการกลุ่มเป็นกระบวนการที่รวมเอาประสบการณ์ของบุคคลหลาย ๆ ฝ่าย ที่มาพบปะสังสรรค์กัน ด้วยความรู้สึกพึงพอใจในความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เกิดปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ระหว่างกัน ซึ่งกระบวนการกลุ่มนี้จะช่วยให้แต่ละคนได้มีโอกาสเรียนรู้ แลกเปลี่ยน ความรู้ประสบการณ์ ข้อคิดเห็นระหว่างกัน เป็นการสร้างแรงจูงใจให้แก่กัน เกิดความเอื้ออารีต่อกัน จนช่วยให้ค้นพบแนวทาง/วิธีการแก้ไขปัญหาที่น่าพอใจร่วมกัน

ถ้าหากกลุ่มไม่สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ เหล่านี้ได้ จะส่งผลให้กลุ่มต้องยุติลง (การยุติของกลุ่มหนึ่งอาจเป็นผลทำให้เกิดการรวมกลุ่มอื่นๆ ต่อไปอีกได้) ในทางกลับกัน ถ้าหากกลุ่มสามารถแก้ไขปัญหาได้ก็จะสามารถดำเนินกิจกรรมของกลุ่มต่อไป จนกระทั่งกลุ่มสามารถดำเนินงานจนบรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้มีสมาชิกเพิ่ม มีการค้นพบปัญหาอื่นๆ เพิ่มขึ้น กลุ่มจะดำเนินมาถึงขั้นตอนของการขยายผลคือ มีการขยายจำนวนสมาชิก การกำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่มเพิ่มขึ้น เกิดกิจกรรมใหม่ขึ้นเป็นต้น และเมื่อขยายผลแล้วกลุ่มดังกล่าวอาจเข้าไปทำงานร่วมกับกลุ่มอื่นๆ เกิดการประสานประโยชน์กับกลุ่มอื่นๆ เป็นการสร้างเครือข่าย (Network) ในการทำงานที่จะทำให้เกิดความเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด

2.2.5 การยุติบทบาทของกลุ่ม

กลุ่มอาจจะยุติบทบาทหรือการดำเนินการได้ด้วยสาเหตุ ดังต่อไปนี้

1. กลุ่มดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้แล้ว ในกรณีที่กลุ่มได้ดำเนินงานจนประสบความสำเร็จแล้วนั้น กลุ่มอาจจะไม่ได้ยุติหรือยุบ (สลาย) ไปเสียทีเดียว แต่อาจจะเป็นเพียงการยุติกิจกรรมของกลุ่มเท่านั้น แต่เมื่อเกิดปัญหาขึ้นมาอีก สมาชิกก็พร้อมที่จะมารวมพลัง รวมกลุ่มกันสร้างกิจกรรม เพื่อแก้ไขปัญหาเหล่านั้นๆ ไปได้ต่อไป เนื่องจากสมาชิกได้ตระหนักถึงความสำคัญของการรวมกลุ่มได้รับและเล็งเห็นประโยชน์ของการใช้กระบวนการกลุ่มในการแก้ไขปัญหา

2. กลุ่มไม่มีโอกาสที่จะดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้ ได้แก่ ปัญหาของสมาชิกย้ายออกไปอยู่ที่กลุ่มอื่น หรือสมาชิกแตกแยกออกไป ไม่มีสมาชิกใหม่ เกิดปัญหาการบริหารจัดการ
3. เกิดความขัดแย้งภายในกลุ่ม โดยอาจจะเกิดจากความไม่เข้าใจกันระหว่างสมาชิก ไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตน ไม่รักษากฎระเบียบร่วมกันของสมาชิก ปัญหาความขัดแย้งในการดำเนินงานของคณะกรรมการ หรือความไม่โปร่งใส ขาดการตรวจสอบ
4. งบประมาณ ขาดแคลนงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ในการดำเนินงานกลุ่ม

2.2.6 ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมและพัฒนากลุ่ม

ในกระบวนการเสริมสร้างและพัฒนา กลุ่มจะประสบความสำเร็จได้นั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยดังต่อไปนี้

1. การสื่อสารภายในกลุ่ม สมาชิกในกลุ่มควรมีการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน เป็นแบบ Two Ways Communication เพื่อให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่างๆ โดยใช้วิธีการประชุมหรือมีการแจ้งข้อมูลข่าวสารให้สมาชิกในกลุ่มได้รับทราบการดำเนินงานของกลุ่มเป็นระยะ
2. แนวทางการทำงาน กฎ ระเบียบ จะต้องเป็นแนวทางที่สมาชิกทุกคนในกลุ่มกำหนดขึ้น มิใช่ผู้นำกลุ่มเป็นผู้กำหนด ซึ่งกฎ ระเบียบต่างๆ นี้เป็นที่ยอมรับของสมาชิก มีความเหมาะสมสอดคล้องกับวิถีปฏิบัติ ความรู้ความสามารถของกลุ่มด้วย
3. การบริการจัดการ ควรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีความโปร่งใส มีการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมและเท่าเทียม สมาชิกสามารถตรวจสอบการบริหารจัดการของคณะทำงานกลุ่มได้ เพื่อให้เกิดความไว้วางใจและพร้อมที่จะประสานผลประโยชน์กันอย่างเต็มที่
4. การประชุม ในการดำเนินการกลุ่มนั้นจำเป็นต้องมีการประชุมสมาชิกกลุ่มอยู่เสมอ เพื่อที่จะเสนอปัญหา อุปสรรคในการดำเนินงานร่วมกัน หาแนวทางการแก้ไข นอกจากนี้แล้วการประชุมยังเป็นการมาร่วมกันสรุปบทเรียน คณะกรรมการได้เสนอผลงานของกลุ่ม สร้างให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน
5. ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตน สมาชิกทุกคนในกลุ่มย่อมที่จะมีบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบต่อกันทั้งสิ้น ดังนั้นหากสมาชิกไม่เข้าใจถึงบทบาทของตนมีการขัดแย้งระหว่างสมาชิกย่อมเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานของกลุ่ม

6. กิจกรรม การดำเนินงานของกลุ่มจำเป็นต้องมีการกำหนดกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายของกลุ่ม หากกิจกรรมที่กำหนดขึ้นไม่มีการเคลื่อนไหว หรือไม่เจริญเติบโต/ก้าวหน้า กลุ่มก็จะไม่ประสบผลสำเร็จในการแก้ไขปัญหาของสมาชิกได้

2.2.7 ประโยชน์ที่ได้รับจากกระบวนการกลุ่ม

1. สมาชิกมีความรู้ความสามารถเพิ่มมากขึ้น ในการดำเนินกระบวนการกลุ่มนั้นทำให้สมาชิกได้มีโอกาสรับความรู้ใหม่เพิ่มเติม ที่สามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ เช่น ด้านการบริหารจัดการ การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม การตลาด เป็นต้น นอกจากนี้การทำงานร่วมกันของสมาชิก ยังเพิ่มโอกาสในการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ต่างๆ ร่วมกัน ทำให้สมาชิกเกิดการเรียนรู้ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้มากยิ่งขึ้น

2. เป็นการเพิ่มโอกาสในการแก้ไขปัญหา เนื่องจากการแก้ไขปัญหาด้วยตนเองเพียงลำพัง อาจไม่สามารถดำเนินการได้ เช่น มีความรู้ไม่เพียงพอ มีทรัพยากรไม่เพียงพอ เป็นต้น หากเกิดการรวมกลุ่มขึ้นย่อมทำให้มีกำลัง สติปัญญา ทรัพยากรอื่นๆ เพิ่มมากขึ้น โอกาสในการแก้ไขปัญหาได้สำเร็จก็มีเพิ่มขึ้นด้วย

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่นและการจัดการทรัพยากรของชุมชน

ในส่วนนี้ผู้วิจัยขอกล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่นและการจัดการทรัพยากรของชุมชน ซึ่งประกอบไปด้วย ความหมายของชุมชน ความหมายและองค์ประกอบขององค์กร ชุมชน และแนวทางในการจัดการทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.3.1 ความหมายของชุมชน

Hillery (1972 : 5 อ้างถึงในคารณี ถวิลพิพัฒน์กุล, 2539 : 25) ให้คำนิยามของชุมชนว่า หมายถึง สถานที่ที่คนใช้เป็นที่ตั้งบ้านเรือนทำมาหากิน เลี้ยงดูบุตรหลาน และทำกิจกรรมต่าง ๆ ส่วนใหญ่ในชีวิต ในแง่สังคมวิทยาชุมชนมีองค์ประกอบที่สำคัญสามอย่างคือ พื้นที่ทางภูมิศาสตร์ การปะทะสัมพันธ์กันทางสังคม และความผูกพันร่วมกัน

Poplin (1979 : 9-18) กล่าวว่า ชุมชนสามารถพิจารณาได้ในสามสถานะ คือ เป็นหน่วยของถิ่นที่อยู่ หน่วยของการจัดระเบียบสังคม และหน่วยของจิตใจและวัฒนธรรม ในแง่ของถิ่นที่อยู่โดยทั่วไปแล้วชุมชนมักจะเกิดขึ้นในที่ซึ่งมีทรัพยากรธรรมชาติและมีเส้นทางคมนาคมผ่าน

ในแง่ของการจัดระเบียบสังคม ชุมชนถูกมองว่าเป็นระบบสังคมอันหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยระบบย่อย ๆ ที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น ในแง่ของจิตใจและวัฒนธรรม ความรู้สึกที่ว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เป็นความผูกพันร่วมกันของคนที่อยู่อาศัยอยู่ในชุมชนนั้น

Homan (1994 : 82) ให้ความหมายของชุมชนว่า หมายถึง คนจำนวนหนึ่งที่อยู่อาศัยอยู่ในพื้นที่แห่งหนึ่ง มีความเชื่อ ผลประโยชน์ กิจกรรม และมีคุณสมบัติอื่นที่คล้ายคลึงกัน คุณลักษณะเหล่านี้มีลักษณะเด่นเพียงพอที่จะทำให้สมาชิกนั้นตระหนักและเกื้อกูลกัน

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2526 : 6) ให้ความหมายของชุมชน หมายถึง องค์การทางสังคมอย่างหนึ่งที่มีอาณาเขตครอบคลุมท้องถิ่นหนึ่ง และมวลสมาชิกสามารถบรรลุถึงความต้องการพื้นฐานส่วนใหญ่ได้ และสามารถแก้ไขปัญหาล้วนๆ ในชุมชนของตนเองได้

ชยันต์ วรรณะภูติ (2536 : 37) กล่าวถึงชุมชนในความหมายของการอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนจำนวนหนึ่งในพื้นที่แห่งหนึ่ง เพื่ออาศัยทรัพยากรธรรมชาติในบริเวณนั้นในการดำรงชีวิต โดยเหตุที่กลุ่มคนดังกล่าวอาศัยอยู่ร่วมกันและใช้ทรัพยากรเพื่อการผลิตร่วมกัน จึงทำให้มีการกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มีองค์กรหรือสถาบันของชุมชนและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ต้องใช้ในชุมชนร่วมกัน

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2537 : 4) ให้ความหมายชุมชนว่า หมายถึง กลุ่มคนที่มาอยู่รวมกันในพื้นที่หนึ่ง มีการกระทำระหว่างกัน มีความสัมพันธ์ร่วมกัน มีความผูกพันทางด้านจิตใจกับพื้นที่ และมีศูนย์กลางหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่สมาชิกในชุมชนนั้นได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน

กาญจนา แก้วเทพ (2538 : 14) กล่าวถึงชุมชนว่า หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในอาณาเขตบริเวณเดียวกัน มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด มีฐานะและอาชีพที่คล้ายคลึงกัน มีลักษณะของการใช้ชีวิตร่วมกัน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ตั้งแต่ระดับครอบครัวไปสู่ระดับเครือญาติ จนถึงระดับหมู่บ้านและระดับเกินหมู่บ้าน และผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนมีความรู้สึกว่าเป็นคนชุมชนเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีการดำรงรักษาคุณค่าและมรดกทางวัฒนธรรม ศาสนา เพื่อถ่ายทอดไปยังลูกหลานอีกด้วย

จิตติ มงคลชัยอรัญญา (2540 : 3) กล่าวถึงชุมชนโดยสรุปว่า ชุมชนประกอบไปด้วยระบบความสัมพันธ์ของคน ความเชื่อ ศาสนา ประเพณีวัฒนธรรม ระบบเศรษฐกิจ อาชีพ ระบบการเมือง ระบบการปกครอง โครงสร้างอำนาจ รวมถึงระบบนิเวศวิทยา สิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยีด้านต่าง ๆ ซึ่งระบบเหล่านี้มีความสัมพันธ์ต่อกันและระหว่างกัน หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่ามีความเชื่อมโยงกันชนิดที่ไม่สามารถแยกจากกันได้

ประเวศ วะสี (2540 : 33) ได้ให้ความหมายของชุมชนว่า ความเป็นชุมชนอาจหมายถึงการที่คนจำนวนหนึ่งเท่าใดก็ได้ มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารหรือรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ มีการจัดการ เพื่อให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ร่วมกัน

จากความหมายที่กล่าวมาในข้างต้น ผู้วิจัยขอสรุปความหมายเพื่อใช้ในการศึกษาครั้งนี้ว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มคน หน่วยหรือองค์กรประชาชนในระดับท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ร่วมกันในอาณาเขตพื้นที่เดียวกันคือชุมชนบางม่วงมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในบริเวณนั้นดำรงชีวิตประจำวัน โดยมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีวัตถุประสงค์และความสนใจในสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือหลายสิ่งที่เกี่ยวข้องกัน มีเครือข่ายการติดต่อสื่อสาร มีระบบการจัดการหรือรวมกลุ่มกัน มีความผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

2.3.2 ความหมายและองค์ประกอบขององค์กรชุมชน

มูลนิธิศิษย์เก่าบูรณะชนบทและเพื่อน (2540 : 9 – 49 อ้างถึงใน สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2541 : 2 – 48) ได้อธิบายความหมายขององค์กรชุมชนหรือองค์กรชาวบ้านหรือองค์กรประชาชนว่าหมายถึง กลุ่มคนในชุมชนที่รวมตัวกันเพื่อดำเนินกิจกรรมหนึ่ง ๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มธนาคารข้าว กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มวนเกษตร กลุ่มป่าชุมชน องค์กรชุมชนสามารถแบ่งเป็นหลายประเภทตามขอบเขตในการจัดตั้ง เช่น ขอบเขตของปัญหา ขอบเขตของพื้นที่ ขอบเขตด้านวัตถุประสงค์ เป็นต้น

องค์กรชุมชนจะสามารถดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ และแสดงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างกว้างขวางก็ต่อเมื่อจัดตั้งขึ้นบนฐานของรูปแบบที่เหมาะสมบนพื้นฐานของการช่วยเหลือตนเองและต้องดำเนินการโดยสมาชิกเอง โดยมีหลักการพิจารณา 3 ประการคือ

1. สมาชิกต้องสามารถที่จะเข้าร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการพัฒนาของพวกเขา

2. สมาชิกต้องสามารถเข้าร่วมอย่างเต็มที่ในการพยายามดำเนินการพัฒนา
3. สมาชิกต้องสามารถที่จะแบ่งปันประโยชน์จากการพัฒนาอย่างยุติธรรม

องค์ประกอบขององค์กรชุมชนสามารถพิจารณาจากลักษณะองค์กรและสมาชิกในองค์กรเป็นตัวบ่งชี้โดยองค์ประกอบขององค์กรชุมชนที่สำคัญมี 7 ประการดังนี้ (สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ, 2540 : 1 – 9)

1. มีอุดมการณ์ร่วมกัน หมายถึง มีทัศนคติต่อโลกต่อสังคมและต่อชุมชนร่วมกัน อุดมการณ์ถือเป็นสิ่งสำคัญที่จะยึดเหนี่ยวทิศทางกรรวมกลุ่มเอาไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสามารถกำหนดเป้าหมายระยะยาว หรือวิสัยทัศน์ อีกทั้งยังทำให้องค์กรชุมชนนั้นมีการรวมตัวได้ดีขึ้น

2. การมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน
3. การมีผลประโยชน์ร่วมกันและกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม
4. คน ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญขององค์กรชุมชน มีส่วนที่เกี่ยวข้องดังนี้คือ

4.1 ผู้นำ ถือเป็นผู้กุมความอยู่รอดขององค์กรชาวบ้าน หากผู้นำได้รับการยอมรับ มีบารมี มีความสามัคคี ปฏิบัติดี มีความสามารถ และคิดถึงส่วนรวมจริง ๆ ก็จะสามารถนำพาองค์กรชาวบ้านให้ประสบความสำเร็จและสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรชาวบ้านได้ ผู้นำคนหนึ่ง ๆ สามารถจัดอยู่ในหลายประเภทด้วยกัน โดยมีลักษณะของการผสมผสานอยู่ในบุคคลเดียวกันเช่น เป็นผู้นำทางความคิด การปฏิบัติและเผยแพร่รวมอยู่ในบุคคลเดียวกัน อย่างไรก็ตามการจัดประเภทของผู้นำสามารถจัดได้หลากหลายรูปแบบ ได้แก่ ผู้นำทางความคิด ผู้นำทางด้านศีลธรรม ผู้นำทางด้านอาชีพ ผู้นำด้านการพูด ผู้นำที่สามารถประยุกต์งานราชการกับเป้าหมายเพื่อชาวบ้านได้ ผู้นำทางการประสานทรัพยากรภายในและภายนอกชุมชน เป็นต้น

4.2 สมาชิก การที่สมาชิกมาร่วมมือและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทั้งทางความคิด การวางแผน การตัดสินใจ การปฏิบัติและการติดตามประเมินผล ตลอดจนมีสิทธิ์ที่จะได้รับผลประโยชน์จากองค์กร นับเป็นบทบาทหน้าที่และสิทธิในการรวมกลุ่มเป็นองค์กรชาวบ้าน สมาชิกมีหลายประเภททั้งสมาชิกที่เข้าร่วมทำงานกับองค์กร โดยอาจจะเข้าร่วมกิจกรรมบ้างไม่เข้าร่วมกิจกรรมบ้าง และสมาชิกประเภทเฝ้าดูเฉย ๆ ซึ่งมักมีมากกว่าประเภทอื่น ๆ

4.3 ชาวบ้านทั่วไปที่ไม่เข้าร่วมอยู่ในองค์กร แต่ก็มีผลต่อการดำรงอยู่ในความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน เพราะเป็นกลุ่มคนที่เฝ้าติดตามวิพากษ์วิจารณ์ และพร้อมที่จะเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมกับองค์กร

5. การบริหารจัดการ ถือเป็นเรื่องซึ่งขาดความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน โดยเฉพาะทุกกิจกรรมมีเรื่องเงิน คน เข้าไปเกี่ยวข้อง จึงจำเป็นต้องอาศัยการจัดการที่มีประสิทธิภาพ โดยมีรายละเอียดดังนี้คือ

5.1 การตัดสินใจร่วม นับได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของการรวมตัวกันเป็นองค์กรชาวบ้าน เพราะถ้าหากสมาชิกไม่มีโอกาสตัดสินใจองค์กรก็ย่อมไม่สามารถดำรงอยู่รอดได้

5.2 โครงสร้างและบทบาทหน้าที่ สำหรับองค์กรที่มีเนื้อหางานชัดเจน ควรมีตำแหน่งที่มีเนื้อหางานที่ปฏิบัติจริง

5.3 สถานที่และวัสดุอุปกรณ์ เพื่อเป็นศูนย์กลางของการรวมตัวกันสำหรับการประชุม การจัดการกิจกรรม การเก็บวัสดุอุปกรณ์และใช้ประโยชน์อื่น ๆ สำหรับชุมชน

5.4 การสื่อสารระหว่างผู้นำกับสมาชิกขององค์กรชาวบ้าน ซึ่งมีหลายรูปแบบเป็นต้นว่า การจัดประชุมชี้แจงแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและหาข้อสรุปร่วมกัน แจกข้อมูลข่าวสารผ่านหอกระจายข่าว การประชุมแกนนำองค์กรและกระจายข้อมูลต่อในกลุ่มย่อย การใช้ความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมระหว่างผู้นำและสมาชิกในการส่งต่อและรับข้อมูลข่าวสารความรู้ระหว่างกัน การสื่อสารนี้มีความสำคัญในการช่วยให้เกิดการรับรู้ เข้าใจ และร่วมมือกันมากขึ้น หากไม่มีการสื่อสารหรือสื่อสารน้อย หรือสื่อสารไขว้เขวจากความเป็นจริง การที่จะประสบความสำเร็จในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ก็เป็นไปได้

5.5 การควบคุมตรวจสอบ เมื่อมีการแบ่งบทบาทหน้าที่กันแล้ว ต้องมีการควบคุมตรวจสอบกันอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้มีการรับรู้อย่างโปร่งใส การควบคุมตรวจสอบกันและกันอยู่เสมอมจะช่วยให้องค์กรหรือชาวบ้านไม่มีปัญหา หรือป้องกันปัญหาได้หรือแก้ปัญหาได้แต่เนิ่น ๆ

6. กิจกรรมการเรียนรู้ ฝึกฝนและปฏิบัติจริงเป็นกิจกรรมที่มีอยู่ในการพัฒนาโดยทั่วไป กิจกรรมในชุมชนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เป็นหลัก บางชุมชนอาจมีกิจกรรมทางการเมืองที่มีปัญหาสิ่งแวดล้อมมากขึ้น กิจกรรมด้านเศรษฐกิจที่นิยมทำกันมากในชนบท คือกลุ่มออมทรัพย์ ศูนย์สาธิตการตลาด กลุ่มนุ้ย ธนาคารข้าว กลุ่มทอผ้าพื้นเมือง สหกรณ์ ปั่นน้ำมัน กิจกรรมต่าง ๆ อาจแบ่งเป็น 3 กลุ่มคือ กิจกรรมด้านการเกษตร กิจกรรมด้านการเมือง และกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม กิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและสมาชิกชาวบ้านให้ทำงานร่วมกัน และเป็นกิจกรรมที่ต้องการความต่อเนื่องเพื่อแก้ปัญหาหรือช่วยเสริมสร้างชีวิตชาวบ้านให้มีคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้น

7. งบประมาณ เพื่อสามารถดำเนินงานไปได้ด้วยดี จำเป็นที่จะต้องมีการระดมทุนทั้งภายในและภายนอกเพื่อทำกิจกรรมได้

2.3.3 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรของชุมชน

ทรัพยากรของชุมชนบางครั้งเราเรียกว่า ทุนทางสังคมของชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญของชุมชนแต่ละชุมชน ซึ่งในปัจจุบันชุมชนแต่ละชุมชนได้ตื่นตัวในการใช้ทรัพยากรในชุมชนให้มีคุณภาพซึ่งเป็นการสร้างเสริมรายได้ให้แก่ชุมชน

Cohen และ Uphoff (1980 : 35 – 37) ได้สรุปแนวทางการจัดการทรัพยากรโดยองค์กรท้องถิ่นว่า ในระบบของทรัพยากรธรรมชาติถือว่าเป็นทรัพย์สินร่วมซึ่งมีความสำคัญต่อการนำมาพิจารณา เพราะเป็นทรัพย์สินส่วนรวม ชุมชนจะต้องลงทุนร่วมกันแม้ว่าจะเป็นการลงทุนที่มีใช้ตัวเงินก็ตาม ถ้าหากมีการบุกรุกหรือเข้ามาใช้ประโยชน์ในที่สาธารณะอย่างเสรี สมาชิกภายในชุมชนจะต้องสืบให้ทราบข้อเท็จจริงในปัญหานั้น แล้วหามาตรการแก้ไขร่วมกัน

เสนห์ จามริก (2536 : 165) ได้กล่าวถึง แนวความคิดและวิธีการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนว่า โดยทั่วไปแล้วระบบการจัดการทรัพยากรของชุมชนวางอยู่บนหลักการพื้นฐาน 4 ประการคือ

1. การยอมรับในจารีตประเพณีและสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากร
2. การคำนึงถึงผลประโยชน์ร่วมกันของสมาชิกและความเป็นธรรมในสังคม
3. ความยั่งยืนของระบบการผลิตและความสมดุลของระบบนิเวศ
4. การมีส่วนร่วมของสมาชิกทั้งหมดในชุมชน

อาทิตย์ ควรหา (2540 : 25 อ้างถึงใน อุไรพรรณ ปรางอุดมทรัพย์, 2542 : 27 – 28) กล่าวถึง หลักการจัดการทรัพยากรชุมชน (Community Base Resource Management: CBBM) จำเป็นต้องประกอบด้วย

1. เป้าหมายหลักคือ ประชากรภายในชุมชนจะเป็นผู้ที่ทราบรายละเอียดของระบบทรัพยากร ปัญหา และศักยภาพได้ดีที่สุด แต่การที่จะมีระบบการจัดการที่นำไปสู่ความยั่งยืนของระบบนิเวศของชุมชนในภาพรวม ต้องคำนึงถึงความยั่งยืนของระบบสังคม ความยั่งยืนของวัฒนธรรม และความยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจในชุมชนนั้น ๆ

2. องค์ประกอบของหลักการจัดการทรัพยากรของชุมชนจะต้องมีเงื่อนไขดังนี้

- 2.1 การพัฒนาหรือการบริหารจัดการต้องเป็นไปอย่างต่อเนื่อง มีวิวัฒนาการเพื่อตอบสนองความต้องการและคุณภาพของชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น

- 2.2 ระบบการเปลี่ยนแปลงของชุมชนจะต้องคำนึงถึงโครงสร้างของชุมชนกลุ่มองค์กรต่าง ๆ และคำนึงถึงอนุชนรุ่นหลังที่จะต้องรับภาระกับระบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

2.3 การจัดการและการกระทำที่มีอยู่ภายในขอบเขตจำกัดของระบบนิเวศทางธรรมชาติของชุมชน ต้องมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้มีความหลากหลาย เพื่อสร้างความสมดุลให้ระบบนิเวศ

2.4 การใช้เทคโนโลยีต้องเหมาะสมกับการผลิตของชุมชน มีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงมาตรฐานการครองชีพ รูปแบบการบริโภคของชุมชนให้อยู่ในรูปของการประหยัดและรู้คุณค่า

3. กลยุทธ์ในการดำเนินงานประกอบด้วย ชุมชนต้องเป็นผู้ดำเนินการเอง ซึ่งกระทำได้โดยการให้ความสำคัญต่อสภาพพื้นที่ของท้องถิ่น การทำความเข้าใจระบบการใช้ทรัพยากร และใช้ประโยชน์ต่าง ๆ ตลอดจนทั้งความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนโดยมองให้ครอบคลุมทุกระดับตั้งแต่ระดับปัจเจกชน กลุ่มองค์กรและชุมชน เป็นต้น ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงจุดประสงค์ของการวิเคราะห์ปัญหาแต่ละอย่าง หลังจากนั้นมีการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับระบบทรัพยากรนั้น ๆ เพื่อหาขีดจำกัดของทุกระบบในระบบนิเวศนั้น ๆ ให้ความสำคัญต่อภูมิปัญญาชาวบ้านหรือศักยภาพของชุมชนเท่าที่จะทำได้ ส่วนในระยะยาวต้องให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการกระตุ้นให้เกิดกิจกรรมร่วมของชุมชน รวมทั้งสร้างระบบการตัดสินใจระดับล่างภายในชุมชน กระทำโดยการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นหรือชุมชนท้องถิ่น หรือระเบียบแบบแผนของชุมชนเป็นแนวทาง นอกจากนี้ควรให้โอกาสแก่ชุมชน โดยการสร้างมาตรฐานการยอมรับให้เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อที่จะให้เกิดการเรียนรู้จากการกระทำหรือปฏิบัติจริง เป็นการนำร่องให้เห็นถึงตัวอย่างที่ชุมชนสามารถจัดการเองได้

2.4 ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับตลาดน้ำ

ตลาดน้ำ (Floating Market) เป็นสถานที่สำหรับประกอบกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจ คล้ายกับตลาดบกทั่วไป เพียงแต่ตลาดน้ำจะกระทำบนเรือที่ลอยอยู่เหนือน้ำตามลำคลองหรือแม่น้ำ ทั้งนี้ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการค้าทางน้ำหรือตลาดน้ำ มีดังนี้คือ

1. สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ลักษณะภูมิประเทศที่เป็นที่ลุ่มมีแม่น้ำลำคลองทั้งเกิดขึ้นโดยธรรมชาติ และการขุดโดยแรงงานของมนุษย์ที่ทำให้มีน้ำไหลเวียนตลอดทั้งปี รวมทั้งที่ตั้งของชุมชนซึ่งมีชุมชนที่ตั้งอยู่ในบริเวณเดียวกันมากพอสมควรต่อการแลกเปลี่ยนสินค้าซึ่งกันและกัน หรือถ้าตั้งอยู่ในจุดผ่านของชุมชนอื่น ๆ ก็จะมีส่วนต่อการขยายตัวของตลาดน้ำนั้นได้มากขึ้น ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าขนาดของตลาดน้ำจะมีแตกต่างกันออกไปตามขนาดของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับตลาดน้ำนั้น ๆ

2. เส้นทางการคมนาคม ตลาดน้ำจะเกิดขึ้นได้ก็หมายความว่าที่นั่นมีการเดินทางไปมาของประชาชนโดยอาศัยทางน้ำเป็นหลักหรือที่เป็นวิถีชีวิตแบบชาวบ้านที่กิจกรรมของสมาชิกในสังคมต้องพึ่งพาน้ำตามแม่น้ำลำคลองต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน รวมทั้งทางด้านการเดินทางก็จะมีเรือชนิดต่าง ๆ เป็นพาหนะช่วยให้ได้รับความสะดวกสบายต่อการเป็นอยู่และการประกอบอาชีพ

3. ลักษณะอาชีพของประชาชนจะเห็นได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่ง เนื่องจากถ้ามีการประกอบอาชีพที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวเกษตรกรที่มีการเพาะปลูกพืชที่เป็นสิ่งจำเป็นต่อการเป็นอยู่ จะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกันขึ้นเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตนเองไม่มีหรือไม่สามารถผลิตได้ในท้องถิ่น

จากปัจจัยหลัก ๆ ดังที่ยกมานั้นจึงทำให้มีตลาดน้ำในบริเวณภาคกลางและภาคตะวันตกของไทยกระจายอยู่หลายพื้นที่ โดยเฉพาะที่มีอยู่ใกล้ชิดกับชุมชนขนาดใหญ่หรือที่เรียกว่าชุมชนชานเมืองในภาคกลางของไทย ซึ่งมักจะเป็นเขตเชื่อมกันระหว่างชุมชนเมืองและชุมชนเกษตรกร เช่น บริเวณรอบ ๆ กรุงเทพฯ จะเห็นว่าตลาดน้ำอยู่หลายที่กล่าวคือมีตลาดน้ำที่วัดไทย เขตบางขุนเทียน ธนบุรี (เดิม) จะเป็นตลาดน้ำสำหรับเป็นที่ระบายหรือส่งผ่านสินค้าเกษตรจากหัวเมืองตะวันตกของไทย (จากสมุทรสาคร สมุทรสงคราม ราชบุรี สุพรรณบุรี กาญจนบุรี นครปฐม) เข้าสู่ส่วนกลางคือ กรุงเทพฯ และอีกที่คือตลาดน้ำที่บางแค แต่ในปัจจุบันจะเหลือเฉพาะตลาดบนบกหรือตลาดสองแบบใหม่ ส่วนในทางทิศเหนือของกรุงเทพฯ คือตลาดน้ำซึ่งมีอยู่ในเขตจังหวัดนนทบุรีหลายที่และตลาดน้ำที่คลองรังสิต ตลาดน้ำที่มีอยู่ด้านนี้จะเป็นที่รองรับและส่งผ่านสินค้าเกษตรจากจังหวัดอื่น ๆ จากภาคกลางของไทย เช่น อยุธยา สิงห์บุรี อ่างทอง เป็นต้น แต่เนื่องจากว่าปัจจัยทางด้านคมนาคมได้เปลี่ยนแปลงไป โดยเส้นทางการคมนาคมทางบกได้เข้ามาแทนที่เส้นทางการคมนาคมทางน้ำ จึงมีส่วนให้สภาพของตลาดน้ำหมดสภาพตามไปด้วย ซึ่งรวมทั้งตลาดน้ำที่วัดไทรซึ่งถือว่าเป็นตลาดที่มีชื่อเสียงมากในอดีต เพราะสินค้าเกษตรที่ส่งจากเมืองต่าง ๆ ในภาคตะวันตกจะมาลงที่ตลาดนี้ก่อนที่จะกระจายสู่ชีวิตของชุมชนเมืองหลวงต่อไป

2.5 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในส่วนผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและแบ่งออกเป็น 2 ส่วนซึ่งประกอบไปด้วยผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพชุมชน และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตลาดน้ำ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.5.1 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพของชุมชน

อภิชาติ ศิลปี (2541 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง ศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาให้เป็นประชาคมท้องถิ่นศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนในเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ซึ่งในการศึกษามีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาถึงศักยภาพของชุมชน และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาให้เป็นประชาคมท้องถิ่น ผลการศึกษาพบว่า ศักยภาพของชุมชนเขตพระนครในการพัฒนาให้เป็นประชาคมท้องถิ่นอยู่ในระดับค่อนข้างสูง และเมื่อแยกศักยภาพเฉพาะด้านพบว่า ศักยภาพในด้านภาวะผู้นำ การรับรู้ทางสังคมของชุมชน การมองสภาพปัญหาาร่วมของชุมชน และการมีส่วนร่วมของประชาชนต่างอยู่ในระดับค่อนข้างสูงเช่นเดียวกัน นอกจากนี้จากการทดสอบสมมติฐานพบว่า ปัจจัยด้านระดับการศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจ ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาคม การติดต่อกับชุมชนภายนอก และการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกของผู้นำและกรรมการชุมชน เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับศักยภาพของชุมชนเขตพระนครในการพัฒนาให้เป็นประชาคมท้องถิ่น

พระมหาสุทิตย์ อบอุ่น (2541 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ศึกษาเฉพาะกรณีเส้นทางสายลำน้ำกก จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับระดับศักยภาพในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ รวมถึงสภาพปัญหาและข้อเสนอแนะของชุมชนท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนท้องถิ่นมีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีศักยภาพในด้านการสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยวมากที่สุด รองลงมาได้แก่ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการกระจายรายได้ตามลำดับ และจากการทดสอบสมมติฐานพบว่า การได้รับอนุญาตให้ประกอบธุรกิจนำเที่ยว การติดต่อประสานงานระหว่างชุมชน และการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐมีความสัมพันธ์กับระดับศักยภาพในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

กัญธิยา ใจกลางดุก (2543 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง ศักยภาพของชุมชนในการจัดการกับความขัดแย้งที่ได้รับอิทธิพลจากองค์กรภายนอกชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและปฏิริยาของชุมชนที่มีต่อผลกระทบจากการกระทำขององค์กรภายนอกชุมชน และศักยภาพของชุมชนในการจัดการกับความขัดแย้งที่ได้รับอิทธิพลจากองค์กรภายนอกชุมชน ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนประสบปัญหาด้านเสียงและฝุ่นละออง และต่อมาจนถึงปัจจุบันประสบปัญหาด้านมลพิษทางอากาศ นอกจากนี้ปฏิริยาของชุมชนเมื่อได้รับผลกระทบมี 3 ประการคือ ประการแรกผลกระทบทางด้านร่างกายคือเป็นโรคระบบทางเดินหายใจ ประการที่สองเป็นปฏิริยาตอบโต้ภายหลังจากได้รับผลกระทบจนเจ็บป่วย เช่น การยื่นหนังสือร้องเรียน ประการที่สามคือ การเกิดความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับโรงงาน ชุมชนกับรัฐ และชุมชนด้วยตนเอง นอกจากนี้จากการศึกษาพบว่า ชุมชนได้ใช้ศักยภาพทั้งภายในและภายนอกชุมชนคือศักยภาพของกลุ่มผู้นำและเครือข่ายผู้นำทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ศักยภาพของชาวบ้านและเครือข่ายชาวบ้าน เครือข่ายกลุ่มอาชีพ และเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมในการจัดการกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นดังกล่าว

กนิฐ สีสมอ่อน (2543 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการกลุ่มน้ำ กรณีศึกษา กลุ่มน้ำห้วยทับเสลา จังหวัดอุทัยธานี และจังหวัดนครสวรรค์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการทราบสถานภาพของกลุ่มน้ำและศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นที่อาศัยและทำกินในกลุ่มน้ำในการจัดการพื้นที่กลุ่มน้ำ ตลอดจนเพื่อหาแนวทางของการจัดการกลุ่มน้ำโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น อีกทั้งเพื่อนำผลที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการจัดการกลุ่มน้ำอื่น ๆ ผลการศึกษาพบว่า สถานภาพของกลุ่มน้ำห้วยทับเสลาทั้งหมดมีส่วนมีสถานภาพอยู่ในระดับเตือนภัย ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการกลุ่มน้ำจึงไม่มีผลใด ๆ ต่อสถานภาพของกลุ่มน้ำห้วยทับเสลา สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นกับการปฏิบัติด้านการอนุรักษ์ พบว่าสถานภาพทางเศรษฐกิจ ระยะเวลาที่ราษฎรอาศัยในพื้นที่ ความรู้ ทัศนคติ และการรวมกลุ่มมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติด้านการอนุรักษ์ ส่วนแนวทางการจัดการกลุ่มน้ำเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทำได้โดยให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องออกไปให้คำแนะนำแก่ราษฎรให้มีการใช้ประโยชน์ที่ดินตามหลักการอนุรักษ์ดินและน้ำเพื่อให้สถานภาพของกลุ่มน้ำเปลี่ยนจากระดับเตือนภัยกลับสู่สมดุลธรรมชาติในระยะเวลารวดเร็วต่อไป

คารุณี บุญธรรม (2543 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง ศักยภาพของชุมชนมั่งในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาย่านน้ำเค็ม ตำบลผาซำน้อย อำเภอโป่ง จังหวัดพะเยา โดยมี

วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงศักยภาพของชุมชนมั่งในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่บ้านน้ำคระ หมู่ที่ 6 ตำบลผาซำน้อย อำเภอปง จังหวัดพะเยา ในมิติทางสังคม เศรษฐกิจ ทรัพยากรและวัฒนธรรม เพื่อนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผลการศึกษาพบว่า ชาวไทยภูเขาเผ่าม้งมีวิถีการดำรงชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติ ทั้งในด้านการดำรงชีพ ความเชื่อ และการประกอบอาชีพ คนม้งเชื่อว่ามิถุนาคอยปกป้องธรรมชาติบริเวณที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ และผีเหล่านี้จะคอยให้ความช่วยเหลือ และคุ้มครองให้พ้นจากภัยอันตรายต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าภูตผีและธรรมชาติกับคนม้งมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด อีกทั้งลักษณะการตั้งถิ่นฐานในป่าเขาซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมที่ดี มีภูมิประเทศที่สวยงาม ตลอดจนมีจุดเด่นในวัฒนธรรมประเพณีที่แตกต่างจากสังคมอื่น ๆ นับว่าเป็นศักยภาพของคนม้งที่จะนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน ในการจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยใช้ภูมิปัญญาองค์ความรู้ที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์อันเป็นหนทางที่จะช่วยแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับสถานะทางสังคม เศรษฐกิจ ทรัพยากร และวัฒนธรรม ถึงแม้ว่าในกระบวนการทำงานของชุมชนจะมีข้อจำกัดในเรื่องของการสื่อสาร ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการใช้ชีวิตร่วมกันกับบุคคลภายนอกก็ตาม ทั้งนี้เนื่องจากการติดต่อสื่อสารและการคมนาคมที่ได้รับการพัฒนาขึ้นในระยะเวลาที่ผ่านมา จะช่วยให้ชาวม้งมีโอกาสที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองให้สามารถลดข้อจำกัดเหล่านี้ลงได้

จิระภา นิมสุข (2544 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง ศักยภาพของชุมชนในด้านทัศนศาสตร์ โดยมิวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงศักยภาพของชุมชนในด้านทัศนศาสตร์ และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อศักยภาพของชุมชนในด้านทัศนศาสตร์ รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคของชุมชนในการพัฒนาศักยภาพในด้านทัศนศาสตร์ ผลการศึกษาพบว่า ศักยภาพของชุมชนในด้านทัศนศาสตร์ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อศักยภาพของชุมชนในด้านทัศนศาสตร์ ได้แก่ การได้รับการสนับสนุนจากภายนอกด้านวัสดุ อุปกรณ์ และการบริการรักษาทางสาธารณสุข การมีส่วนร่วมในงานพัฒนาของสมาชิกในชุมชน การได้รับการสนับสนุนจากภายนอกด้านข้อมูลข่าวสารทางสาธารณสุข อายุของชุมชน และภาวะผู้นำในชุมชน นอกจากนี้ในการศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคของชุมชนในการพัฒนาศักยภาพในด้านทัศนศาสตร์ พบว่ามีปัญหาและอุปสรรคในเรื่องการขาดแคลนเจ้าหน้าที่ทางทัศนศาสตร์มาแนะนำความรู้ทางทัศนศาสตร์ในศูนย์สาธารณสุขมูลฐานของชุมชน การขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ทางทัศนศาสตร์ การขาดสื่อที่ใช้ในการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารทางทัศนศาสตร์ และการขาดความร่วมมือจากสมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการจัดการกองทุนทางทัศนศาสตร์

อุไรพรรณ ปรากฏมทรัพย์ (2544 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กรณีศึกษาชุมชนบ้านทุ่งสูง จังหวัดกระบี่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนบ้านทุ่งสูง จังหวัดกระบี่ ผลการศึกษาพบว่า มีปัจจัยที่บ่งชี้ถึงศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ 4 กลุ่มได้แก่ ปัจจัยด้านลักษณะพื้นที่ ปัจจัยด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยว ปัจจัยด้านกิจกรรมและการจัดการนักท่องเที่ยว และปัจจัยด้านองค์กรชุมชน นอกจากนี้ ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนบ้านทุ่งสูงมีศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีระดับศักยภาพสูงสุดในปัจจัยด้านองค์กรชุมชน และมีระดับศักยภาพปานกลางในปัจจัยด้านลักษณะพื้นที่และปัจจัยด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยว และระดับศักยภาพต่ำสุดในปัจจัยด้านกิจกรรมและการจัดการนักท่องเที่ยว

มธุรส ปราบไพรี (2544 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง ศักยภาพของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว กรณีชุมชนไทยทรงดำ บ้านเขาย้อย ตำบลเขาย้อย อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและปัจจัยที่มีผลในการทำให้ชุมชนเกิดศักยภาพในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ผลการศึกษาพบว่า ชาวไทยทรงดำมีศักยภาพในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยพบว่าศักยภาพของชุมชนคือ การมีผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการที่มีศักยภาพ ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่สะท้อนถึงความเป็นชุมชนเดียวกัน ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม ความเป็นชุมชนที่สามารถสืบทอดและถ่ายทอดโดยเฉพาะระบบอุดมการณ์ของชุมชน การดำเนินรูปแบบทางเศรษฐกิจแบบวิถีลักษณะและการเปิดโอกาสให้ชุมชนเกิดการมีส่วนร่วม เพื่อตัดสินใจร่วมกันอย่างสมัครใจและยุติธรรม นอกจากนี้ ชุมชนยังประกอบไปด้วยศักยภาพในด้านลักษณะภูมิประเทศ การคมนาคม วัฒนธรรมสิ่งปลูกสร้างและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนที่สามารถพัฒนาให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนได้ นอกจากนี้ยังพบว่าปัจจัยที่มีผลในการทำให้ชุมชนเกิดศักยภาพประกอบด้วย 3 ปัจจัยได้แก่ ปัจจัยด้านวัฒนธรรมชุมชน ปัจจัยด้านการพึ่งตนเองของชุมชน และปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน

คมสัน วาฤทธิ (2545 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาชุมชนลำน้ำว่า อำเภอมะริม จังหวัดน่าน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนลำน้ำว่าในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และเพื่อศึกษาสภาพปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนลำน้ำว่า ผลการศึกษาพบว่า สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของชุมชน

ดังนั้น ถ้า ยังอยู่ในสภาพที่มีความสมบูรณ์ เนื่องจากในบริเวณพื้นที่เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนแห่งนี้ถือว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ส่งผลให้เอื้อต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งทางด้านการได้ศึกษาหาความรู้ ความเพลิดเพลิน และความสนุกสนานตื่นเต้น ซึ่งทำให้เกิดความท้าทายต่อนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหลากหลายกลุ่มด้วยกัน นอกจากนี้ยังพบว่าศักยภาพของชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างต่ำ และเมื่อพิจารณาในรายด้านแล้วพบว่า ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการรักษาและพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติอยู่ในระดับปานกลาง ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วมและศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างต่ำ และศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการจัดสรรผลประโยชน์และรายได้จากการท่องเที่ยวอยู่ในระดับต่ำ สำหรับแนวทางแก้ไขคือการระดมความคิดเห็นจากคนในชุมชนแล้ว จัดตั้งคณะกรรมการเพื่อดูแลแก้ไขปัญหาต่าง ๆ รวมถึงการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในการยกระดับศักยภาพของชุมชนเพื่อให้มีความสามารถในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อไป

ชุตติพร ทองวิชิต (2545 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง ศักยภาพของประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้าน : ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านในตำบลบึงหวาย อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการมีศักยภาพของประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้าน ทั้งในด้านความสามารถในการริเริ่มสิ่งใหม่ ความสามารถในการพึ่งตนเอง และความสามารถในการรวมกลุ่ม อีกทั้งเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อศักยภาพของประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้าน และเพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะที่เกี่ยวกับศักยภาพของประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้าน ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีศักยภาพในการพัฒนาหมู่บ้านอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีศักยภาพด้านความสามารถในการรวมกลุ่มมากที่สุด รองลงมาคือความสามารถในการพึ่งตนเอง และน้อยที่สุดคือ ความสามารถในการริเริ่มสิ่งใหม่ ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อศักยภาพของประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้าน ได้แก่ ระดับการศึกษา อาชีพ และระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชน สำหรับข้อเสนอแนะจากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนแก่ประชาชนให้มากขึ้น ควรมีการจัดผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการฝึกสอนอาชีพต่าง ๆ อีกทั้งควรจัดเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในด้านต่าง ๆ เช่นการเกษตร การปศุสัตว์ การประมง การตลาด มาให้ความรู้และให้ข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบอาชีพต่าง ๆ เพื่อนำความรู้ที่ได้ไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง นอกจากนี้ควรจัดหน่วยรักษาพยาบาลเคลื่อนที่ โดยมีการฉีควัคซีนป้องกันโรคต่าง ๆ และดูแลเรื่องสาธารณสุขบุคคลต่าง ๆ ให้มีพร้อมอยู่เสมอ เพื่อประชาชนในชุมชนจะได้มีสุขภาพที่ดีถ้วนหน้า และปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ

อิทธิพล ไทยกมล (2545 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาชุมชนตำบลบางหญ้าแพรก จังหวัดสมุทรสาคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินระดับศักยภาพของชุมชนตำบลบางหญ้าแพรก จังหวัดสมุทรสาครในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตลอดจนเพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรค และแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของผู้นำชุมชนท้องถิ่น ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยบ่งชี้เกี่ยวกับศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประกอบด้วย 4 ปัจจัยหลัก คือปัจจัยด้านลักษณะพื้นที่ ปัจจัยด้านการจัดการเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบ ปัจจัยด้านกิจกรรมและกระบวนการที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม จากปัจจัยดังกล่าวเมื่อนำมาประเมินศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่า ชุมชนตำบลบางหญ้าแพรก จังหวัดสมุทรสาคร มีศักยภาพในระดับปานกลาง รวมทั้งยังมีข้อจำกัดที่สำคัญคือ จำเป็นต้องมีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน เช่นที่พัก ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ทางเดินศึกษาธรรมชาติ และระบบกำจัดของเสียเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่จะเกิดขึ้นในท้องถิ่น

2.5.2 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตลาดน้ำ

วจิณี แสงสว่าง (2535 : บทคัดย่อ) ทำการศึกษาพฤติกรรมของประชาชนในท้องถิ่นที่มีต่อการรักษาความสะอาดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวบริเวณตลาดน้ำดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรีซึ่งเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ ผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านเคยรับข่าวสารเรื่องการรักษาความสะอาดตลาดน้ำดำเนินสะดวกและปฏิบัติตาม แม้จะไม่เคยทิ้งขยะในที่สาธารณะ แต่หลายคนก็เคยทิ้งขยะลงคลอง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความเคยชินที่ได้ปฏิบัติกันมานานและผู้ปฏิบัติยังไม่ได้รับผลกระทบจากพฤติกรรมดังกล่าว ผลการศึกษายังพบว่าคนในชุมชนดำเนินสะดวกส่วนใหญ่ยังมีพฤติกรรมเก็บและกำจัดขยะไม่ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาลเท่าที่ควร ขยะจากครัวเรือนยังไม่มีการแยกทิ้งในถังขยะเปียกและขยะแห้ง และบางส่วนจะนำไปทิ้งในถังขยะของสุขาภิบาลแต่บางส่วนจะทิ้งลงคลองข้างถนนหรือใต้ถุนบ้าน

ศิริพร ศรีพลากิจ (2540 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาพฤติกรรมการรักษาความสะอาดของนักท่องเที่ยวบริเวณตลาดน้ำดำเนินสะดวก อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ผลจากการศึกษาพบว่า พฤติกรรมการรักษาความสะอาดของนักท่องเที่ยวบริเวณตลาดน้ำดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรีอยู่ในระดับปานกลาง และจากการสังเกตพฤติกรรมรักษาความสะอาดพบว่านักท่องเที่ยวชาวไทยบางส่วนทิ้งขยะมูลฝอยลงในถัง และขับถ่ายอุจจาระปัสสาวะลงส้วมที่ถูกหลักสุขาภิบาล ส่วนนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศนั้นพบว่า ส่วนใหญ่ทิ้งขยะมูลฝอยลงถัง และ

ทั้งหมดขับถ่ายอุจจาระปัสสาวะลงส้วมที่ถูกหลักสุขาภิบาล ในเรื่องการแยกขยะนั้น พบว่าไม่มีการแยกประเภทขยะเปียก ขยะแห้ง ก่อตั้งเนื่องจากไม่มีถังขยะแยกประเภทจัดไว้

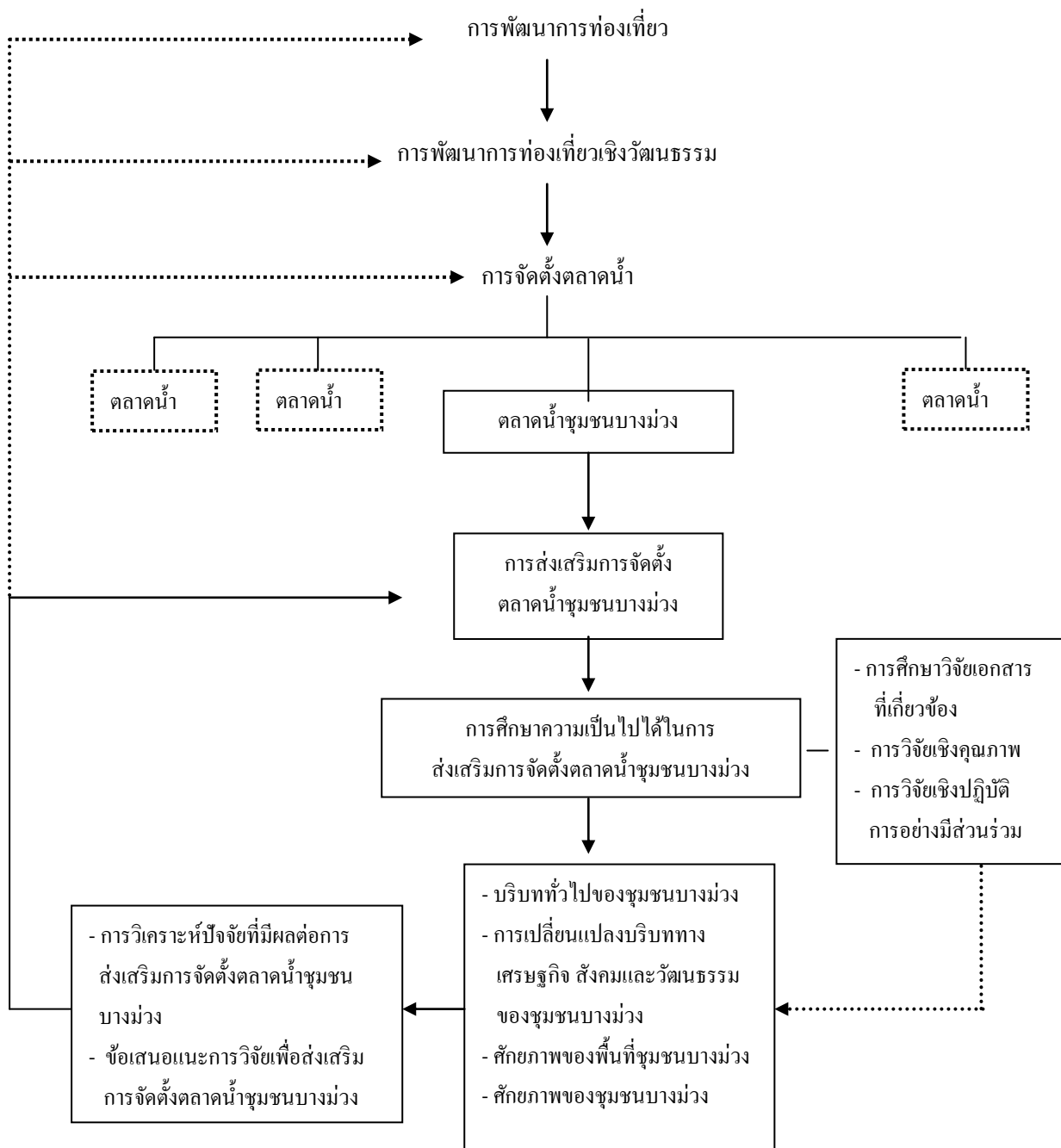
วรารณณ์ มนต์ไทรเวศย์ (2543 : บทคัดย่อ) ทำการศึกษาเรื่องวิถีชีวิตชาวสวนกับการท่องเที่ยว กรณีศึกษาตลาดน้ำตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่าจุดแรกเริ่มในการพัฒนาพื้นที่บริเวณตลาดน้ำขึ้นมาเป็นตลาดน้ำเกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2500 และได้มีการพัฒนาเส้นทางเดินเรือ และสถานที่ท่องเที่ยวทางน้ำขึ้นมาใหม่ แต่ต่อมาไม่นานก็ซบเซาไป จนกระทั่งปี พ.ศ. 2541 เรือกาศโทอาราวีสต์ ปัทมะสุคนธ์ ผู้อำนวยการเขตก็ได้ทำการปรับปรุงตลาดน้ำขึ้นมาใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายด้านการท่องเที่ยวของผู้ว่ากรุงเทพมหานคร ในขณะนั้น (ดร.พิจิต รัตตกุล) ได้มีการจัดสร้างโป๊ะแพ ปรับปรุงถนนหนทาง สร้างสวนหย่อมและลานจอดรถเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะ นอกจากนี้ผู้ค้าขายทั้งหมดยังได้มีการรวมตัวกันจัดตั้งเป็น “ประชาคมตลาดน้ำ” เลือกประธานและกรรมการขึ้นมาบริหารจัดการและดูแลกิจกรรมของตลาดน้ำตลิ่งชันให้ดำเนินไปได้อย่างราบรื่น โดยมีบทเรียนจากการล้มเหลวครั้งก่อนเป็นตัวอย่าง รวมทั้งมีการสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนมากขึ้น พร้อมกับส่งเสริมความร่วมมือกับฝ่ายภาครัฐ คือสำนักงานเขตตลิ่งชันให้มากยิ่งขึ้น

รมิดา สะวิคามิน (2543 : บทคัดย่อ) ทำการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ทางสังคมในตลาดน้ำดอนหวาย จังหวัดนครปฐม ผลการศึกษาพบว่ารัฐบาลและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้มีความพยายามที่จะสร้างแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ๆ ขึ้น รวมทั้งตลาดน้ำด้วย โดยร่วมมือกับบางชุมชนที่มองเห็นศักยภาพของตัวเอง ซึ่งสอดคล้องกับการท่องเที่ยวในลักษณะตลาดน้ำอย่างชุมชนดอนหวาย ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นใหม่โดยมิได้มีรากฐานมาจากความเป็นตลาดน้ำแบบดั้งเดิมเช่นที่ตลาดน้ำดำเนินสะดวก หากแต่เกิดจากการวางแผนและพยายามผลักดันสถานที่ท่องเที่ยวเลียนแบบตลาดน้ำขึ้นเพื่อรองรับกระแสการท่องเที่ยว โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ โดยพัฒนาขึ้นมาเป็นตลาดน้ำ ผ่านการวางแผนและพยายามผลักดันให้ชุมชนตลาดน้ำของตนเป็นตลาดน้ำที่สามารถรองรับกระแสการท่องเที่ยวได้ แม้ว่าชุมชนของตนจะเป็นชุมชนขนาดเล็กถ้าเทียบกับตลาดน้ำดำเนินสะดวก

สุพัตรา กลัปดี (2545 : 106) ได้ศึกษาเรื่องการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ศึกษาเฉพาะกรณีการท่องเที่ยวที่ตลาดน้ำดอนหวาย อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ผลการศึกษาพบว่าสภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ตลาดน้ำดอนหวาย มีศักยภาพสูง สำหรับการพัฒนาการ

ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพราะมีความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติมากที่สุด รองลงมาเป็นแหล่งจำหน่ายอาหารและสินค้าทางการเกษตรที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นมีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (วิถีชีวิต) ภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่สองฝั่งแม่น้ำ อีกทั้งยังมีวัดริมน้ำที่สำคัญ เช่น วัดไร่จิงซึ่งเป็นถิ่นบวชของคนทั่วไป และมีสภาพพื้นที่ของชุมชนริมน้ำที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ เช่น ตลาดริมน้ำ โรงสีข้าว การดำรงชีวิตในอดีต เรืออัมพรมหาไชยโบราณริมน้ำที่มีประวัติเกี่ยวข้องกับบุคคลสำคัญ อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่าตลาดน้ำดอนหวายยังขาดการประชาสัมพันธ์ในเรื่องของแหล่งทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีลักษณะเด่นบางแหล่งให้เป็นที่รู้จักแพร่หลาย เช่น ประวัตของชุมชนริมน้ำ เป็นต้น

2.6 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการส่งเสริมการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี โดยทำการศึกษาความเป็นไปได้ด้านศักยภาพของพื้นที่และศักยภาพของชุมชน รวมทั้งศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความเป็นไปได้ และข้อเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง โดยการประยุกต์ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในการศึกษาภาพรวมของบริบทชุมชนในด้านต่าง ๆ และการศึกษาเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง 3 ข้อ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participation Action Research) ในการศึกษาเพื่อเสริมสร้างและกระตุ้นศักยภาพการเรียนรู้ของชุมชนในการศึกษา จากกรณีตัวอย่างในพื้นที่ชุมชนอื่นที่ประสบผลสำเร็จในการจัดตั้งตลาดน้ำ

3.1 วิธีการที่ใช้ในการวิจัย

เป็นการวิจัยที่จะนำมาซึ่งข้อมูลและคำตอบที่เป็นข้อเท็จจริงซึ่งจะมีความครอบคลุมรายละเอียดในเชิงลึกของหัวข้อ / ประเด็นหลักที่เป็นวัตถุประสงค์ในการวิจัย ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยใช้เทคนิควิธีการวิจัยในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

3.1.1 การศึกษาวิจัยเอกสารที่เกี่ยวข้อง

เป็นการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อรวบรวมข้อมูล แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับศักยภาพ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การจัดการทรัพยากรของชุมชนและข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับตลาดน้ำ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็น / หัวข้อหลักของการศึกษาวิจัยแล้วนำความรู้ดังกล่าวมาประมวลเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย

3.1.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ

เป็นการวิจัยที่จะนำมาซึ่งข้อมูลและคำตอบที่เป็นข้อเท็จจริงเพื่อให้ครอบคลุมรายละเอียดในเชิงลึกของประเด็นในด้านต่าง ๆ โดยผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพหลาย ๆ เทคนิคพร้อมกันเข้ามาเป็นเครื่องมือในการศึกษาและรวบรวมข้อมูล ซึ่งได้แก่เทคนิควิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) การสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview)

การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (Participation Observation) การสังเกตการณ์อย่างไม่มีส่วนร่วม (Non-Participation Observation) การจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงจากปรากฏการณ์ที่ศึกษา โดยรายละเอียดของเทคนิควิธีการวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้ในการศึกษามีดังนี้คือ

1) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) โดยผู้ให้ข้อมูลหลักนั้นผู้วิจัยได้มีเกณฑ์ไว้ว่าควรเป็นบุคคลที่เป็นผู้นำสำคัญในชุมชน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

2) การสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) ในการสัมภาษณ์กลุ่มนี้เป็นไปแบบไม่เป็นทางการ ผู้วิจัยได้ใช้คำถามในการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง โดยในการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้ปล่อยให้บรรยากาศของการสัมภาษณ์เป็นอย่างง่าย ๆ เพื่อสร้างความเป็นกันเองและช่วยกระตุ้นการอยากตอบคำถามที่ผู้วิจัยถาม ซึ่งจะทำได้คำตอบในแง่มุมต่าง ๆ ที่หลากหลาย แต่ทั้งนี้ก็ได้ทำให้ข้อมูลที่ผู้วิจัยสนใจศึกษาต้องขาดหายไปหรือขาดความสมบูรณ์ไปแต่อย่างใด แต่จะทำให้ได้ข้อมูลที่ผ่านการสนับสนุนและการยืนยันจากกลุ่มผู้ทำการสัมภาษณ์ในขั้นต้น

3) การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (Participation observation) ผู้วิจัยได้ทำการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในชุมชนบางม่วงมากเท่าที่จะทำได้ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน อีกทั้งยังเป็นการสังเกตการณ์เพื่อที่จะให้ได้ข้อมูลซึ่งเป็นธรรมชาติ และเป็นข้อมูลที่เป็นปรากฏการณ์จริงของชุมชน

4) การสังเกตการณ์อย่างไม่มีส่วนร่วม (Non-Participation Observation) ผู้วิจัยได้ใช้การสังเกตการณ์อย่างไม่มีส่วนร่วมเข้ามาเป็นวิธีการเพื่อใช้ในการศึกษาเกี่ยวกับสภาพบริบททั่วไปของชุมชนบางม่วง ร่องรอยของกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ข้อมูลที่ติดไว้กับบอร์ด ผลงานของการดำเนินงาน การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งการสังเกตการณ์จากสภาพแวดล้อมและบรรยากาศต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ทำการศึกษา

5) การจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) การจัดสนทนากลุ่มนี้ผู้วิจัยได้ใช้พลวัตของกลุ่ม (Group Dynamic) เข้ามาเป็นเครื่องมือเพื่อใช้ในการกระตุ้นให้สมาชิกในกลุ่มได้แสดงความคิดเห็นและทัศนคติอย่างเปิดเผยและจริงใจขณะที่ทำการสนทนากลุ่มซึ่งความคิดเห็นของคนหนึ่งในกลุ่มสามารถไปกระตุ้นให้สมาชิกคนอื่น ๆ ได้อยากพูด อยากแสดงความคิดเห็น อยากแสดงทัศนคติและประสบการณ์ของตน

3.1.3 การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

เป็นการวิจัยที่จะนำมาซึ่งการเสริมสร้างและพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชนให้มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เป็นผลเนื่องมาจากกระบวนการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเป็น

วิธีการกระตุ้นที่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน และทำให้เกิดการพัฒนาขีดความสามารถในการวิเคราะห์อันจะนำมาซึ่งความสามารถในการแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหามุมชนได้ โดยในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้การศึกษาเรียนรู้จากประสบการณ์จริงด้วยการศึกษาดูงานนอกสถานที่ และการจัดประชุมเวทีชาวบ้านด้วยการใช้เทคนิคการวิเคราะห์ SWOT เป็นเครื่องมือในการศึกษาโดยมีรายละเอียดดังนี้

1) การศึกษาเรียนรู้จากประสบการณ์จริง

ผู้วิจัยได้ใช้การศึกษาดูงานนอกสถานที่ที่เป็นเครื่องมือในการศึกษาเรียนรู้จากประสบการณ์จริง เป็นการเปิดโลกทัศน์และสร้างวิสัยทัศน์ในสิ่งใหม่ ๆ ให้กับชาวบ้านในชุมชนบางม่วง ดังนั้นการศึกษาดูงานนอกสถานที่จึงเป็นกระบวนการตรงในการถ่ายทอดความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติ และในขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดกระบวนการถ่ายทอดความรู้และการแลกเปลี่ยนความรู้ขึ้น ซึ่งกระบวนการดังกล่าวนี้จะมีส่วนร่วมในการช่วยขยายวิสัยทัศน์และการรับรู้ของชาวบ้าน ทำให้เกิดการเรียนรู้ทั้งด้านความคิดและแนวปฏิบัติร่วมกัน เกิดการแบ่งปันประสบการณ์ของชาวบ้าน จากบทเรียนของกันและกันระหว่างคนในชุมชนและระหว่างชุมชนทำให้ชาวบ้านเกิดการเรียนรู้

2) การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชน

ในการศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการจัดประชุมเวทีชาวบ้านด้วยการใช้เทคนิคการวิเคราะห์ SWOT เป็นเครื่องมือในการศึกษา โดยการจัดประชุมเวทีชาวบ้านเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกันของผู้ที่มาร่วมในการทำเวทีชาวบ้าน และในขณะเดียวกันก็เป็นการรับฟังในความคิดของผู้อื่นพร้อมกันไปด้วย ซึ่งเท่ากับเป็นการเปิดมุมมองในประเด็นใหม่ ๆ ให้แก่ผู้เข้าร่วมประชุมได้มาร่วมแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน นอกจากนี้การจัดเวทีชาวบ้านยังเป็นการร่วมกันในการวิเคราะห์สถานการณ์ โดยมีความแตกต่างและความหลากหลายทั้งในด้านตัวบุคคล ประสบการณ์ ทักษะความชำนาญ และแนวคิดของบุคคลแต่ละคนที่มาร่วมทำเวทีชาวบ้านเป็นตัวตั้งและใช้กระบวนการกลุ่มเป็นตัวกระตุ้น

3.2 ขั้นตอนการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ประยุกต์ระเบียบวิธีการวิจัยหลายวิธีการมาใช้ร่วมกัน ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยแบ่งออกเป็น 5 ระยะคือ

ระยะที่ 1 : การสำรวจพื้นที่อื่น ๆ เพื่อเก็บข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับตลาดน้ำ

ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจตลาดน้ำอื่น ๆ ซึ่งมีที่ตั้งอยู่ในจังหวัดนนทบุรี และจังหวัดใกล้เคียง ได้แก่ ตลาดน้ำไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี และตลาดน้ำวัดลำพญา จังหวัดนครปฐม ซึ่งตลาดน้ำทั้ง 2 แห่งนี้ เป็นตลาดน้ำที่ตั้งขึ้นใหม่และในปัจจุบันยังคงเปิดตลาดต้อนรับนักท่องเที่ยว โดยผู้วิจัยได้ทำการสำรวจพื้นที่จริงในตลาดน้ำทั้ง 2 แห่ง เมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2550 นอกจากนั้นผู้วิจัยยังทำการสำรวจตลาดน้ำวัดดอนหวาย จังหวัดนครปฐม และตลาดน้ำตลิ่งชัน จังหวัดกรุงเทพมหานคร โดยตลาดน้ำทั้ง 2 แห่งนี้เป็นตลาดเก่าที่เปิดบริการมาเป็นระยะเวลาค่อนข้างนานและเป็นที่ยึดของนักท่องเที่ยวโดยทั่วไป โดยผู้วิจัยได้ทำการสำรวจพื้นที่จริงในตลาดน้ำทั้ง 2 แห่ง เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2550 ทั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตการณ์และการสัมภาษณ์เบื้องต้น เพื่อทำให้มองเห็นภาพรวมและทำความเข้าใจในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับตลาดน้ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นศักยภาพ / ความเหมาะสมของพื้นที่ด้านกายภาพและศักยภาพ/ความพร้อมของชุมชนที่มีส่วนในการส่งเสริมการประกอบการในตลาดน้ำทั้ง 4 แห่ง

ระยะที่ 2 : การเก็บข้อมูลบริบทเบื้องต้นของชุมชนบางม่วง

ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลบริบทเบื้องต้นของชุมชนบางม่วงซึ่งเป็นชุมชนที่ทำการศึกษาวิจัย โดยการเก็บข้อมูลบริบทเบื้องต้นดังกล่าวครอบคลุมรายละเอียดในด้านข้อมูลพื้นฐานทั่วไป ประวัติความเป็นมา สภาพเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ ทั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตการณ์และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนบางม่วง ได้แก่ ผู้นำชุมชนจำนวน 10 คน ผู้อาวุโสในชุมชนจำนวน 8 คน ประชาชนทั่วไปจำนวน 15 คน เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐจำนวน 5 คน และเจ้าหน้าที่จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำนวน 10 คน

ระยะที่ 3 : การเก็บข้อมูลความเป็นไปได้ด้านศักยภาพของพื้นที่และศักยภาพของชุมชนบางม่วง

ผู้วิจัยทำการศึกษาความเป็นไปได้ของชุมชนบางม่วงในการส่งเสริมการจัดตั้งตลาดน้ำ โดยผู้วิจัยได้แยกประเด็นการศึกษาความเป็นไปได้ออกเป็น 2 ประเด็น การศึกษาศักยภาพของพื้นที่ชุมชนบางม่วง ได้แก่ ท่าเลที่ตั้ง ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ การใช้ประโยชน์ที่ดิน การเข้าถึงพื้นที่และลักษณะทางสาธารณูปโภค และการศึกษาศักยภาพของชุมชนบางม่วง ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของชุมชน ภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน ภาวะผู้นำของชุมชน ความเข้มแข็งของชุมชน วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นของชุมชน วัฒนธรรมการเรียนรู้ของชุมชน ความเชื่อของชุมชนและการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการ

สังเกตการณ์ (Observation) การสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เป็นเครื่องมือในการศึกษาโดยทำการศึกษากับผู้นำชุมชนจำนวน 20 คน ประชาชนทั่วไปในชุมชนจำนวน 10 คน ผู้ประกอบการร้านค้า (ด้านเกษตรกรรม ด้านอาหารและเครื่องดื่ม ด้านของประดับตกแต่งและของที่ระลึก และด้านอื่น ๆ) จำนวน 17 คน นักท่องเที่ยวจำนวน 13 คน เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐจำนวน 10 คน ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลบางม่วงจำนวน 12 คน

นอกจากนั้นผู้วิจัยยังทำการศึกษาด้วยวิธีการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในประเด็นดังกล่าวโดยทำการจัดสนทนากลุ่มจำนวน 3 กลุ่มดังนี้

1. กลุ่มผู้นำชุมชน ผู้วิจัยทำการจัดสนทนากลุ่มจากบุคคลที่เป็นผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการจำนวน 10 คน ในวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2550 เวลา 10.00 – 12.00 น. ณ ห้องประชุมเทศบาลบางม่วง
2. กลุ่มประชาชนทั่วไปในชุมชน ผู้วิจัยทำการจัดสนทนากลุ่มจากประชาชนที่ปัจจุบันอาศัยอยู่ในพื้นที่เทศบาลบางม่วงจำนวน 12 คน ในวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ. 2550 เวลา 14.00 – 16.00 น. ณ ห้องประชุมเทศบาลบางม่วง
3. กลุ่มผู้ประกอบการร้านค้าที่สามารถดำเนินธุรกิจการค้าที่เกี่ยวข้องกับตลาดน้ำ จำนวน 12 คน ในวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2550 เวลา 14.00 – 16.00 น. ณ ห้องประชุมเทศบาลบางม่วง

ระยะที่ 4 : การศึกษาเรียนรู้จากประสบการณ์จริง

ผู้วิจัยได้จัดให้มีการศึกษาดูงานนอกสถานที่เพื่อเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงโดยนำชาวบ้านในชุมชนบางม่วงไปศึกษาดูงานที่ตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม และมหาวิทยาลัยภูมิปัญญาไทย จังหวัดสมุทรสงคราม ในวันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2550 เวลา 06.00 – 18.00 น. โดยมีผู้นำชุมชนและชาวบ้านในชุมชนบางม่วงร่วมเดินทางศึกษานอกสถานที่จำนวน 68 คน (รายละเอียดดูในภาคผนวก ค)

ระยะที่ 5 : การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง

ในการศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วงผู้วิจัยได้ใช้วิธีการจัดประชุมเวทีชาวบ้านด้วยการใช้เทคนิคการวิเคราะห์ SWOT เข้ามาเป็นเครื่องมือในการศึกษา โดยทำการวิเคราะห์จุดแข็ง วิเคราะห์จุดอ่อน วิเคราะห์โอกาส และวิเคราะห์ข้อจำกัด เพื่อนำมาประกอบการวิเคราะห์ในการศึกษาปัจจัยที่เอื้อต่อการส่งเสริมการจัดตั้ง

ตลาดน้ำชุมชนบางม่วง ทั้งนี้ผู้วิจัยได้จัดให้มีการประชุมเวทีชาวบ้านขึ้นในวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2551 เวลา 17.00 – 18.30 น. ณ ห้องประชุมเทศบาลบางม่วง โดยมีผู้เข้าร่วมการจัดประชุมเวทีชาวบ้าน จำนวน 48 คน (รายละเอียดดูในภาคผนวก ง)

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้จัดทำแนวคำถาม (Guideline) เพื่อใช้เป็นประเด็นในการศึกษาด้วยเทคนิคต่าง ๆ ของการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งประกอบไปด้วยแนวคำถามการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก แนวคำถามการสัมภาษณ์กลุ่มและแนวคำถามการจัดสนทนากลุ่ม
2. การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้ใช้กิจกรรมต่าง ๆ เข้ามาเป็นเครื่องมือในการศึกษาตามเทคนิควิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม คือการศึกษาดูงานนอกสถานที่ และการจัดประชุมเวทีชาวบ้าน

3.4 การตรวจสอบข้อมูล

เมื่อผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่ใช้ประกอบกันตามที่ได้อธิบายไว้ดังกล่าวข้างต้นแล้ว เพื่อให้การวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนต่อไปเป็นไปด้วยความถูกต้องผู้วิจัยจึงได้ทำการตรวจสอบข้อมูลที่ได้รวบรวมว่ามีความครบถ้วนสมบูรณ์ ครอบคลุมตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อมูลในทุกประเด็นที่ทำการศึกษาโดยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลดังต่อไปนี้

1. การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) โดยตรวจสอบแหล่งข้อมูลที่ได้มาซึ่งประกอบไปด้วยแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคล แล้วดูว่าหากข้อมูลที่ได้มานั้นต่างเวลา ต่างสถานที่และต่างบุคคลที่ใช้ข้อมูล จะเป็นข้อมูลที่เหมือนกันหรือไม่ถ้าหากว่าข้อมูลที่ได้มานั้นมีความเหมือนกันหรือซ้ำ ๆ กัน ผู้วิจัยจะถือว่าข้อมูลนั้นมีความเชื่อถือได้และเป็นข้อมูลจริง แล้วจึงได้จัดบันทึกข้อมูลเหล่านั้นไว้
2. การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสังเกตการณ์มีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมควบคู่กับการซักถามด้วยการสัมภาษณ์แบบกลุ่ม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการจัดสนทนากลุ่มร่วมกับการศึกษาจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
3. การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigation Triangulation) เป็นการตรวจสอบข้อมูลจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยนักวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยทำการตรวจสอบข้อมูลในทุก ๆ ระยะเวลาของการศึกษา

นอกเหนือจากการตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการสามเส้าในระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อมูลอีกครั้งหนึ่งหลังจากที่ได้ทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลออกมาเป็นร่างรายงานการวิจัย โดยผู้วิจัยนำเสนอทศรูปของร่างรายงานการวิจัยให้กับคณะกรรมการสภาเทศบาลบางม่วง ได้ตรวจสอบเพื่อความถูกต้องของข้อมูล พร้อมกับขอความเห็น ข้อเสนอแนะและอื่น ๆ ที่ควรแก้ไขเพิ่มเติมและปรับปรุงในร่างรายงานการวิจัย โดยผู้วิจัยได้นำข้อคิดเห็นต่าง ๆ ที่ได้นำมาปรับปรุงรายงานให้มีความสมบูรณ์และถูกต้องตรงตามข้อเท็จจริง

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมและวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพควบคู่ไปพร้อมกัน ดังนั้นในการวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม คณะผู้วิจัยจึงนำเสนอไปตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่ได้ดำเนินการทำตามเทคนิควิธีการต่าง ๆ ในกระบวนการวิจัยอย่างมีส่วนร่วม โดยนำเสนอด้วยวิธีการบรรยายเชิงพรรณนา (Description Analysis) ในส่วนของการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป โดยการจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analytic) แบบไม่ใช้ทฤษฎีด้วยการจำแนกข้อมูลที่วิเคราะห์ตามความเหมาะสมของข้อมูล โดยใช้ความรู้และประสบการณ์ของผู้วิจัย ประกอบกับคำแนะนำของผู้รู้ในชุมชน โดยทำการจำแนกเป็นข้อมูลชนิดง่าย ๆ ก่อนแล้วจึงพิจารณาหาความสัมพันธ์ของข้อมูลโดยการวิเคราะห์ในเบื้องต้นเป็นระยะ ๆ ด้วยวิธีอุปนัย (Analytic Induction) คือการตีความสร้างข้อสรุปจากรูปธรรมและปรากฏการณ์ที่ได้รับ ซึ่งจะได้ข้อสรุปในระดับหนึ่ง จากนั้นจึงนำมาวิเคราะห์ข้อมูลรวม ด้วยการวิเคราะห์แบบเปรียบเทียบข้อมูล (Constant Comparison) กับปรากฏการณ์อื่นที่เกิดขึ้นแล้วจึงหาความสัมพันธ์ของแต่ละกลุ่มข้อมูล และค้นหาคุณลักษณะร่วมของข้อมูลเพื่อนำมาสร้างเป็นข้อสรุปที่ใช้เป็นผลในการศึกษา ทั้งนี้สามารถสรุปวิธีการที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้ดังนี้

- 1) เปรียบเทียบเหตุการณ์ (Incidents) ต่าง ๆ จากข้อมูลสนาม โดยจำแนกข้อมูลออกเป็นประเภท (Categories) ตามขอบเขตประเด็นต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์
- 2) ประมวลประเภทและคุณลักษณะของข้อมูล (Properties) เข้าด้วยกัน ซึ่งเป็นวิธีการสังสมข้อค้นพบหรือข้อสรุปย่อย ที่ได้จากการเปรียบเทียบเหตุการณ์ต่าง ๆ ของการศึกษา ดังนั้นขั้นตอนนี้จึงเป็นขั้นตอนที่เชื่อมโยงข้อมูลของประเด็นต่าง ๆ เข้าด้วยกัน
- 3) ขยายการเปรียบเทียบให้กว้างขึ้น โดยผู้วิจัยทำการเลือกเน้นเหตุการณ์ที่เป็นกุญแจสำคัญ โดยพิจารณาจากเหตุการณ์อื่นที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งเกิดขึ้นนอกเหนือจากประเด็นต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ ซึ่งจะเป็นการช่วยให้ได้ข้อสรุปที่เป็นนามธรรมมากขึ้น และช่วยให้ได้ข้อค้นพบว่า

เหตุการณ์ใดคือกุญแจสำคัญหรือมีความหมายมากที่สุดต่อประเด็นที่ศึกษาและเหตุการณ์ใดที่มีความหมายน้อยที่สุด เมื่อผู้วิจัยได้ทำการเปรียบเทียบคุณลักษณะของข้อมูลดังกล่าวเรียบร้อยแล้ว จากนั้นจึงทำการตัดทอนข้อมูลส่วนที่แตกต่างลงให้เหลือแต่ข้อมูลส่วนที่เป็นคุณลักษณะร่วม เพื่อพิจารณาความสัมพันธ์ของข้อมูลแล้วสร้างข้อสรุปขึ้นมา

หลังจากที่ได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนต่าง ๆ จนได้ข้อสรุปซึ่งเป็นผลของการศึกษาแล้ว จึงได้นำเสนอผลการศึกษาในลักษณะของการบรรยายเชิงพรรณนา (Description Analysis)

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการส่งเสริมการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี โดยทำการศึกษาความเป็นไปได้ด้านศักยภาพของพื้นที่ และความเป็นไปได้ด้านศักยภาพของชุมชน รวมทั้งศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง โดยผลการวิจัยซึ่งเป็นผลจากการศึกษาดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำเสนอรายละเอียดโดยแยกออกเป็น 4 ประเด็นคือ

- 4.1 บริบททั่วไปของชุมชนบางม่วง
  - 4.2 ศักยภาพของพื้นที่ในการส่งเสริมการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง
  - 4.3 ศักยภาพของชุมชนในการส่งเสริมการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง
  - 4.4 การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง
- ทั้งนี้ผลการวิจัยในแต่ละประเด็นที่ทำการศึกษามีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 บริบททั่วไปของชุมชนบางม่วง

จากการศึกษาบริบททั่วไปของชุมชนบางม่วง มีรายละเอียดดังนี้คือ

4.1.1 อาณาเขตที่ตั้ง

เทศบาลตำบลบางม่วงได้เปลี่ยนแปลงฐานะจากสุขาภิบาลตามพระราชบัญญัติการเปลี่ยนฐานะของสุขาภิบาลเป็นเทศบาล พ.ศ. 2542 โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 116 ตอนที่ 9ก วันที่ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2542 และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2542 สำนักงานเทศบาลตำบลบางม่วง ตั้งอยู่เลขที่ 32/20 หมู่ที่ 2 ตำบลบางม่วง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี มีพื้นที่รับผิดชอบ 1.67 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ 3 ตำบลดังนี้

ตำบลบางม่วง	ประกอบด้วย	หมู่ที่ 2 ทั้งหมู่ และพื้นที่หมู่ที่ 12 (บางส่วน)
ตำบลบางเลน	ประกอบด้วย	หมู่ที่ 4 (บางส่วน) หมู่ที่ 5 (ทั้งหมู่) หมู่ที่ 11 (บางส่วน)
ตำบลเสาชิงหิน	ประกอบด้วย	หมู่ที่ 1 (บางส่วน) หมู่ที่ 2 (บางส่วน) หมู่ที่ 3 (บางส่วน)

เทศบาลบางม่วง มีระยะทางห่างจากศูนย์ราชการจังหวัดนนทบุรีประมาณ 15.5 กิโลเมตร ห่างจากศูนย์ราชการอำเภอบางใหญ่ประมาณ 8.5 กิโลเมตร และห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 17 กิโลเมตร โดยเทศบาลตำบลบางม่วง มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่อื่นดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ องค์การบริหารส่วนตำบลเสาชงหิน อำเภอบางใหญ่
ทิศใต้	ติดต่อกับ องค์การบริหารส่วนตำบลบางม่วง อำเภอบางใหญ่
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ องค์การบริหารส่วนตำบลบางม่วง อำเภอบางใหญ่
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ องค์การบริหารส่วนตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่

4.1.2 ประวัติความเป็นมา

ชุมชนตำบลบางม่วง เป็นชุมชนที่ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ โดยมีถิ่นฐานดั้งเดิมมาจากทางภาคเหนือของประเทศไทย และได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานยังชุมชนแห่งนี้จนถึงปัจจุบัน อันเป็นผลเนื่องมาจากในสมัยพระเจ้าอู่ทองได้มีชาวบ้านทางภาคเหนือและภาคกลางตอนบน ได้อพยพลงมาทางใต้เพราะเกิดโรคระบาด “อหิวาต์” ทำให้ประชาชนล้มตายเป็นจำนวนมาก พระเจ้าอู่ทองทรงให้ประชาชนเหล่านี้อพยพล่องเรือแพมาตามลำน้ำเจ้าพระยา ซึ่งในปัจจุบันคือคลองอ้อม-คลองบางกอกน้อย จนมาถึงพื้นที่ตั้งชุมชนในปัจจุบัน พระเจ้าอู่ทองทรงเล็งเห็นว่าเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การตั้งบ้านเรือนและการประกอบอาชีพของประชาชนที่เดินทางหนีโรคระบาด เนื่องจากบริเวณดังกล่าวนี้มีน้ำที่อุดมสมบูรณ์ มีป่าไม้ใหญ่ขึ้นหนาแน่น พระองค์จึงตัดสินใจตั้งค่ายบริเวณนี้ เมื่อพระเจ้าอู่ทองและขุนนางผู้ใหญ่ได้ตั้งที่มั่นเรียบร้อยแล้ว พระองค์ทรงให้ประชาชนที่อพยพช่วยกันขุดคลอง เพื่อใช้ในการคมนาคมทางเรือ และใช้ในการเกษตร โดยเฉพาะในพื้นที่สวนได้มีการขุดร่องสวนเพื่อป้องกันน้ำท่วม (ซึ่งมักเกิดขึ้นทุกปี) นอกจากนี้ยังได้มีการทำนาข้าวและปลูกไม้ผลประเภทกล้วย อ้อย มะพร้าว ส้ม มะม่วง เป็นต้น เมื่อการประกอบอาชีพมั่นคง ผลผลิตก็มีมากขึ้นจึงได้มีการแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้าภายในชุมชน และต่อมาได้มีการขยายการค้าออกนอกชุมชนและแพร่กระจายขยายพื้นที่กว้างไกลออกไป

ในสมัยรัชกาลที่ 1 ได้มีการออกสำรวจพื้นที่และได้พบว่าพื้นที่บริเวณนี้มีต้นมะม่วงขึ้นมากมาย จึงตั้งชื่อว่า “ตำบลบางม่วง” และได้ใช้ชื่อนี้เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

เทศบาลตำบลบางม่วงเป็นองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นของอำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ซึ่งอำเภอบางใหญ่อดีตอยู่ในเขตปกครองของอำเภอบางใหญ่ (บางกรวย) และ

อำเภอบางบัวทอง โดยมีพื้นที่กว้างขวางมาก ในปี พ.ศ. 2460 ทางราชการได้จัดตั้งกิ่งอำเภอบางแม่นาง โดยโอนเอาตำบลบางใหญ่ ตำบลบางม่วงจากอำเภอบางใหญ่ (บางกรวย) และโอนเอาตำบลบางแม่นาง ตำบลเสาธงหิน และตำบลบ้านใหม่ จากอำเภอบางบัวทองมาอยู่ในเขตปกครอง ต่อมาในวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2464 กิ่งอำเภอบางแม่นาง ได้รับโอนตำบลบางเลนจากอำเภอเมืองนนทบุรี จึงยกฐานะจากกิ่งอำเภอเป็นอำเภอบางแม่นาง ตามประกาศกระทรวงนครบาล และเมื่อวันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ. 2473 อำเภอบางใหญ่ได้เปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอบางกรวย อำเภอบางแม่นางเปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอบางใหญ่ และต่อมาในปี พ.ศ. 2486 ได้จัดตั้งจังหวัดนนทบุรีขึ้นมาใหม่อีกครั้งหนึ่ง อำเภอบางใหญ่ จึงกลับมาอยู่ในการปกครองของจังหวัดนนทบุรีจนถึงปัจจุบันนี้

สำหรับประวัติความเป็นมาของเทศบาลบางม่วงนั้น เมื่อก่อนมีรูปแบบเป็นการปกครองส่วนท้องถิ่นในลักษณะสุขาภิบาล ต่อมาเมื่อประชาชนเพิ่มมากขึ้น รายได้เพิ่มขึ้นได้มีการเปลี่ยนแปลงฐานะจากสุขาภิบาล ตามพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงฐานะของสุขาภิบาลเป็นเทศบาล พ.ศ. 2542 โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 116 ตอนที่ 9ก วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2542 และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2542 เทศบาลบางม่วงมีที่ตั้งสำนักงานเทศบาลอยู่ที่เลขที่ 32/29 หมู่ที่ 2 ถนนบางใหญ่ - บางคูรัด ตำบลบางม่วง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี เทศบาลบางม่วงประกอบไปด้วยชุมชน 9 ชุมชนในพื้นที่ 3 ตำบลคือ ชุมชนไพบรณีย์ ชุมชนโรงน้ำแข็ง ชุมชนตลาดเก่า ชุมชนออมสิน ชุมชนศาลเจ้า ชุมชนหลังวัดพิศกุลเงิน ชุมชนวัดราษฎร์ประคองธรรม ชุมชนวัดเสาธงหิน และชุมชนวัดอินทร์

4.1.3 การคมนาคม

ชุมชนเทศบาลบางม่วง มีพื้นที่ห่างจากถนนตลิ่งชัน – สุพรรณบุรี ประมาณ 1.5 กิโลเมตร ซึ่งมีถนนสายหลัก (ถนนบางใหญ่ – บางคูรัด) อยู่ในความรับผิดชอบของเทศบาลตำบลบางม่วง ส่วนนอกเขตเทศบาลอยู่ในความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลและสำนักงานทางหลวงชนบท ทั้งนี้เส้นทางการคมนาคมของประชาชนเทศบาลบางม่วงมีดังนี้คือ

1) ถนนในเขตเทศบาล มีถนน คสล. อยู่ในความรับผิดชอบดังนี้ ถนนบางใหญ่ – บางคูรัด ยาว 800 เมตร กว้าง 7 เมตร ถนนซอยสะพานบางใหญ่ – วัดอินทร์ ยาว 1 กิโลเมตร กว้าง 4 เมตร ถนนซอยวัดอินทร์ยาว 200 เมตร กว้าง 4 เมตร ถนนซอยโรงสีบางชัน ยาว 700 เมตร กว้าง 4 เมตร และ 6 เมตร ถนนซอยข้างไปรษณีย์บางใหญ่ยาว 800 เมตร กว้าง 4 เมตร และ 6 เมตร ถนนซอยทองปานยาว 250 เมตร กว้าง 4 เมตร

2) สะพานเทศบาลตำบลบางม่วง มีสะพานที่ใช้เป็นเส้นทางคมนาคมสายหลัก ได้แก่ สะพานข้ามคลองบางกอกน้อยใช้เป็นเส้นทางคมนาคมจากถนนตลิ่งชัน – สุพรรณบุรี ไปถนนสายบางกรวย – ไทรน้อย

3) แม่น้ำลำคลอง ในเขตชุมชนเทศบาลบางม่วง ประกอบด้วยลำคลองเป็นส่วนใหญ่ เช่น คลองบางกอกน้อย คลองอ้อมนนท์ และคลองบางใหญ่ ประชาชนใช้ประโยชน์ทั้งในด้านการเกษตรและการสัญจรทางน้ำ

4.1.4 ลักษณะทางการปกครอง

ชุมชนเทศบาลบางม่วงมีเขตการปกครองแบ่งออกเป็น 3 ตำบล 9 ชุมชน

- 1) ตำบลบางม่วง มีหมู่ที่ 2 ทั้งหมู่ และพื้นที่หมู่ที่ 12 (บางส่วน)
- 2) ตำบลบางเลนมีหมู่ที่ 4 (บางส่วน) หมู่ที่ 5 (ทั้งหมด) และหมู่ที่ 11 (บางส่วน)
- 3) ตำบลเสาชงหิน ประกอบด้วย หมู่ที่ 1 (บางส่วน) หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 3 (บางส่วน)

ชุมชนเทศบาลบางม่วง มีสมาชิกสภาเทศบาลซึ่งมาจากการเลือกตั้งเมื่อปี พ.ศ.

2548 โดยมีนายสุรินทร์ พินรอด ดำรงตำแหน่งประธานสภาเทศบาลบางม่วง และนางนิทรา ประเสริฐ ดำรงตำแหน่งรองประธานสภาเทศบาลบางม่วง ในปัจจุบันชุมชนบางม่วงแบ่งการปกครองออกเป็น 9 ชุมชนคือ

- 1) ชุมชนซอยอ้อมสิน
- 2) ชุมชนวัดเสาชงหิน
- 3) ชุมชนข้างวัดอินทร์

- 4) ชุมชนศาลเจ้า
- 5) ชุมชนบางใหญ่
- 6) ชุมชนข้างวัดราษฎร์ประคองธรรม
- 7) ชุมชนหลังวัดพิศกุลเงิน
- 8) ชุมชนโรงน้ำแข็ง
- 9) ชุมชนซอยไผ่ประณีต

4.1.5 ลักษณะทางเศรษฐกิจ

การประกอบอาชีพของประชาชนในชุมชนเทศบาลบางม่วงส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย ทำงานในสถานประกอบการและรับจ้างอื่น ๆ โดยมีรายได้เฉลี่ยประมาณ 48,000 บาท/คน/ปี ในขณะที่ประชาชนบางส่วนประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดยมีจำนวนครัวเรือนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมประมาณ 430 ครัวเรือน ทั้งนี้พื้นที่เกษตรกรรมส่วนใหญ่เป็นสวนผลไม้แบบผสมผสาน โดยมีผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญเช่น กุ้ง กล้วย มะละกอ มะม่วง ขนุน ทุเรียน กะท้อน เป็นต้น

ในส่วนของ การพาณิชย์กรรมและการบริการในชุมชนเทศบาลบางม่วงประกอบด้วยสถานประกอบการด้านพาณิชย์กรรม ซึ่งแบ่งเป็นตลาดสดเอกชนจำนวน 1 แห่ง ร้านค้าทั่วไปประมาณ 40 แห่ง และร้านสะดวกซื้อ สำหรับสถานประกอบการสถานชานูบาล (โรงรับจำนำ) มีจำนวน 1 โรง และมีสถานประกอบการด้านบริการคือ ธนาคาร จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ ธนาคารออมสิน ธนาคารกสิกรไทย และธนาคารไทยพาณิชย์

4.1.6 ลักษณะทางสังคม

เนื่องจากพื้นที่ตั้งของชุมชนเทศบาลบางม่วงตั้งอยู่บริเวณริมลำคลอง การคมนาคมเดินทางในสมัยก่อนจึงเดินทางโดยเรือ เพราะสะดวกรวดเร็วกว่าการเดินเท้าหรือเดินออกไปหาถนน แต่ต่อมาเมื่อมีการตัดถนนผ่านหมู่บ้าน การจัดตั้งบ้านเรือนของประชาชนจึงกระจายไปตามแนวถนนหรือลำคลองเพราะพื้นที่ของชุมชนบางม่วงนั้นมีลำคลองและลำประโดงมากมาย

สำหรับลักษณะทางสังคมด้านการนับถือศาสนาในชุมชนเทศบาลบางม่วงนั้นมีผู้นับถือศาสนาพุทธร้อยละ 99.99 ของจำนวนประชากรทั้งหมดในเขตเทศบาล มีวัดจำนวน 4 แห่ง

คือวัดพิบูลเงิน วัดคงคา วัดราษฎร์ประคองธรรมและวัดสะแก สำหรับผู้นับถือศาสนาอิสลามมีจำนวนร้อยละ 0.01 ของจำนวนประชากรทั้งหมดในเขตเทศบาลบางม่วง

ในส่วนของลักษณะทางสังคมด้านบริการสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานของชุมชนในเขตเทศบาลบางม่วงนั้นมีจำนวนครัวเรือนที่ใช้น้ำประปาในเขตเทศบาลเฉลี่ยประมาณร้อยละ 95.00 ของครัวเรือนทั้งหมด 1,504 ครัวเรือน โดยหน่วยงานที่ให้บริการประปาในเขตเทศบาลได้แก่การประปานครหลวงเขตนนทบุรี ในส่วนของไฟฟ้านั้นในเขตเทศบาลบางม่วงมีครัวเรือนที่ใช้ไฟฟ้าจำนวน 1,504 ครัวเรือน โดยมีพื้นที่รับบริการไฟฟ้าเต็มพื้นที่ สำหรับไฟฟ้าสาธารณะนั้นครอบคลุมในเขตพื้นที่เทศบาลในถนนสายหลัก 3 สายได้แก่ ถนนสายบางใหญ่ – บางคู๊ด ถนนสายบางกรวย – ไทรน้อย และถนนสายวัดราษฎร์ประคองธรรม – วัดเสาธงหิน

4.1.7 ลักษณะความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

จากการที่ชุมชนเทศบาลตำบลบางม่วงมีลักษณะเป็นสังคมเมืองผสมผสานกับสังคมชนบท ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนจึงเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงจากในอดีตซึ่งอาจจะเป็นผลเนื่องจากชุมชนได้นำเอาเทคโนโลยีมาใช้ในการดำรงชีวิตและในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมมากขึ้น อาทิเช่น เรือยนต์ เครื่องยนต์ เครื่องพ่นยา สารเคมี เป็นต้น รวมทั้งการสร้างถนนหนทางเพื่อการสัญจรไป-มา ที่มีความสะดวกมากขึ้น ทำให้คนในชุมชนมีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป ไม่ค่อยมีเวลาพบปะพูดคุยกันเหมือนสมัยก่อน เพราะต้องออกไปทำงานนอกบ้าน โดยทำงานรับจ้างตามโรงงานอุตสาหกรรม หรือตามบริษัทห้างร้านซึ่งเป็นสถานที่ทำงานซึ่งอยู่ภายนอกชุมชน โดยเฉพาะคนวัยหนุ่มสาวหรือวัยทำงานของชุมชน แต่อย่างไรก็ตามถ้าชุมชนมีกิจกรรมอะไรที่ต้องการร่วมมือ เช่น การพัฒนาชุมชน ก็จะมีการรวมตัวกันของชาวบ้านในชุมชนเพื่อทำกิจกรรมนั้น ๆ ด้วยความเต็มใจ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านในชุมชนยังมีความสามัคคีหรือมีความผูกพันกันอยู่เหมือนเช่นแต่ก่อน แต่อาจจะไม่เท่าเดิมเช่นอดีตมากนัก

“ความเจริญในชุมชนตอนนี้ที่เห็นก็จะมีเรื่องของการใช้เทคโนโลยี เข้ามามีส่วนในการดำรงชีวิตประจำวัน เช่น รถยนต์ เรือยนต์ โทรศัพท์ โทรทัศน์ วิทยุ รถจักรยานยนต์ พัดลม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปอาจจะถือว่าเป็น ปัจจัยที่ 5 ของทุก ๆ ครอบครัวที่ต้องการจะมีสิ่งเหล่านี้ เพื่อเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับตัวเองและครอบครัว”

สำหรับระบบความสัมพันธ์ภายในชุมชนเทศบาลตำบลบางม่วงนั้นยังคงมีระบบความสัมพันธ์อันที่เครือญาติ จึงทำให้ชาวบ้านในชุมชนเทศบาลตำบลบางม่วงมีการช่วยเหลือและแบ่งปันทั้งในเรื่องของแรงงาน ทุนทรัพย์ วัสดุสิ่งของหรือแม้กระทั่งอาหารที่ใช้บริโภคภายในชีวิตประจำวัน การช่วยเหลือและการแบ่งปันกันของคนในชุมชนนี้มักปรากฏออกมาในรูปของการช่วยเหลือและแบ่งปันที่ไม่หวังผลตอบแทน นอกจากนี้ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติในชุมชนนี้ยังได้แสดงออกในลักษณะของการดูแลเด็กและผู้สูงอายุในชุมชน โดยให้การดูแลเสมือนหนึ่งเป็นลูกหลานและญาติผู้ใหญ่ของตนเอง ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าชุมชนเทศบาลตำบลบางม่วงยังคงมีวัฒนธรรมแห่งการนับถือผู้อาวุโส โดยนับถือในลักษณะเป็นทั้งพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย และเป็นผู้สืบทอดและสานต่อในเจตนารมณ์ดั้งเดิมของบรรพบุรุษชุมชน แต่ทั้งนี้ก็มีข้อน่าสังเกตว่าระบบความสัมพันธ์ดังกล่าวยังคงมีอยู่อย่างแน่นแฟ้นเฉพาะภายในกลุ่มญาติสนิท

4.1.8 ลักษณะทางประเพณีท้องถิ่น

ประเพณีท้องถิ่นที่สำคัญของชาวบ้านในชุมชนเทศบาลตำบลบางม่วงได้แก่

- 1) ประเพณีสงกรานต์ ซึ่งจัดขึ้นประมาณเดือนเมษายนของทุกปี โดยมีกิจกรรมที่ทางเทศบาลจัดงานประเพณีสงกรานต์ ดังนี้คือ กิจกรรมรดน้ำขอพรจากผู้ใหญ่ กิจกรรมวันผู้สูงอายุ กิจกรรมขบวนแห่นางสงกรานต์ กิจกรรมประกวดพระเจดีย์ทราย และกิจกรรมกีฬาพื้นบ้านเชื่อมความสามัคคี
- 2) ประเพณีวันเข้าพรรษา ซึ่งจัดขึ้นประมาณเดือนกรกฎาคมของทุกปี โดยมีกิจกรรมที่ทางเทศบาลจัดงานประเพณีเข้าพรรษา ดังนี้คือ กิจกรรมทำบุญถวายภัตตาหารพระภิกษุสงฆ์ กิจกรรมหล่อเทียนจำพรรษา กิจกรรมแห่เทียนจำพรรษาและประกวดต้นเทียน กิจกรรมถวายเทียนจำพรรษาแก่วัดต่าง ๆ ในเขตเทศบาลและกิจกรรมรณรงค์ ละ ลด เลิก อบายมุขและสิ่งเสพติด
- 3) ประเพณีตักบาตรพระ 108 รูป ซึ่งจัดขึ้นประมาณเดือนตุลาคมของทุกปี โดยมีกิจกรรมที่ทางเทศบาลจัดงานประเพณีตักบาตรพระ 108 รูป ดังนี้คือ กิจกรรมตักบาตรทางน้ำของวัดต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำลำคลอง และกิจกรรมรณรงค์รักษาสีสิ่งแวดล้อมทางน้ำ
- 4) ประเพณีวันลอยกระทง ซึ่งจัดขึ้นประมาณเดือนพฤศจิกายนของทุกปี โดยมีกิจกรรมที่ทางเทศบาลจัดงานประเพณีลอยกระทงจากวัสดุธรรมชาติ ดังนี้คือ กิจกรรมประกวดกระทงวัสดุธรรมชาติ กิจกรรมขบวนแห่นางนพมาศ กิจกรรมประกวดหนูน้อยนพมาศ และกิจกรรมแข่งขันกีฬาทางน้ำ

5) ประเพณีวันขึ้นปีใหม่ ซึ่งจัดขึ้นประมาณเดือนธันวาคม และมกราคมของทุกปี โดยมีกิจกรรมที่ทางเทศบาลจัดงานประเพณีวันขึ้นปีใหม่ ดังนี้คือ กิจกรรมทำบุญตักบาตรพระสงฆ์ กิจกรรมปล่อยสัตว์น้ำ กิจกรรมทำความสะอาดถนนทางเข้าเทศบาล หมู่บ้านต่าง ๆ และกิจกรรมพบปะสังสรรค์วันขึ้นปีใหม่

4.1.9 ลักษณะทางสิ่งแวดล้อม

ประชาชนในพื้นที่ชุมชนเทศบาลบางม่วงส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขายและรับจ้างหรือทำงานในสถานประกอบการอื่น แต่ก็มีชุมชนบางส่วนในพื้นที่ที่ยังคงความเป็นชุมชนดั้งเดิมคือ ชุมชนชาวสวนเอาไว้ว ทั้งนี้สองข้างทางของพื้นที่สวนประกอบไปด้วยสวนผลไม้และร้านค้าของชาวบ้าน โดยพื้นที่สวนส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นสวนผลไม้แบบผสมผสานที่มีการปลูกไม้ผลหลากหลายชนิดผสมผสานกัน เช่น กล้าย มะละกอ มะม่วง ทูเรียน เป็นต้น

ในส่วนของแหล่งน้ำในเขตพื้นที่ชุมชนเทศบาลบางม่วง ประกอบด้วย 3 คลองใหญ่คือ คลองอ้อมนนท์ คลองบางกอกน้อย และคลองบางใหญ่ โดยมีคลองเล็กจำนวน 8 คลอง ได้แก่ คลองโรงน้ำแข็ง คลองวัดน้อย คลองเสาธงหิน คลองมณฑป คลองบางม่วง คลองบางชัน คลองบางสะแก และคลองตาเดิม

นอกจากนั้นในเขตพื้นที่ชุมชนเทศบาลบางม่วงมีพื้นที่น้ำท่วมถึงคิดเป็นร้อยละ 90.00 ของพื้นที่ทั้งหมด โดยมีระยะเวลาเฉลี่ยที่น้ำท่วมขังนานที่สุดประมาณ 75 วัน ซึ่งมักเกิดขึ้นในเดือนกันยายน – เดือนพฤศจิกายนของทุกปี

สำหรับในเรื่องน้ำเสียนั้น ในเขตเทศบาลบางม่วงมักเกิดน้ำเสียจากการทำสวนผลไม้ ซึ่งน้ำเสียในสวนผลไม้จะถูกปล่อยออกมาในช่วงน้ำท่วมประมาณเดือนกันยายน – พฤศจิกายนของ ทุกปีเช่นเดียวกัน

ในส่วนเรื่องขยะมูลฝอยนั้นพื้นที่ชุมชนเทศบาลบางม่วงมีปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นจำนวนประมาณ 3.6 ตัน / วัน มีรถยนต์ที่ใช้เก็บขยะมูลฝอยจำนวน 2 คัน มีขยะที่เก็บขนได้จำนวน 3.6 ตัน/วัน สำหรับวิธีการกำจัดขยะมูลฝอยนั้นใช้วิธีการฝังกลบขยะมูลฝอย โดยมีที่ดินสำหรับฝังกลบขยะมูลฝอยจำนวน 68 ไร่ ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 8 ตำบลคลองขวาง อำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี และอยู่ในความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี

4.1.10 ลักษณะทางประชากร

จากสถิติทะเบียนราษฎรในเขตเทศบาลบางม่วง พบว่าเขตเทศบาลบางม่วงประกอบไปด้วยชุมชนจำนวน 9 ชุมชน โดยมีจำนวนประชากร ณ เดือนเมษายน พ.ศ. 2549 รวม

จำนวนทั้งสิ้น 4,962 คน แยกเป็นเพศชายจำนวน 2,460 คน เพศหญิงจำนวน 2,502 คน และจำนวนคร้วเรือนในเขตเทศบาลทั้งหมดจำนวน 1,504 คร้วเรือน

4.1.11 ลักษณะทางการศึกษา

ในเขตพื้นที่เทศบาลบางม่วงมีโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลจำนวน 4 โรงเรียน คือ โรงเรียนวัดพิศุณเงิน โรงเรียนวัดอินทร์ โรงเรียนวัดเสาชงหิน และโรงเรียนกุลนันท์ และมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตั้งซึ่งอยู่บริเวณข้างวัดราษฎร์ประคองธรรม ทั้งนี้ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กดังกล่าว รับผิดชอบดูแลเด็กและเด็กอนุบาลอายุ 3-5 ขวบ โดยมีครูพี่เลี้ยงเป็นผู้คอยดูแล

4.1.12 ลักษณะทางสาธารณสุข

ในเขตพื้นที่เทศบาลบางม่วง มีศูนย์สาธารณสุขตั้งอยู่ภายในเขตเทศบาล โดยมีหน้าที่บริการและให้คำแนะนำปรึกษาการรักษาโรคเบื้องต้นแก่ชาวบ้านในชุมชน แต่ไม่มีแพทย์ประจำ มีแต่พยาบาลเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ นอกจากนี้ศูนย์สาธารณสุขยังมีหน้าที่ดูแลเรื่องความสะอาด ปัญหาขยะมูลฝอยและปัญหาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานสาธารณสุข

4.2 ศักยภาพของพื้นที่ในการส่งเสริมการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง

จากการศึกษาศักยภาพของพื้นที่ในการส่งเสริมการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง ผลจากการศึกษาพบว่า ชุมชนบางม่วงมีศักยภาพของพื้นที่ที่มีความเหมาะสมในการส่งเสริมการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง โดยศักยภาพของพื้นที่ดังกล่าวสามารถแบ่งออกเป็นด้านต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

4.2.1 ท่าเลที่ตั้ง

เทศบาลตำบลบางม่วงมีพื้นที่ตั้งอยู่บริเวณ อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี มีพื้นที่ 1.67 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 1,043,075 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ 3 ตำบล คือ ตำบลบางม่วง ตำบลบางเลน และตำบลเสาชงหิน ชุมชนบางม่วงมีพื้นที่อยู่ใกล้กับกรุงเทพมหานคร ซึ่งอยู่ห่างจากศูนย์ราชการจังหวัดนนทบุรี 15.5 กิโลเมตร ห่างจากศูนย์ราชการอำเภอบางใหญ่ 8.5 กิโลเมตร และห่างจากกรุงเทพมหานคร 17 กิโลเมตร โดยมีอาณาเขตพื้นที่ติดต่อกับพื้นที่ข้างเคียงตามลักษณะการปกครองท้องถิ่นคือ ทิศเหนือ ติดกับตำบลบางแม่นางและตำบลเสาชงหิน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ทิศใต้ ติดกับตำบลบางคูเวียง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ทิศ

ตะวันออกติดกับตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ทิศตะวันตก ติดกับตำบลบางใหญ่ อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี จะเห็นได้ว่าเทศบาลตำบลบางม่วงมีอาณาเขตพื้นที่ใกล้เคียงกับกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นเมืองหลวงและศูนย์กลางความเจริญของจังหวัดนนทบุรี ประกอบกับเทศบาลตำบลบางม่วง มีพื้นที่ติดต่อกับตำบลต่าง ๆ ในจังหวัดนนทบุรีถึง 5 ตำบลคือตำบลบางแม่นาง ตำบลเสาธงหิน ตำบลบางคูเวียง ตำบลบางเลน และตำบลบางใหญ่ ทำให้พื้นที่เทศบาลตำบลบางม่วงมีศักยภาพของพื้นที่ในด้านของทำเลที่ตั้งที่ไม่ห่างไกลจากความเจริญ จึงมีความเป็นไปได้เพียงพอที่จะทำการส่งเสริมการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วงได้

4.2.2 ลักษณะพื้นที่

ลักษณะภูมิประเทศของชุมชนเทศบาลบางม่วงมีลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มอีกทั้งมีลำคลองและแม่น้ำไหลผ่าน มีความอุดมสมบูรณ์ในทรัพยากรทางธรรมชาติ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ลุ่ม มีคูคลองทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และเกิดจากการขุดขึ้นใหม่เป็นจำนวนมากเชื่อมโยงติดต่อกัน

ในส่วนของลักษณะดิน เนื่องจากปัจจุบันเทศบาลตำบลบางม่วงอยู่ในเขตพื้นที่ที่ปกครองของอำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ซึ่งสภาพโดยทั่วไปของพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม ลักษณะของดินจึงมีความอุดมสมบูรณ์สูง เนื่องจากการไหลเวียนของกระแสน้ำที่มีการพัดผ่านไปมาและทำให้เกิดการสะสมของแร่ธาตุต่าง ๆ สภาพดินเป็นดินตะกอน หรือดินเหนียวที่มีการระบายน้ำค่อนข้างไม่ดีและมีระดับน้ำใต้ดินที่สูงใกล้ผิวดิน หากประสบกับภาวะฝนตกหนักอย่างต่อเนื่องเป็นเวลาหลายวัน อาจก่อให้เกิดสภาพน้ำท่วมขังส่งผลต่อพืชที่ปลูก ทำให้เกษตรกรในตำบลบางม่วงจึงต้องมีการจัดการพื้นที่โดยการสร้างสวนในลักษณะยกร่อง เพื่อช่วยให้ระบายน้ำดียิ่งขึ้น และมีการจัดสร้างคันคูให้แข็งแรง เพื่อควบคุมระดับน้ำภายในให้คงที่รอบบริเวณสวน

สำหรับลักษณะภูมิอากาศ ชุมชนเทศบาลบางม่วงมีภูมิอากาศแบบร้อนชื้น อยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วยฤดูฝน ฤดูหนาว ฤดูร้อน เนื่องจากลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มซึ่งมีความแตกต่างของระดับพื้นดินเพียงเล็กน้อย สภาพภูมิอากาศจึงมีลักษณะสม่ำเสมอตลอดพื้นที่ อุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย 32.7 องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย 24.0 องศาเซลเซียส อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปี 27.9 องศาเซลเซียส และปริมาณน้ำฝนตลอดปี 1,244.2 มิลลิเมตร

4.2.3 ลักษณะทางสาธารณูปโภค

ชุมชนบางม่วงเป็นชุมชนที่มีการก่อตั้งมายาวนานส่งผลให้มีประชากรอาศัยอยู่จำนวนไม่น้อย เป็นชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์หลาย ๆ ด้าน และอยู่ใกล้กับกรุงเทพมหานครจึงทำให้เป็นชุมชนเก่าแก่แห่งหนึ่งที่มีโครงสร้างสาธารณูปโภค ซึ่งเป็นบริการขั้นพื้นฐานค่อนข้างจะสมบูรณ์ ดังมีรายละเอียดคือ

1) ไฟฟ้า

การบริหารไฟฟ้าสำหรับประชาชนในเขตชุมชนบางม่วง รับผิดชอบโดยการไฟฟ้านครหลวง และการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย แหล่งผลิตกระแสไฟฟ้าจังหวัดนนทบุรี คือโรงไฟฟ้าพลังความร้อนพระนครเหนือ ตั้งอยู่ที่อำเภอบางกรวย และจัดส่งกระแสไฟฟ้าเข้าพื้นที่ด้วยสายส่งแรงสูง รวมทั้งรับผิดชอบสถานีไฟฟ้าย่อยที่แปลงแรงดันสูงให้เป็นแรงดันปานกลาง เพื่อจ่ายไฟฟ้าให้การไฟฟ้านครหลวงเขตบางใหญ่ และการไฟฟ้านครหลวงเขตนนทบุรี ซึ่งมีสถานีไฟฟ้าย่อยทั้งหมด 8 แห่ง ในระดับแรงดัน 12 และ 24 KV สามารถจ่ายไฟฟ้ารวมทั้ง 8 แห่งได้ 526 MVA ทั้งนี้ผู้ใช้ไฟฟ้าประเภทที่อยู่อาศัยมีความต้องการใช้ไฟฟ้ามากที่สุดประมาณร้อยละ 89.7 รองลงมาคือสถานประกอบการและอุตสาหกรรม และสถานที่และองค์กรราชการ

2) ประปา

การจัดให้บริการด้านการประปาแก่ประชาชนในเขตชุมชนบางม่วง อยู่ในความรับผิดชอบของการประปานครหลวง โดยแยกเป็นการประปานครหลวงสาขานนทบุรี และการประปานครหลวงสาขาบางบัวทอง ทั้งนี้การประปานครหลวงสาขานนทบุรี ผลิตน้ำประปาบริการประชาชนครอบคลุมพื้นที่ในเขตอำเภอเมือง อำเภอปากเกร็ด พื้นที่บางส่วนของอำเภอบางกรวย อำเภอบางใหญ่ คิดเป็นพื้นที่ประมาณ 119 ตารางกิโลเมตร กำลังการผลิต 0.295 ล้านลูกบาศก์เมตร จำหน่ายน้ำได้ 0.209 ล้านลูกบาศก์เมตร และการประปานครหลวงสาขาบางบัวทอง ผลิตน้ำประปาบริการประชาชนครอบคลุมพื้นที่ในเขต อำเภอบางบัวทอง พื้นที่บางส่วนในอำเภอบางกรวย อำเภอบางใหญ่ และอำเภอไทรน้อย คิดเป็นพื้นที่ประมาณ 19 ตารางกิโลเมตร กำลังการผลิต 12,000 ลูกบาศก์เมตรต่อวัน (รวมน้ำบาดาล) จำหน่ายน้ำได้ 21,000 ลูกบาศก์เมตรต่อวัน

4.2.4 การเข้าถึงพื้นที่

เนื่องจากเทศบาลตำบลบางม่วง เป็นที่ตั้งของที่ทำการสำนักงานเทศบาลบางม่วง ซึ่งอยู่ในบริเวณที่เป็นที่ตั้งของอำเภอบางใหญ่เก่า จึงทำให้เป็นจุดศูนย์กลางของเส้นทางคมนาคมที่มีอยู่ พื้นที่ดังกล่าวจึงเป็นศูนย์กลางของการคมนาคมในพื้นที่แห่งนี้ โดยเฉพาะในเขตติดต่อกับอำเภอบางใหญ่ มีเส้นทางเดินทางเพื่อเข้าถึงพื้นที่ทั้งเส้นทางคมนาคมทางบกและทางน้ำ

ผ่านที่ทำการสำนักงานเทศบาลตำบลบางม่วง ทำให้เกิดความสะดวกสบายในการเดินทางมาติดต่อ
ประสานงานยังสำนักงานเทศบาลตำบลบางม่วง เส้นทางกรมคมนาคมเพื่อเข้าถึงพื้นที่ดังกล่าวแบ่ง
ออกเป็น 2 เส้นทางคือ ทางบก และทางน้ำ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) การเข้าถึงพื้นที่ด้วยการคมนาคมทางบกหรือทางรถยนต์

ที่ตั้งของสำนักงานเทศบาลตำบลบางม่วงเป็นจุดศูนย์กลางของการ
คมนาคมทางรถยนต์ โดยเฉพาะมีรถเมล์ประจำทางที่มาจอดรับส่งผู้โดยสารเป็นจุดเริ่มต้นไปยัง
สถานที่ต่าง ๆ การบริการรถเมล์โดยสารประจำทางนั้นมีอยู่หลายสาย เช่น รถเมล์ประจำทางที่วิ่ง
ระหว่างเทศบาลตำบลบางม่วง ซอยกันตนา วัดอเนก ตลาดบางคูรัด รถเมล์ประจำทางที่วิ่ง
ระหว่างอำเภอบางใหญ่เก่าถึงท่าน้ำนนท์สายเก่า เป็นต้น

สำหรับถนนที่รถยนต์ใช้วิ่งผ่านหน้าเทศบาลตำบลบางม่วง และสามารถ
ใช้เป็นเส้นทางติดต่อไปยังสถานที่อื่น ๆ ได้อย่างสะดวกสบายนั้นมีอยู่หลายสาย ในที่นี้จะขอ
กล่าวถึงเส้นทางหลักพอสังเขปดังต่อไปนี้

ถนนสายเก่าจากที่ตั้งของอำเภอบางใหญ่เก่า (เทศบาลตำบลบางม่วง) ถึงท่าน้ำ
นนท์เดิมที่เป็นถนนสายหลักสำหรับชาวบ้านในเขตของอำเภอบางใหญ่ ที่ใช้ในการสัญจรไปติดต่อ
กับส่วนกลางคือ ติดต่อกับจังหวัดนนทบุรี หรือแม้แต่ไปรับการรักษาพยาบาล เมื่อยามเจ็บป่วยยัง
โรงพยาบาลพระนั่งเกล้า ซึ่งถนนสายดังกล่าวเริ่มต้นที่หน้าอำเภอบางใหญ่เก่า ไปตามถนนถึงสาม
แยกบางใหญ่เก่า (หน้าการไฟฟ้าบางใหญ่) แล้วเลี้ยวขวาไปตามถนนบางกรวย – ไทรน้อยสายเก่า
ไปสู่ตลิ่งสายที่ท่าน้ำนนท์

ถนนสายเก่าจากที่ตั้งอำเภอบางใหญ่เก่า ไปซอยกันตนา วัดอเนก ตลาดบางคูรัด
เป็นถนนสายเก่าที่ชาวบ้านใช้ในการติดต่อกับส่วนราชการคือ อำเภอบางใหญ่เก่า แต่เดิมมาเป็น
ถนนสายหลักอีกทางหนึ่งของอำเภอบางใหญ่ในสมัยก่อนนั้น แต่ในปัจจุบันนี้ถนนสายนี้ได้มีการ
ปรับปรุงให้มีความเจริญขึ้นมากและมีการเพิ่มผิวถนนและจราจรให้กว้างขึ้น พร้อมกับคิดไฟฟ้าตาม
ถนนด้วยทำให้เดินทางไปมาสะดวกสบายยิ่งขึ้น

ถนนสายใหม่ ที่เพิ่มขึ้นในปัจจุบันคือ สายจากอำเภอบางใหญ่เก่า ไปยังศาลากลาง
จังหวัดนนทบุรีแห่งใหม่ จุดเริ่มต้นของถนนสายนี้คือ ที่เทศบาลตำบลบางม่วง ขับรถยนต์ไปตาม
ถนนพอถึงสามแยกบางใหญ่เก่า (ตรงสามแยกการไฟฟ้าบางใหญ่) แล้วเลี้ยวซ้ายไปตามถนนบาง

กรวย – ไทรน้อย ผ่านหน้าวัดสวนแก้ว ไปถึงสี่แยกตัดกับถนนรัตนธิเบศร์ ตรงนั้นเรียกว่าสี่แยกบางพลู แล้วขับรถยนต์เลี้ยวขวาเข้าถนนรัตนธิเบศร์ ตรงไปข้ามสะพานพระนั่งเกล้า และผ่านศาลากลางจังหวัดนนทบุรี ไปออกยังสี่แยกแครายได้

ถนนสายเทศบาลตำบลบางม่วง วัดเสาธงหิน วัดราษฎร์ประคองธรรม วัดอินทร์ และผ่านศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนนนทบุรี ออกสู่ถนนสายตลิ่งชัน – สุพรรณบุรี ตรงข้ามกับตลาดบางใหญ่ซิติ ถนนราชพฤกษ์ – พระราม 5 เป็นถนนสายหลักแห่งใหม่ที่ตัดผ่านหลายเส้นทาง ทำให้ชาวบ้านเดินทางไปมาในเทศบาลตำบลบางม่วง สามารถใช้เป็นทางผ่านเข้าไปสู่กรุงเทพมหานครได้อย่างสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น

2) การเข้าถึงพื้นที่ด้วยการคมนาคมทางน้ำ

เนื่องจากที่ตั้งของเทศบาลตำบลบางม่วง ตั้งอยู่ตรงสามแยกของคลอง 3 สายคือคลองบางกอกน้อย คลองอ้อมนนท์ และคลองขุมมหาสวัสดิ์ มาบรรจบกันนั้นพอดี จึงทำให้เกิดเป็นจุดศูนย์กลางของการเดินเรือ และเป็นการเริ่มต้นไปยังที่ต่าง ๆ ได้อย่างสะดวก และเป็นที่นิยมของชาวบ้านในเขตอำเภอบางใหญ่ ที่จะมาลงเรือเพื่อเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ ได้อีกมากมาย โดยมีรายละเอียดดังนี้

คลองบางกอกน้อย เป็นคลองสายสำคัญในการใช้เส้นทางการเดินทาง โดยทางเรือ คือเริ่มต้นที่หน้าเทศบาลตำบลบางม่วง ไปยังแม่น้ำเจ้าพระยาล่องเข้าสู่ท่าช้าง คลองบางกอกน้อย เป็นคลองขนาดใหญ่ที่ไหลผ่านพื้นที่ต่าง ๆ และไหลผ่านสถานที่สำคัญหลายแห่งเช่น วัดต่าง ๆ ที่อยู่ในเขตอำเภอบางใหญ่ หรือในเขตเทศบาลตำบลบางม่วง สถานีรถไฟบางกอกน้อย ผ่านโรงพยาบาลศิริราช วิ่งไปจนถึงท่าช้างและวังหลัง ในปัจจุบันนี้ในคลองบางกอกน้อยมีการบริการของเรือโดยสารขนาดใหญ่อยู่และก็ยังเป็นที่นิยมของชาวบ้านหรือนักท่องเที่ยวที่จะเที่ยวชมวัดและโบราณสถานต่าง ๆ อีกมากมายซึ่งตั้งอยู่ในเขตของอำเภอบางใหญ่ เทศบาลตำบลบางม่วง และชุมชนที่อยู่ใกล้เคียง รวมไปถึงชาวต่างประเทศที่นิยมใช้บริการด้วยเรืออยู่เป็นจำนวนมาก

คลองอ้อมนนท์ เป็นคลองสายหลักอีกสายหนึ่งซึ่งเป็นที่นิยมใช้ในการเดินทางกันมานานมากแล้วของชาวบ้านที่อยู่ในเขตอำเภอบางใหญ่ เพื่อไปยังส่วนราชการต่าง ๆ หรือจะไปโรงพยาบาลพระนั่งเกล้า ที่ตั้งอยู่ในตัวเมืองนนทบุรี โดยการอาศัยเรือโดยสารจากจุดเริ่มต้นที่ศาลาท่าน้ำหน้าเทศบาลตำบลบางม่วง โดยมีเรือโดยสารที่วิ่งผ่านวัดต่าง ๆ มากมายแล้ว

วิ่งออกไปสู่ม่าน้ำเจ้าพระยา ณ บริเวณใกล้กันกับสะพานพระนั่งเกล้าแล้ววิ่งผ่านไปโรงพยาบาลพระนั่งเกล้า ออกสู่ทำนันทน์ เป็นจุดสิ้นสุดการเดินทางของเรือโดยสารประจำทางจากอำเภอบางใหญ่เก่าไปสู่ตัวจังหวัดนนทบุรีเก่า

คลองขุดมหาสวัสดิ์ เป็นคลองที่เชื่อมต่อระหว่างคลองบางกอกน้อยออกไปสู่ม่าน้ำเจ้าพระยา ตามประวัติศาสตร์เป็นคลองที่ชาวบ้านช่วยกันขุดขึ้นมาใช้ในรัชกาลที่ 5 เป็นเส้นทางคมนาคมอีกสายหนึ่งที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านที่อยู่ในเขตอำเภอบางใหญ่ และเขตเทศบาลตำบลบางม่วง โดยมีจุดเริ่มต้นจากอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ตัดผ่านอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

4.2.5 การใช้ประโยชน์ที่ดิน

ในพื้นที่ชุมชนเทศบาลบางม่วงมีลักษณะการใช้ที่ดินประเภทต่าง ๆ แตกต่างกันไป ซึ่งแสดงถึงศักยภาพของพื้นที่ที่มีความเหมาะสม เนื่องจากมีความหลากหลายของการใช้ประโยชน์ที่ดินแตกต่างกันออกไป กล่าวคือ

- 1) พื้นที่พักอาศัยมีการใช้ประโยชน์จากที่ดินในลักษณะเป็นที่ดินจัดสรร
- 2) พื้นที่พาณิชยกรรมมีการใช้ประโยชน์จากที่ดินในลักษณะเป็นอาคารพาณิชย์ ตึกแถว ร้านค้า
- 3) พื้นที่ตั้งของหน่วยงานภาครัฐมีการใช้ประโยชน์จากที่ดินในลักษณะเป็นสถานที่ราชการ โรงเรียน ธนาคารออมสิน สาขาทลาดบางใหญ่
- 4) พื้นที่เกษตรกรรมมีการใช้ประโยชน์จากที่ดินในลักษณะเป็นสวนผลไม้ สวนเพาะชำไม้ดอกไม้ประดับ
- 5) พื้นที่ตั้งสถานศึกษามีการใช้ประโยชน์จากที่ดินในลักษณะเป็นที่ตั้งโรงเรียนเทศบาลวัดพิบูลเงิน โรงเรียนพาณิชยการและ
- 6) พื้นที่สวนสาธารณะมีลักษณะการใช้ประโยชน์จากที่ดินในบริเวณริมคลองข้างเทศบาลบางม่วง

4.3 ศักยภาพของชุมชนในการส่งเสริมการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง

จากการศึกษาศักยภาพของชุมชนในการส่งเสริมการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง ผลจากการศึกษาพบว่า ชุมชนบางม่วงมีศักยภาพของชุมชนเพียงพอที่จะส่งเสริมการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง โดยในการศึกษานี้ผู้วิจัยได้จำแนกศักยภาพของชุมชนออกเป็นด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

4.3.1 ภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน

เนื่องจากชุมชนบางม่วงเป็นชุมชนที่มีประวัติความเป็นมาและมีพัฒนาการของชุมชนอันยาวนาน จึงทำให้เกิดการสั่งสมประสบการณ์และการสั่งสมองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ของชุมชนเป็นจำนวนมาก ซึ่งองค์ความรู้เหล่านี้อาจจัดได้ว่าเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน ซึ่งแสดงถึงเอกลักษณ์ของชุมชนบางม่วงอย่างเห็นได้ชัดเจน และภูมิปัญญาดั้งเดิมเหล่านี้ก็เป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่แสดงถึงศักยภาพของชุมชน ในการที่จะช่วยส่งเสริมการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วงได้ ทั้งนี้ผลจากการศึกษาพบว่าภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนบางม่วงมีหลากหลายภูมิปัญญา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1) ภูมิปัญญาการทำตะลุ่มพานแว่นฟ้า

การทำตะลุ่มพานแว่นฟ้าเป็นภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นในชุมชนมานานอย่างต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 100 ปี ตะลุ่มพานแว่นฟ้าเป็นศิลปหัตถกรรมอย่างหนึ่งที่ต้องใช้ความรู้ความสามารถและทักษะความชำนาญในการทำ เพราะศิลปหัตถกรรมดังกล่าวมีการทำลวดลายประดับมุก งามถมและฝังมุก การทำตะลุ่มพานแว่นฟ้านี้มีครูเสน่ห์ แจ่มจิราภักษ์ ซึ่งเป็นครูภูมิปัญญาด้านศิลปกรรมเป็นผู้สืบทอดและอนุรักษ์กรรมวิธีการทำและเป็นผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาดังกล่าวแก่ผู้สนใจ จากความตั้งใจและผลงานเป็นที่ยอมรับของสังคม ครูเสน่ห์จึงได้รับการยกย่องให้เป็นครูภูมิปัญญารุ่นที่ 3 ด้านศิลปกรรม (ศิลปะการทำตะลุ่มพานแว่นฟ้า)

2) ภูมิปัญญาเครื่องเรือนเล็ก

ภูมิปัญญาเครื่องเรือนเล็กเป็นการประดิษฐ์ของใช้ของที่ระลึกและของประดับที่ทำจากไม้โดยช่างผู้ชำนาญ สิ่งที่ประดิษฐ์ประกอบด้วย โต๊ะคั่นห้อง เรือประเภทต่าง ๆ ที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของไทยโบราณ นอกจากนี้ยังผลิตจำลอง เครื่องดนตรี ของเล่นตามความต้องการของตลาด ภูมิปัญญาเครื่องเรือนเล็กเป็นที่ยอมรับและแพร่หลายอย่างมาก เพราะมีรูปแบบ และรูปทรงที่เหมาะสม ฝีมือประณีต ไม่แตกร้าว โกง หักงอ แข็งแรง ทนทาน เหมาะกับประโยชน์ใช้สอย

3) ภูมิปัญญาธูปดอกไม้

ภูมิปัญญาธูปดอกไม้เป็นภูมิปัญญาที่เกิดจากความมุมานะของคุณทัศนีย์ ทิยะวัฒนวิทยา ซึ่งเกิดความคิดโดยเมื่อพูดถึงธูปบูชาพระ หลายคนจะนึกถึงธูปที่มีลักษณะเป็นแท่งหรือเป็นต้น จึงคิดว่าน่าจะผลิตธูปที่มีลักษณะหน้าตาที่เปลี่ยนไป จึงได้จัดทำธูปดอกไม้ขึ้นที่มีสีสันสวยงามและมีกลิ่นหอม ซึ่งการผลิตธูปดอกไม้ดังกล่าวใช้เวลาในการดำเนินงานพัฒนาธูปดอกไม้ประมาณ 10 ปี จึงประสบผลสำเร็จ ซึ่งวัตถุดิบที่ใช้ทำธูปดอกไม้ประกอบด้วยเนื้อไม้จันทร์ขาว ขี้เถ้า และเปลือกไม้ผง ปัจจุบันเป็นที่นิยมแพร่หลายมากเพราะนอกจากสามารถใช้จุดไหว้พระได้แล้วยังทำเป็นของขวัญของที่ระลึกได้อีกด้วย

4) ภูมิปัญญาหัตถกรรมจักสานผักตบชวา

หัตถกรรมจักสานผักตบชวาเป็นภูมิปัญญาที่มีชื่อเสียงของชุมชนในเขตเทศบาลบางม่วง เป็นการใช้ความรู้ในการนำเอาวัสดุในท้องถิ่นได้แก่ผักตบชวาที่ลอยอยู่ในลำคลองของชุมชน ซึ่งมีจำนวนมาก มาผลิตเป็นกระเป๋าที่มีลักษณะและขนาดต่าง ๆ โดยใช้ความรู้ทางศิลปะมาผสมผสานในการทำกระเป๋าจากผักตบชวาดังกล่าว ซึ่งเป็นการทำให้มีรายได้เสริมไว้จุนเจือครอบครัว เป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์และรู้จักใช้วัตถุดิบที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างมีคุณค่า ปัจจุบันได้มีการจัดรวมตัวกันเป็นกลุ่มแม่บ้านจักสานผักตบชวา ชุมชนเทศบาลบางม่วง โดยมีคณะกรรมการบริการกลุ่มจำนวน 15 คน มีนางวิจิตร ช้างอยู่เป็นประธานกลุ่ม และนางนิทร่า ประเสริฐ เป็นเลขานุการกลุ่ม และได้พัฒนาหัตถกรรมจักสานผักตบชวาตามแผนการพัฒนากลุ่มอย่างต่อเนื่อง โดยมีแนวทางหลักในการดำเนินงานของกลุ่มคือ ผลิตสินค้าเพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้า มีการพัฒนาสินค้าอย่างต่อเนื่อง ผลิตสินค้าแล้วต้องขายได้มีกำไร และการถ่ายทอดความรู้แก่เด็กนักเรียนและผู้สนใจ

4.3.2 ภาวะผู้นำของชุมชน

ผลจากการศึกษาภาวะผู้นำของผู้นำชุมชนบางม่วง พบว่าชุมชนบางม่วงมีผู้นำชุมชนในรูปแบบของคณะกรรมการชุมชน โดยคณะกรรมการชุมชนดังกล่าวจัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2548 ทั้งนี้คณะกรรมการชุมชนบางม่วงมีรายชื่อดังต่อไปนี้

1. ชุมชนซอยไพบรณีย์บางใหญ่มี	นายประสิทธิ์ อันอาจ	ประธานชุมชน
2. ชุมชนวัดราษฎร์ประคองธรรมมี	นายบันลือ ระพิสุวรรณ	ประธานชุมชน
3. ชุมชนข้างวัดอินทร์มี	นายจันทร์ พึ่งทอง	ประธานชุมชน
4. ชุมชนวัดเสาธงหินมี	นายมงคล สุขพร้อม	ประธานชุมชน

5. ชุมชนซอยออมสินมี	นางวรรณวิมล ดวงวิเชียร	ประธานชุมชน
6. ชุมชนข้างศาลเจ้ามี	นางจรรุวรรณ สิริโสภณ	ประธานชุมชน
7. ชุมชนหลังวัดพิบูลย์	นายชะอม เพ็ชรรอด	ประธานชุมชน
8. ชุมชนตลาดบางใหญ่มี	นายกิ่ง กรุณาฤทธิโยธิน	ประธานชุมชน
9. ชุมชนซอยโรงน้ำแข็งมี	นายมาก อิ่มกุศล	ประธานชุมชน

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้นำชุมชนดังกล่าวทั้ง 9 ชุมชนพบว่าประธานชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นอดีตข้าราชการเกษียณอายุราชการและมีความสนใจและตั้งใจในการพัฒนาชุมชน ดังนั้นผู้นำดังกล่าวจะมีความรู้ ความสามารถ จากประสบการณ์ในอดีตที่ผ่านมา สามารถนำเอามาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนได้เป็นอย่างดี ดังเห็นได้จากผู้นำชุมชนเป็นผู้ริเริ่มในการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ อย่างหลากหลายทั้งทางด้านการปรับภูมิทัศน์ของชุมชน เช่น การจัดทำป้ายชื่อชุมชน จัดปลูกต้นไม้ จัดสวนหย่อม การจัดทำแปลงสาธิต ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน เพื่อเป็นตัวอย่างคนในชุมชน และการสนับสนุนกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในชุมชน นอกจากนี้ผู้นำชุมชนได้ร่วมกับเทศบาลบางม่วงในการจัดขายของในลำคลองข้างเทศบาลบางม่วง เพื่อสร้างบรรยากาศเพื่อที่จะพัฒนาการเป็นตลาดน้ำในอนาคตต่อไป

และเมื่อผู้วิจัยทำการศึกษาภาวะผู้นำของผู้นำชุมชน ซึ่งมีลักษณะเป็นผู้นำชุมชนแบบเป็นทางการพบว่า ชุมชนบางม่วงอยู่ในเขตการปกครองของเทศบาลบางม่วง ซึ่งจากการศึกษาแบ่งผู้นำในเขตเทศบาลบางม่วงออกเป็น 2 ลักษณะคือ

1. คณะผู้บริหารเทศบาลบางม่วง ซึ่งประกอบด้วย

- 1) นายพรเทพ ประดับพลอย นายเทศมนตรีตำบลบางม่วง
- 2) นางสาวศิริพร ประดับพลอย รองนายกเทศบาลตำบลบางม่วง
- 3) พ.อ.อ.สมบูรณ์ ลังกุชะ ที่ปรึกษานายกเทศบาลตำบลบางม่วง
- 4) นางสุรดา นามพุทธา เลขานุการนายกเทศมนตรีตำบลบางม่วง

2. สมาชิกสภาเทศบาลบางม่วง ซึ่งประกอบด้วย

- 1) นายสุรินทร์ พินรอด ประธานสภาเทศบาลตำบลบางม่วง
- 2) นางนิทรา ประเสริฐ รองประธานสภาเทศบาลตำบลบางม่วง
- 3) นายมนัส สุรินทร์บัณฑิต สมาชิกสภาเทศบาลตำบลบางม่วง
- 4) นายอรุณ วัฒนาสุนทรารักษ์ สมาชิกสภาเทศบาลตำบลบางม่วง
- 5) นางวิจิตร ช้างอยู่ สมาชิกสภาเทศบาลตำบลบางม่วง

6) นายไสว แก่นเรือง	สมาชิกสภาเทศบาลตำบลบางม่วง
7) นายสุนทร วงศ์ศิริประเสริฐ	สมาชิกสภาเทศบาลตำบลบางม่วง
8) นายบรรลือ ระพิสุวรรณ	สมาชิกสภาเทศบาลตำบลบางม่วง
9) นายอริพัฒน์ คอนเล็ก	สมาชิกสภาเทศบาลตำบลบางม่วง
10) นายธงไชย พักเล็ก	สมาชิกสภาเทศบาลตำบลบางม่วง
11) นายชรัส เถกแสงทอง	สมาชิกสภาเทศบาลตำบลบางม่วง
12) นายบุญเกิด พึ่งฉิม	สมาชิกสภาเทศบาลตำบลบางม่วง

ผลจากการศึกษาด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกพบว่าคณะผู้บริหารเทศบาลบางม่วงและสมาชิกสภาเทศบาลบางม่วง มีภาวะความเป็นผู้นำสูงเป็นบุคคลที่มีมนุษยสัมพันธ์ดีประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งหน่วยงานทางราชการเช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี ในองค์การบริหารส่วนตำบลต่าง ๆ และหน่วยงานเอกชนได้เป็นอย่างดีจนสามารถดึงงบประมาณจากแหล่งต่าง ๆ ดังกล่าวมาพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลบางม่วงทั้ง 9 ชุมชนได้

4.3.3 ความเข้มแข็งของชุมชน

จากการศึกษาชุมชนเทศบาลบางม่วงพบว่า เป็นชุมชนที่มีลักษณะการพึ่งตนเองได้ในระดับหนึ่ง โดยมีสภาพและข้อมูลที่พบซึ่งถึงความเข้มแข็งในด้านต่าง ๆ ซึ่งพร้อมที่จะพัฒนาและรองรับการจัดตั้งตลาดน้ำบางม่วงได้ ทั้งนี้สภาพความเข้มแข็งของชุมชนมีในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1) ด้านเศรษฐกิจ ชุมชนเทศบาลบางม่วงมีลักษณะเป็นชุมชนที่ไม่ได้เป็นเมืองผ่าน ดังนั้นความเป็นอยู่ภายในชุมชนยังคงรักษาความเป็นธรรมชาติเอาไว้ได้ดี สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ยังมีสภาพดีไม่วาจะเป็นลาคลอง สวนเกษตร หรือแม้แต่สภาพความเป็นอยู่ในการบริโภค คนในชุมชนที่ไม่ได้อาศัยอยู่ใกล้กับพื้นที่ตลาด จะมีการปลูกพืชผักผลไม้ต่าง ๆ เองอาทิเช่น พืชสวนครัว พืชผัก พืชสวนจำพวกผลไม้ต่าง ๆ เป็นต้น พืชเหล่านี้คนในชุมชนจะปลูกเพื่อบริโภคเอง และถ้ามีเหลือจะนำมาจำหน่ายที่ตลาดบางใหญ่ ซึ่งจะขายดีมาก เพราะมีจุดขายที่ไม่ใช่สารพิษในการปลูกพืชดังกล่าว ดังนั้นสภาพเศรษฐกิจโดยทั่วไปของชุมชนจึงสามารถพึ่งตนเองได้ในบางส่วน และอีกทางหนึ่งก็พึ่งจากภายนอกโดยเฉพาะสิ่งที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตจำพวกของที่ใช้ในชีวิตประจำวันที่ชุมชนไม่สามารถผลิตเองได้ ในด้านเศรษฐกิจคนในชุมชนจะมี 2 ลักษณะคือ ประกอบอาชีพนอกชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่มีอาชีพรับราชการ รัฐวิสาหกิจ พนักงาน บริษัท เอกชนต่าง ๆ และรับจ้างทั่วไปนอกชุมชน ส่วนการประกอบอาชีพในชุมชน

มักจะเป็นคนส่วนใหญ่ของชุมชน โดยจะประกอบอาชีพในการค้าขายบริเวณตลาดเก่าบางใหญ่ซึ่งประกอบอาชีพด้านเกษตร โดยเฉพาะการทำสวนผลไม้และพืชผักสวนครัว

2) ด้านสังคม สภาพสังคมของชุมชนเทศบาลบางม่วงจะมีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างช้า เพราะคนในชุมชนส่วนใหญ่ทำงานภายในพื้นที่ชุมชน ดังนั้นการรับเอาวัฒนธรรมจากภายนอกมาจึงมีไม่มากนัก และเป็นการรับวัฒนธรรมแบบช้า ๆ ก่อนเป็นค่อยไป ส่วนสภาพบ้านเรือนที่อยู่ในชุมชนจะมีลักษณะดั้งเดิมเป็นบ้านที่ทำด้วยไม้และสร้างอยู่ติดลำคลองส่วนใหญ่ การสร้างบ้านเรือนแบบสมัยใหม่มีน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับชุมชนอื่น ๆ ที่อยู่รอบชุมชนบางม่วงเช่น ชุมชนบางเลน ชุมชนวัดโบสถ์

3) ด้านวัฒนธรรม ชุมชนเทศบาลบางม่วงยังคงรักษาวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมเอาไว้ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนที่สร้างความเด่นให้ชุมชนและมีการทำกิจกรรมที่ส่งเสริมวัฒนธรรม และประเพณีดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง และเมื่อมีการจัดวัฒนธรรมประเพณีดังกล่าวก่อให้เกิดความสนใจแก่ประชาชนทั้งในชุมชนและนอกชุมชนเป็นอย่างมาก ซึ่งประกอบด้วย ประเพณีตักบาตรพระ 108 การตักบาตรสายน้ำสานสัมพันธ์ครอบครัว ประเพณีงานวัดต่าง ๆ ในชุมชนเทศบาลบางม่วง เป็นต้น

4) ด้านการเมืองการปกครอง ชุมชนเทศบาลบางม่วงเป็นชุมชนที่มีการบริหารชุมชนในลักษณะของการแบ่งเป็นชุมชน 9 ชุมชน และเพื่อสร้างประสิทธิภาพในการบริหารพัฒนา และการดูแลติดตามผลได้อย่างทั่วถึงชาวบ้านในชุมชนจึงสามารถติดต่อพบปะพูดคุยปรึกษาหารือกับคณะผู้บริหารเทศบาลและคณะกรรมการบริหารชุมชนเองได้ ปัจจุบันชาวบ้านในชุมชนได้ให้ความสนใจต่อการเมืองท้องถิ่นค่อนข้างมาก โดยเห็นได้จากในแต่ละครั้งเมื่อมีการเลือกตั้งผู้บริหารในระดับท้องถิ่น ทั้งการเลือกนายกเทศมนตรีและสมาชิกสภาเทศบาลมีผู้มาใช้สิทธิเกิน 90 % ซึ่งจากสถิติดังกล่าวเป็นการบ่งบอกถึงความสนใจของคนในชุมชนที่มีต่อการเมืองการปกครองในการกำหนดอนาคตของชุมชน

5) ด้านการศึกษา เทศบาลตำบลบางม่วงมีพื้นที่ในการควบคุมดูแลประมาณ 1.67 ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ 1,043.75 ไร่ มีเขตการปกครอง 9 ชุมชนตามที่ได้กล่าวมาแล้ว มีโรงเรียนในสังกัดที่อยู่ในความรับผิดชอบและการดูแลของเทศบาลบางม่วง ซึ่งเป็นโรงเรียนที่มีการเรียนการสอนอยู่ในระดับอนุบาลถึงระดับมัธยมศึกษา และได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก

เทศบาลบางม่วงอยู่ 3 โรงเรียนและ 1 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ได้แก่ โรงเรียนวัดพิบูลเงิน โรงเรียนวัดอินทร์ โรงเรียนวัดเสาชงหิน และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลบางม่วง ซึ่งการจัดการเรียนการสอนในส่วนของหลักสูตรท้องถิ่นจะปลูกฝังความเป็นวิถีชีวิตเรียบง่ายของคนบางม่วงและความภูมิใจในวัฒนธรรมประเพณีของคนบางม่วงที่ได้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ มีการพัฒนาการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการให้ความสำคัญในการศึกษาคุณภาพของนักเรียน และครูผู้สอนเพื่อนำมาใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

6) การมีวิสัยทัศน์ของคณะผู้บริหารเทศบาลและชุมชนที่มองการพัฒนาชุมชนได้ถูกต้อง ไม่พัฒนาชุมชนตามกระแสหลักแต่จะพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นจริงและความต้องการของคนบางม่วงอย่างแท้จริง โดยใช้กรรมการบริหารชุมชนแบบมีส่วนร่วม มีการจัดเวทีประชาคม เพื่อเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเทศบาลบางม่วง การพัฒนาพื้นที่ การปรับภูมิทัศน์ และพัฒนาสิ่งแวดล้อมจะทำอย่างค่อยเป็นค่อยไปบนพื้นฐานความมั่นคงและยั่งยืนเช่น การเตรียมพื้นที่รองรับการท่องเที่ยว การสร้างศาลเจ้าแม่กวนอิมขนาดใหญ่เพื่อรองรับการท่องเที่ยว เป็นต้น

4.3.4 วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นชุมชน

เนื่องจากชุมชนบางม่วงเป็นชุมชนดั้งเดิมที่ชาวบ้านในชุมชนมีการพึ่งพิงอาศัยธรรมชาติและแม่น้ำลำคลอง วิถีชีวิตของคนในชุมชนจะเกี่ยวข้องกับธรรมชาติโดยเฉพาะน้ำ ดังนั้นประเพณีต่าง ๆ ของชุมชนจึงมักจะเกี่ยวข้องกับน้ำดังตัวอย่างต่อไปนี้

1) งานประเพณีตักบาตรพระ 108 ทางน้ำ

ประเพณีตักบาตรพระ 108 ทางน้ำเป็นงานตักบาตรพระซึ่งคนที่มารับบาตรจะเป็นใครก็ได้ไม่เฉพาะแต่พระสงฆ์ ซึ่งตรงกับคำว่า “ร้อยแปด” แปลว่า มากมาย แต่ของที่ได้จากการรับบาตรจะต้องนำไปถวายพระทั้งหมด เป็นประเพณีเก่าแก่ของชาวมณฑลบางใหญ่ คลองบางกอกน้อย และคลองอ้อมนนท์ ชุมชนในเขตเทศบาลบางม่วงได้ร่วมกันสืบสานประเพณีมาโดยตลอดซึ่งจะจัดขึ้นทุกปี โดยจัดงานในอาทิตย์แรกหลังจากวัดออกพรรษา ลักษณะของกิจกรรมงานตักบาตรพระ 108 มีดังนี้คือก่อนงานหนึ่งวันจะมีการจัดขบวนแห่ไปตามคลองบางกอกน้อย คลองบางใหญ่ และคลองอ้อมนนท์ เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์งาน และมีการจัดโต๊ะหมู่บูชาจากวัดต่าง ๆ โดยให้ประชาชนมานมัสการเพื่อความเป็นสิริมงคล ในเวลากลางคืนมีการแสดงนาฏดนตรี ศิลปะพื้นบ้าน และภาพยนตร์เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองก่อนการตักบาตรพระ

108 ในวันรุ่งขึ้น ในตอนเช้าของวันงานจะจัดให้มีการบิณฑบาตพระสงฆ์ทางเรือบริเวณทาง
น้ำหน้าเทศบาลบางม่วง และริมสองฝั่งคลองบางกอกน้อย คลองบางใหญ่ และคลองอ้อมนนท์
นอกจากนั้นในงานตักบาตรพระ 108 ทางน้ำยังมีการจัดประกวดเรือรับบิณฑบาตร การแข่งขันเรือ
ยาว และกีฬาพื้นบ้านทางน้ำอีกด้วย

2) งานประเพณีตักบาตรสามสายน้ำ สานสัมพันธ์ครอบครัว

ประเพณีตักบาตรสามสายน้ำ สานสัมพันธ์ครอบครัว เป็นกิจกรรมที่ทาง
เทศบาลบางม่วง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี จัดขึ้นเพื่อเป็นการส่งเสริมและสืบสานวัฒนธรรม
ประเพณีของท้องถิ่น และยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัวตามนโยบายของ
จังหวัดนนทบุรี ในการจัดกิจกรรมตักบาตรดังกล่าวจะจัดขึ้นในวันอาทิตย์ซึ่งเป็นวันหยุด ทำให้ทุก
คนมีเวลาที่จะอยู่ร่วมกันมากที่สุด และมาร่วมตักบาตรบริเวณโ๊ะริมน้ำหน้าสำนักงานเทศบาล
บางม่วง ซึ่งจัดเอาไว้และเป็นจุดที่คลองทั้งสามมาบรรจบกัน ได้แก่คลองบางกอกน้อย คลอง
บางใหญ่ และคลองอ้อมนนทบุรี ภายในงานมีตักบาตร มีอาหาร ของหวาน สินค้านำเข้าเมือง
จำหน่ายและนอกจากนั้นยังมีการนำเที่ยววัฒนธรรมในกิจกรรมที่เรียกว่า “วันเดียวเที่ยว 9 วัด” (ดู
รายละเอียดในภาคผนวก ข)

3) งานประเพณีวัดพิบูลเงิน

งานประเพณีวัดพิบูลเงินเป็นงานที่มีวัตถุประสงค์เพื่อเฉลิมฉลองหลวงพ่
พุทธโสธร เป็นงานประจำปีที่จัดขึ้นในกลางเดือน 3 ของทุกปี เพื่อเป็นการปิดทองหลวงพ่พุทธโส
ธรที่อยู่วัดพิบูลเงิน ซึ่งเชื่อว่าเป็นหลวงพ่พุทธโสธรจำลององค์แรกของวัดพุทธโสธร จังหวัด
ฉะเชิงเทราที่จัดสร้างขึ้น ในการจัดงานฉลองดังกล่าวจะจัดงาน 9 วัน 9 คืน เพื่อเปิดโอกาสให้คนใน
ชุมชนและผู้สนใจโดยทั่วไปได้มาปิดทองหลวงพ่ใน ทุก ๆ ปี จะมีประชาชนมาร่วมงานเป็น
จำนวนมากทั้งประชาชนที่นับถือหลวงพ่พุทธโสธรและประชาชนบางส่วนที่มาเก็บเงินจากการบน
บานศาลกล่าวและประสบผลสำเร็จตามที่บนเอาไว้ ในการจัดงานดังกล่าวในเวลากลางคืนจะมี
การละเล่นและการแสดงต่าง ๆ ตลอดจนการแข่งขันกีฬาพื้นเมืองแบบไทย ๆ เช่น การแข่งขัน
ตะกร้อลอดบ่วง ซึ่งจัดให้มีขึ้นทุกวันในขณะที่มีการจัดงานอยู่

4) งานประเพณีวัดเสาธงหิน

งานประเพณีวัดเสาธงหิน เป็นงานประจำปีที่สำคัญของวัดเพราะเป็นงาน
เฉลิมฉลองหลวงพ่โต โดยทางวัดเป็นผู้จัดขึ้น โดยจะจัดงาน 7 วัน 7 คืน ซึ่งในงานประเพณี

ดังกล่าวได้เปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนและผู้สนใจได้มากราบไหว้และปิดทองหลวงพ่อด เพื่อความเป็นสิริมงคลของตัวเอง ซึ่งในงานดังกล่าวจะมีผู้มาเที่ยวชมเป็นจำนวนมาก ในเวลา กลางคืนจะมีการจัดมหรสพสมโภชได้แก่ ละครร่า ติเก ภาพยนตร์ ดนตรี และการแสดงต่าง ๆ ของชุมชน เป็นต้น

4.3.5 การมีแหล่งโบราณสถานที่สำคัญ

ชุมชนบางม่วงเป็นชุมชนที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน ดังนั้นพื้นที่ภายใน ชุมชนจึงเป็นแหล่งที่ตั้งของโบราณสถานที่สำคัญหลาย ๆ แหล่ง โบราณสถานส่วนใหญ่มักตั้งอยู่ ภายในอาณาบริเวณพื้นที่วัด โดยแหล่งโบราณสถานที่สำคัญ ๆ และมีคุณค่าในทางประวัติศาสตร์มี อยู่หลายแหล่ง ทั้งนี้ผู้วิจัยได้จัดแบ่งแหล่งโบราณสถานตามรายชื่อวัด ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1) วัดพิบูลเงิน

วัดพิบูลเงินเป็นวัดที่มีความสำคัญของชุมชนเทศบาลบางม่วง มี ประชาชนมากราบไหว้พระทุกวัน เพราะเป็นวัดที่ประดิษฐานหลวงพ่อบุญรอดองค์ แรกของประเทศ วัดพิบูลเงินเป็นวัดที่สร้างขึ้นในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ประมาณปี พ.ศ. 2374 ประดิษฐานมาของวัดไม่ปรากฏแน่ชัด แต่ต่อมามีชาวจีนชื่อ สะ ซึ่งเป็นต้นตระกูล โทนวนิก ได้ล่องเรือจากคลองบางใหญ่ บางกอกน้อยแล้วแลเห็นวัดพิบูลเงินจึงเกิดความศรัทธา จากนั้นจึงได้บริจาคทรัพย์ส่วนตัวให้วัดเพื่อสร้างวิหารขึ้น ประชาชนจึงเรียกวิหารดังกล่าวว่าวิหาร หลวงปู่สะ วัดพิบูลเงินตั้งอยู่ริมคลองบางใหญ่ บางกอกน้อยและมีการสัญจรได้ทั้งทางน้ำ จากวัดถึง ท่าพระจันทร์ กรุงเทพมหานคร และเส้นทางรถยนต์ ถนนสายบางใหญ่ – กันตนา บรรยากาศในวัด รมรื่น โดยมีชื่อที่ดึงดูดให้คนมาที่วัดคือหลวงพ่อบุญรอดองค์แรก ซึ่งประดิษฐานในอุโบสถ ภายในวัดยังเป็นที่ประดิษฐานเจ้าแม่กวนอิมที่สวยงามมากในอำเภอบางใหญ่ และพระราหูที่ ประดิษฐานอยู่ศาลาการเปรียญ หน้าอุโบสถภายในวัด นอกจากนี้บริเวณวัดยังจัดให้มีตลาดนัดขาย ของถูกแก่ประชาชนโดยทั่วไปในวันศุกร์เพื่อให้ประชาชนได้มาเที่ยวภายในวัดและซื้อของใช้ที่ จำเป็นในราคาถูก

2) วัดเสาธงหิน

วัดเสาธงหินเดิมชื่อว่า วัดสัก สร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายปี พ.ศ. 2310 เมื่อเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 สมเด็จพระเจ้าตากสินได้มาตั้งทัพเพื่อเตรียมผู้คนในบริเวณวัด สักแห่งนี้ สำหรับไปกู้กรุงศรีอยุธยา เนื่องจากเห็นว่าพื้นที่แห่งนี้เป็นที่ลี้ภัยที่ดีจึงได้นำธงมาปักไว้

แล้วเอาก่อนหินมาทับเสาธงไม่ให้ล้มให้ทหารได้มองเห็นธงอยู่ตลอดเวลา ต่อมาพระองค์ได้โปรดสร้างพระพุทธรูปเนื้อเงิน 3 องค์ คือพระประธาน 1 องค์ พระสาวก 2 องค์ เมื่อเสร็จศึกสงครามแล้วจึงได้เปลี่ยนชื่อจากวัดสักเป็นวัด “เสาธงหิน” ในวัดเสาธงหินมีวิหารซึ่งภายในมีหลวงพ่อโตประดิษฐานอยู่ มีประชาชนในชุมชนและประชาชนโดยทั่วไปมากราบไหว้เป็นจำนวนมาก ถือว่าเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน นอกจากนี้ยังมีนักท่องเที่ยวต่างชาติเข้ามาเยี่ยมชมอยู่เป็นประจำ จุดเด่นของวัดอีกประการหนึ่งคือวัดเสาธงหินมีโบสถ์อันงดงามวิจิตรตระการตา ซึ่งสามารถดึงดูดให้ผู้คนมาเยี่ยมชมได้เป็นจำนวนมาก

3) วัดราษฎร์ประคองธรรม

วัดราษฎร์ประคองธรรม เดิมชื่อว่าวัดค้างคาว จากหลักฐานสันนิษฐานว่าวัดราษฎร์ประคองธรรมสร้างขึ้นในสมัยสุโขทัยตอนปลาย แต่ขาดการบำรุงและดูแลมานานจึงทำให้วัดมีสภาพทรุดโทรมอย่างมาก ต่อมาปี พ.ศ. 2497 หมอแดง พุ่มเหล็ก และชาวบ้านได้ร่วมกันบูรณะพัฒนาวัดให้เจริญรุ่งเรือง และเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น “วัดราษฎร์ประคองธรรม” โดยมีพระครูประสิทธิ์เป็นเจ้าอาวาส ด้วยความมุ่งมั่นในการพัฒนาวัดและทำกิจวัตรต่าง ๆ อย่างน่าเลื่อมใส ทำให้ประชาชนโดยทั่วไปและลูกศิษย์เกิดความศรัทธา จึงให้การสนับสนุนในการสร้างสิ่งต่าง ๆ ในวัดเช่น การสร้างพระนอนมีหน้าบรรณ 3 ฉัตร 9 ซ่อ ซึ่งถือว่าเป็นพระนอนที่สวยงามมาก และใหญ่ที่สุดของจังหวัดนนทบุรี การก่อสร้างพระเจดีย์สามนคร ซึ่งเป็นพระเจดีย์ที่สวยงามมากจนเป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัด โดยมีชาวไทยและชาวต่างชาติได้มาเยี่ยมชมเป็นจำนวนมาก

4) วัดอินทร์

วัดอินทร์ เป็นวัดที่เก่าแก่วัดหนึ่งในอำเภอบางใหญ่ สร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายปี พ.ศ. 2308 วัดอินทร์เป็นวัดที่สอนปริยัติธรรมแก่พระสงฆ์วัดแรกในอำเภอและเป็นวัดแห่งแรกของอำเภอที่เปิดสอนให้ความรู้แก่เด็กตั้งแต่อายุ 7 ขวบ หรือตั้งแต่ประถมต้น (ป. 1 – ป. 4) ภายในวัดอินทร์มีความร่มรื่นเพราะมีต้นไม้ที่ปลูกเป็นแนวเป็นระเบียบ บางต้นทำเป็นรูปสัตว์ต่าง ๆ ดูสวยงาม ภายในวัดมีศาลาท่าน้ำเป็นทรงไทยทำด้วยไม้สัก มี 2 ศาลา มีเขื่อนกั้นน้ำท่วมและมีเรือนปั้นหยาทรงเก่าแก่ที่ทำด้วยไม้สักที่หายาก และยังมีกุฏิที่สร้างเป็นทรงไทย ปัจจุบันวัดอินทร์โดยท่านเจ้าอาวาสวัดได้ร่วมกับประชาชนและเทศบาลบางม่วงทำการพัฒนาภูมิทัศน์ของวัดจนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคนมาเที่ยวเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะทิวทัศน์หน้าวัดที่ติดคลองบางใหญ่มีปลาจำนวนมาก เช่น ปลากุฏ ปลาทราย ปลาสวย ปลาสวยเผือก และปลาอื่น ๆ จึงถือได้ว่าเป็นแหล่งในการอนุรักษ์ปลาอีกแหล่งหนึ่งของจังหวัดนนทบุรี

4.3.6 ความเชื่อของชุมชน

ในพื้นที่บางม่วงมีความนิยมแพร่หลายของวัตถุมงคลประเภท พระเครื่อง โดยมีจุดเริ่มต้นจากความศรัทธาในท้องถิ่นก่อนและเพิ่มปริมาณมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งเกิดจากภาวะวิกฤติเศรษฐกิจในยุคปัจจุบัน ทำให้ผู้คนแสวงหาที่พึ่งทางใจ โดยเฉพาะที่พึ่งซึ่งเชื่อว่าจะมีคุณภานินหาร คลบ้นคาลให้ประสบความสำเร็จในสิ่งที่มุ่งหวังได้ง่ายขึ้นกว่าที่พึ่งประเภทพระพุทธรูปหรือพระเครื่องที่ยังคงมีพื้นฐานความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมเป็นหลักจึงเกิดขึ้น ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้เกิดความเชื่อดังกล่าวขึ้นในชุมชนบางม่วงและยังคงมีอยู่ถึงปัจจุบัน

1) ความเชื่อทางไสยศาสตร์

ชุมชนบางม่วงเป็นอีกชุมชนหนึ่งที่มีความเชื่อในเรื่องทางไสยศาสตร์ ซึ่งมีหลากหลายปะปนกันแล้วแต่แต่ละบุคคล หรือชุมชน ซึ่งจะขอยกตัวอย่างบางกรณีไป เช่นความเชื่อเรื่องคงกระพันเป็นความเชื่อทางไสยศาสตร์อย่างหนึ่ง สันนิษฐานว่ามีที่มาจากคำว่า “กระบัล” ในภาษามลายู แปลว่า คงทนต่อศตราวุธ ดังที่มีตำนานว่า “อยู่ยงคงกระพันพังแทงไม่เข้า” วิชาคงกระพันชาตรีจึงหมายถึง วิชาที่ทำให้ร่างกายสามารถทนทานต่อคมอาวุธทั้งหลายได้ สมัยโบราณเป็นวิชาที่ชายไทยเล่าเรียนกันมาก เนื่องจากต้องมีหน้าที่เป็นทหารออกรบป้องกันราชอาณาจักรและการรบในสมัยโบราณเป็นการรบแบบประชิดตัว จึงจำเป็นต้องเล่าเรียนคาถาอาคมที่จะช่วยปกป้องตนเองให้ปลอดภัยจากคมหอกคมดาบ ความเชื่อเรื่องอยู่ยงคงกระพันของไทยโบราณมีหลายวิธี อาทิพกพาเครื่องราง บริกรรมคาถาอาคม สักยันต์ เสกอาหารกิน เสกน้ำมันทาตัว เป็นต้น คงกระพันจะต่างจากชาตรี กล่าวคือ คงกระพันจะเป็นการทำให้เนื้อหนังร่างกายคงทนต่ออาวุธตลอดจนวัตถุต่าง ๆ ที่มาทำร้าย แต่หากอาวุธนั้นมีอันตรายมากหรือมีน้ำหนักมากก็อาจทำให้เจ็บปวดสาหัสหรืออวัยวะภายในบอบช้ำได้ ส่วนชาตรีจะเป็นวิชาที่ป้องกันอาวุธด้วยและทำให้ผู้ถูกทำร้ายไม่รู้สึเจ็บปวดแต่อย่างใด เป็นวิชาที่ทำให้ตัวเบาและวัตถุสิ่งของที่มากระทบตัวเบาไปหมด แม้เป็นของแข็งอย่างหินทุ้มมาทำร้ายก็เชื่อว่าจะรู้สึกเหมือนถูกทุบด้วยหมอนุ่นเท่านั้น วิชาในหมวดชาตรีที่รู้จักกันดีคือ วิชาเก้าเส ของสำนักวัดพระญาติการาม อยุธยา ซึ่งใช้นิ้วมือชกยันต์ลงไปบนส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย เป็นวิชาในหมวดเดียวกับคงกระพันคือ ชาตรี แล้วยกลาด และมหาอุด

ผู้ศึกษาเล่าเรียนวิชาอยู่ยงคงกระพัน จะต้องปฏิบัติตามข้อห้ามของวาที่ได้รับ การสั่งสอนมาอย่างเคร่งครัด เป็นต้นว่า ต้องสวดมนต์ไหว้พระรำลึกคุณพระรัตนตรัยเป็นนิตย์ ต้องหมั่นปลุกตัวด้วยคาถาสมาเสมอ ห้ามผิดลูกเมียเขา ห้ามมุดลอดในที่ที่ไม่สมควร ห้ามถ่มน้ำลายลงที่สกปรก ห้ามด่าบุพการี บางทีก็ห้ามกินอาหารหลายชนิดเช่น หัวปลี บวบ น้ำเต้า ห้ามกิน

ของเหลือเดน ห้ามกินของงานศพ ห้ามเปิดปากเวลาถ่ายหนักถ่ายเบา เป็นต้น กล่าวโดยสรุปคือ ต้องถือศีล สำรวม กาย วาจา ใจ และต้องปฏิบัติสมาธิภาวนาอีกด้วย ในอดีตผู้ที่เชื่อและเล่าเรียน คาทาอาคมมักถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เนื่องจากเชื่อว่าหากปฏิบัติไม่ได้ความอยู่คงกระพันจะเสื่อมคลายไป ปัจจุบันความเชื่อเช่นนี้ก็ยังมีปรากฏให้เห็นอยู่บ้างในพื้นที่บางม่วง แต่มักเป็น บุคคลเก่าแก่ที่สูงอายุแล้ว

2) ความเชื่อการบวชน้ำไฟ

ในชุมชนบางม่วงส่วนมากเป็นชาวพุทธ จึงมีวัฒนธรรมประเพณีการบวชน้ำไฟ คือ การบรรพชาสามเณร (บวชน้ำไฟ) ที่นิยมบวชเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ตาย เพราะเชื่อว่าเมื่อบวชแล้วผู้ที่ล่วงลับไปแล้วจะได้รับบุญจากผู้ที่ยบวช ทำให้ผู้ตายไปสู่สุคติสวรรค์ ไม่ต้องลำบาก ผู้ที่บวชมักเป็นบุตรหลานของผู้เสียชีวิต โดยปกติการบวชน้ำไฟมักจะบวชกันในวันเพ็ญศก โดยเมื่อทำพิธีฌาปนกิจเสร็จก็มักจะสึกออกมาจึงมักเรียกตามภาษาชาวบ้านได้อีกอย่างหนึ่งคือ “บวชเข้าสึกเย็น” ที่เรียกน้ำไฟจึงน่าจะมีส่วนมาจากบวชเพียงเพื่อเป็นเณรอยู่หน้าไฟเท่านั้น (บางท่านว่าเป็นการบวชหลอกคนตายคือพอประกอบพิธีฌาปนกิจเสร็จก็สึก) การบวชน้ำไฟ เป็นความเชื่อที่สืบทอดกันมาเป็นประเพณีนิยม โดยผู้บวชและญาติพี่น้องเชื่อว่าการบวชน้ำไฟ จะทำให้ผู้วายชนม์ได้บุญมาก

3) ความเชื่อเรื่องการลอยกระทง

ประเพณีลอยกระทงของชุมชนบางม่วงก็เหมือนกับที่อื่น ๆ คือเป็นประเพณีโบราณที่มีความเก่าแก่สืบเนื่องกันมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นราชธานีแห่งแรกของประเทศไทย โดยมีคติความเชื่อหลากหลายอย่างคือ

1. เพื่อบูชารอยพระพุทธบาท
2. เพื่อบูชาพระเจดีย์จุฬามณีบนสวรรค์
3. เพื่อบูชาพระนารายณ์ที่ประทับอยู่กลางเกษียณสมุทร
4. เพื่อบูชาพระแม่คงคาเป็นกาชอมขมาที่นำน้ำมาใช้แล้วทำให้สกปรก

นอกจากที่กล่าวมาแล้วนี้ยังมีความเชื่ออีกประการว่า เพื่อลอยทุกข์โศกไปกับสายน้ำซึ่งถือว่าเป็นการสะเดาะเคราะห์อย่างหนึ่ง

4) ความเชื่อเรื่องพิธีไหว้ครู

พิธีไหว้ครูเป็นพิธีกรรมที่สำคัญอย่างหนึ่ง และนับเป็นประเพณีของไทยที่นิยมปฏิบัติมาแต่สมัยโบราณของชุมชนบางม่วง แสดงถึงความระลึกถึงบุญคุณของครูบาอาจารย์ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้เรา ทั้งวิชาด้านจรรยาบรรณและศิลปวิทยา นอกจากนั้นการไหว้ครูยังเป็นการแสดงตน ว่าตนเองขอเป็นศิษย์ของท่านโดยตรง เป็นการเคารพครูให้ถูกต้อง แสดงความนอบน้อมอย่างถูกวิธี ปวารณาตนให้ครูได้รับรู้ว่าเราเป็นศิษย์ของท่านแล้ว พร้อมทั้งจะน้อมรับคำสั่งสอน คำว่ากล่าวตักเตือนทุกประการ ในพื้นที่บางม่วงมีการไหว้ครูหลายรูปแบบ ทั้งไหว้ครูในโรงเรียนที่ถือปฏิบัติกันทั่วไป และการไหว้ครูในพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นสิริมงคลเช่น การไหว้ครูก่อนการแสดงของการรำละคร การเล่นลิเกต่าง ๆ เป็นต้น

5) ความเชื่อเรื่องการเข้าทรง

ในพื้นที่บางม่วงก็มีความเชื่อเรื่องการเข้าทรงอยู่หลายแห่งเหมือนกัน ซึ่งจะยกตัวอย่างการเข้าทรงของร่างทรงกรมหลวงชุมพร ซึ่งอยู่ข้างวัดเสาธงหิน โดยมีคุณณรงค์ผู้เป็นร่างทรง เดิมทีคุณณรงค์ ทำงานเป็นพนักงานธนาคาร ฝ่ายสินเชื่อ ต่อมาได้ฝันว่าให้ตนรับเป็นร่างทรงกรมหลวงชุมพร เพื่อช่วยเหลือผู้ที่ทุกข์ยาก แต่คุณณรงค์ไม่รับต่อมารรยาได้เป็นมะเร็งเต้านมทรมาณมาก คุณณรงค์จึงบอกว่าจะยอมเป็นร่างทรงขอให้ภรรยาของตนหาย ซึ่งก็น่าแปลกหลังจากคุณณรงค์รับเป็นร่างทรงให้ยารักษาภรรยาจนภรรยาหาย จึงรักษาผู้อื่นด้วย บ้านพักที่อยู่ปัจจุบันก็มีคนปลุกให้เพราะมารักษาแล้วอาการดีขึ้นมากจึงปลุกบ้านให้พักอาศัย โดยรวมแล้วร่างทรงนี้เป็นการเข้าทรงที่เน้นการรักษาโรค และบำบัดทุกข์ของชาวบ้าน จะมีการเข้าทรงทุกวันเสาร์ – อาทิตย์ ผู้ที่มาหาที่จะมารักษาโรคภัยไข้เจ็บที่เกิดขึ้นกับตนเอง ญาติพี่น้อง ส่วนคำรักษาแล้วแต่จะให้ไม่มีมีการบังคับก็ถือเป็นความเชื่อที่ทำให้ผู้ป่วยมีกำลังใจในการรักษา ผู้ที่มารักษาต่างก็สรรทหาเชื่อถือร่างทรงนั้นอยู่แล้ว จึงทำตามคำสั่งของร่างทรง อาการที่รักษาส่วนมากจึงดีขึ้นกันแทบทุกราย

6) ความเชื่อเรื่องพระราหู

ในพื้นที่ของชุมชนบางม่วง มีสิ่งที่เป็นที่ฟังของชาวบางม่วงอีกสิ่งหนึ่งคือพระราหู ซึ่งอยู่ที่วัดพิบูลทอง จากความเชื่อโบราณ เชื่อว่าพระราหูทรงเป็นอสูรเทพ คือเป็นเทพที่มีรูปกายเป็นยักษ์ มีพระวรกายสีดำสนิทและทรงอาภรณ์สีดำสนิทบ้างก็มีสีทองแดง พาหนะ ตามตำราชาวอินเดีย คือสิงห์ สำหรับโหราศาสตร์ไทย ทรงครุฑเป็นพาหนะ

เล่ากันว่าพระราหูได้แปลงตัวเป็นเทวดาองค์หนึ่งเข้าร่วมในการชุมนุมของ ทวยเทพ และได้ดื่มน้ำอมฤตเข้าไป แต่ทว่าพระสุริยาทิตย์และพระจันทร์ได้สังเกตเห็นเข้าจึงนำ ความไปบอกพระวิษณุหรือพระนารายณ์ ว่าพระราหูผู้เป็นเทวดาได้แปลงร่างไปเป็นเทวดาและดื่มน้ำอมฤตนั้น พระนารายณ์ทรงกริ้วนักจึงขว้างด้วยจักรฤทศพระราหูจนวราภพขาดไปครึ่งองค์ แต่ ทรงมีสังขาร เนื่องจากได้ดื่มน้ำอมฤตเข้าไปแล้วจึงมีฤทธานุภาพสูงเทียมเท่ากับ เทวดาทั้งหมด พระ ราหูจึงเหลือแต่เพียงท่อนหัวล่องลอยไปมาในชั้นสวรรค์คอยจับพระอาทิตย์และพระจันทร์มากิน เพื่อแก้แค้นดังเช่นเดิม ส่วนท่อนตัวหรือท่อนล่างของพระราหูที่กระเด็นขาดหายไปได้กลายเป็น พระเกตุเป็นเทวดาแห่งนพเคราะห์ห้องที่ 9 ซึ่งมีรูปลักษณะเป็นดาวหางหรือดาวฝู่งได้ เกิดขึ้นนาน ๆ ครั้งในชั้นบรรยากาศนั่นเอง

ในปัจจุบันมีประชาชนได้แวะเวียนเข้ามาเพื่อไหว้พระราหูตามความเชื่อที่เชื่อว่า เมื่อไหว้พระราหูแล้ว ผู้ที่มาทำการกราบไหว้จะมีความเป็นสิริมงคล ปราศจากทุกข์โศกโรคภัยไข้ เจ็บ และจะสมความปรารถนาในทุกสิ่งที่คาดหวังเอาไว้

7) ความเชื่อเรื่องการแก้บน

ในพื้นที่ของชุมชนบางม่วงนั้นมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับ ถืออยู่มากมาย และจากการเคารพนับถือ และใช้สิ่งเหล่านั้นเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจจึงมีการบนบาน ศาลกล่าวกับสิ่งที่ตนเองนับถือ ให้ได้ตามที่ตนมุ่งหวังดังเช่น

- การแก้บนหลวงพ่อนาค หลวงพ่อเต หลวงพ่อน้ำ วัดอินทาราม ต้องแก้บนด้วยขลุ่ย และแห้ว
- การแก้บนหลวงพ่อโต วัดเสาชิงหิน ซึ่งส่วนมากบนเรื่องการขายที่ดิน โรคภัยไข้เจ็บต้องแก้บนด้วยไข่ และละครรำ
- การแก้บนศาลเจ้าพ่อสามตา เจ้าพ่อกวนอู ต้องแก้บนด้วยจิ้ง เป็ด ไก่ หมู และเหล้า
- การแก้บนเจ้าแม่กวนอิม ต้องแก้บนด้วยผลไม้ ส่วนมากบนเรื่อง โรคภัยไข้เจ็บ
- การแก้บนหลวงปู่สะ ส่วนมากจะบนเรื่องการให้พ้นจากทหาร ต้องแก้บนด้วยกัญชา
- การแก้บนหลวงพ่อ โสธร ต้องแก้บนด้วยดอกไม้ ละครรำ ไข่ต้ม ขนมหู เป็ยะ ผลไม้

- การแก้บนหลวงพ่อดำปางนอน วัดราษฎร์ประคองธรรมต้องแก้บนด้วยไข่ต้ม
- การแก้บนหลวงพ่อดิษฐ์ วัดสะแก ต้องแก้บนด้วยหมากพลู โรตักไข่ เจ็บและประทัด
- การแก้บนพระราหู ต้องแก้บนด้วยของดำ 9 อย่างและละครรำ

8) ความเชื่อในการแก้เคล็ดในชีวิตประจำวัน

1. ผู้หญิงมีครรภ์ห้ามดูจันทร์คราสและสุริยคราส คนแก่ห้ามผู้หญิงมีครรภ์ดูจันทร์คราส เพราะมีความเชื่อว่าทารกในท้องจะเกิดมาพิการ หากผู้หญิงมีครรภ์นั้นต้องกาจะดูจันทร์คราสจะต้องแก้เคล็ดด้วยการนำเข็มกลัดมากลัดไว้ที่ขอบชายผ้าถุงหรือกางเกง
2. ผูกดวง การผูกดวงนั้นมีหลายวิธี เช่น บุตรไม่สบายรักษาอย่างไรก็ไม่หายบิดามารดามักทำพิธีผูกดวงของบุตรให้ไปเป็นบุตรของคนอื่น การผูกดวงนั้นทำได้โดยการให้ผู้มาขอผูกดวงเป็นบุตรนำสายสิญจน์ที่เสกด้วยคาถาแล้วมาผูกข้อมือและบอกกล่าวตั้ง ๆ ว่าขอรับเป็นบุตรตั้งแต่วันนี้ และการเจ็บป่วยไม่สบายที่รักษาไม่หายก็ขอให้หายเถิด ซึ่งเป็นการบอกกล่าวให้ทราบเป็นเคล็ดว่าได้เป็นบุตรของคนอื่นแล้ว อาการเจ็บป่วยนั้นจะค่อย ๆ หายเป็นปกติ
3. เปลี่ยนชื่อ การเปลี่ยนชื่อเป็นอีกวิธีหนึ่งในการแก้เคล็ดการเจ็บป่วยที่รักษาไม่หายหรือการมีชีวิตที่ไม่ค่อยสมหวังทั้งในเรื่องของชีวิตความเป็นอยู่ และการงานอาชีพ เพราะพยัญชนะบางตัวที่ประกอบเป็นชื่อเรานั้นเป็นอักษรกาลกิณี บุคคลผู้นั้นจึงมักจะเจ็บป่วยรักษาไม่หาย หรือมีปัญหาในชีวิตอยู่ตลอด จึงต้องดูว่าในชื่อของเรานั้นมีตัวอักษรกาลกิณีอยู่หรือไม่ ถ้ามีก็ให้เปลี่ยนชื่อใหม่เสีย มีบุคคลจำนวนมากที่เปลี่ยนชื่อแล้วชีวิตดีขึ้น ความเป็นอยู่ดีขึ้น การเจ็บป่วยเรื้อรังที่รักษามานานปีก็หายเป็นปกตินับว่าเป็นเรื่องที่เหลือเชื่อเหมือนกัน
4. เปลี่ยนที่นอนผู้ใดต้องการมีบุตรชายหรือหญิงจะต้องเปลี่ยนที่นอนอย่างนอนซ้าที่เดิม หากบุตรคนแรกเป็นชาย คนที่สองต้องเป็นผู้หญิงจะต้องเปลี่ยนที่นอนโดยเชื่อกันว่าเป็นการแก้เคล็ดให้ได้บุตรผู้หญิง
5. อดพระหรือแวนพระ การอดพระหรือแวนพระไว้ด้านหลังขณะที่กำลังถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะนั้น มีความเชื่อว่าจะไม่ทำให้พระซึ่งเป็นเครื่องรางของขลังเสื่อมถอยหรือหมดความขลังได้

4.4 การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง

จากการศึกษาความเป็นไปได้ในการส่งเสริมการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาความเป็นไปได้ในด้านศักยภาพพื้นที่และศักยภาพของชุมชน ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น จากข้อมูลดังกล่าวผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์ร่วมกับการศึกษาด้วยเทคนิควิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก การสัมภาษณ์กลุ่ม การจัดสนทนากลุ่ม และการวิเคราะห์ SWOT สามารถสรุปผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง ทั้งปัจจัยในเชิงบวกและปัจจัยในเชิงลบดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

4.4.1 ปัจจัยในเชิงบวกที่มีผลต่อการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง

1) ความพร้อมของชุมชนในเชิงพื้นที่

จากสภาพการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในเขตเทศบาลบางม่วงนั้นลักษณะของชุมชนจะมีการตั้งบ้านเรือน 2 ลักษณะ คือการตั้งบ้านเรือนริมคลองบางกอกน้อย คลองอ้อมนนท์ และคลองมหาสวัสดิ์ ลักษณะของบ้านเรือนที่ติดลำคลองส่วนใหญ่จะเป็นบ้านที่ทำด้วยไม้สมัยเก่าจึงมีจุดเด่นและสภาพโดยทั่วไปของบ้านจะตกแต่งด้วยต้นไม้ในท้องถิ่นเพื่อความสวยงาม ลักษณะสิ่งของที่ใช้และจะประดับเป็นการบ่งบอกถึงสภาพความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายตามวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน ส่วนอีกลักษณะหนึ่งของการตั้งบ้านเรือนของชุมชนบางม่วงจะตั้งอยู่ริมถนนหรือตามเส้นทางคมนาคม ซึ่งจะเป็นบ้านเรือนที่สร้างขึ้นใหม่ตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรม

2) การเดินทางสะดวกทั้งทางน้ำและทางบก

การเดินทางมาชุมชนเทศบาลบางม่วงสามารถมาได้ทั้ง 2 ทาง ทางน้ำเป็นเส้นทางการคมนาคมที่เมื่อก่อนใช้เป็นหลักแต่ปัจจุบันลดน้อยลงมาก แต่ยังมีใช้อยู่ การเดินทางโดยใช้เส้นทางน้ำจากเทศบาลบางม่วงถึงท่าช้างโดยผ่านคลองบางกอกน้อยและแม่น้ำเจ้าพระยา หรือจะเดินทางจากเทศบาลบางม่วงถึงท่าบ้านนันทก็ได้ ส่วนเส้นทางบกมีรถวิ่งจากเทศบาลบางม่วงไปสุดสายที่ท่าบ้านนันทและจากเทศบาลบางม่วงไปยังชุมชนในตำบลต่าง ๆ ได้ทั้ง 5 ตำบล ซึ่งเป็นการอำนวยความสะดวกได้เป็นอย่างดีให้แก่ประชาชนในชุมชนและนอกชุมชนที่จะมาท่องเที่ยวในชุมชนเทศบาล บางม่วง

3) การมีโบราณสถานที่สวยงาม

ในชุมชนเทศบาลบางม่วงมีโบราณสถานที่สำคัญและเป็นที่เคารพของประชาชนในชุมชนโดยทั่วไป ซึ่งประกอบด้วยวัดพิบูลเงิน ซึ่งมีของดีได้แก่ หลวงพ่อพระพุทธรูปศิลาปางอังก่อแรกของประเทศไทย ศาลาประดิษฐานพระราหู วัดราษฎร์ประคองธรรมเป็นวัดที่มีความสวยงามของตัววัด และของดีของวัดได้แก่วัดถุ่มงคล จตุคามรามเทพรุ่น 9 มหาเทพมหาเศรษฐี พระนอนพระพุทธรูปปางไสยาสน์ และเจดีย์สามนคร วัดเสาชงหินเป็นวัดที่มีโบสถ์สวยงามมากภายในวัดมีวิหารหลวงพ่อโต เป็นพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านให้ความเคารพอย่างมาก วัดอินทร์เป็นวัดที่มีจุดเด่นคือเป็นวัดที่มีกุฏิทรงไทย ทรงปั้นหยา พระบรมมณฑลแปดเหลี่ยมและศาลาท่าน้ำทรงไทยสองศาลา ซึ่งเป็นจุดเด่นของวัดที่จะเอื้อต่อการจัดการท่องเที่ยวได้

4) การจัดกิจกรรมอนุรักษ์ประเพณี

ในชุมชนเทศบาลบางม่วงจะมีกิจกรรมการอนุรักษ์ประเพณีต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่สมัยก่อนเพื่อเป็นการอนุรักษ์ประเพณี และส่งเสริมการเรียนรู้แก่เยาวชนและผู้สนใจโดยทั่วไป มีการจัดกิจกรรมในเทศกาลต่าง ๆ เช่น การลอยกระทง การตั้งโต๊ะหมู่บูชา การตักบาตรทางน้ำ ประเพณีงานวัด เป็นต้น

5) การเป็นแหล่งของภูมิปัญญาพื้นบ้าน

ในชุมชนเทศบาลบางม่วงเป็นชุมชนที่ดำรงชีวิตแบบเรียบง่ายใช้ภูมิปัญญาต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตมาตลอดตั้งแต่สมัยก่อนจนถึงปัจจุบัน ซึ่งภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชนจะเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตและเป็นจุดเด่นอย่างหนึ่งของชุมชนเทศบาลบางม่วง ภูมิปัญญาพื้นบ้านที่มีอยู่ในชุมชนได้แก่ภูมิปัญญาธูปดอกไม้ที่ใช้บูชาพระที่มีรูปร่างและกลิ่นแตกต่าง ๆ จากรูปทั่วไป ซึ่งปัจจุบันเป็นที่สนใจของคนในชุมชนและนอกชุมชนเป็นอย่างมาก ภูมิปัญญาจักสานผักตบชวาเป็นหัตถกรรมอีกอย่างหนึ่งที่คนในชุมชนได้รวมกลุ่มกันทำโดยใช้ผักตบชวาที่ลอยมากับน้ำให้เป็นประโยชน์เป็นการเพิ่มรายได้ ผลผลิตที่ผลิตจากผักตบชวาจะมีรูปทรงและสีสวยงามเป็นที่สนใจ นอกจากนี้ยังมีภูมิปัญญาพื้นบ้านเครื่องเรือนเล็ก และภูมิปัญญาการทำตะลุ่มพานแว่นฟ้า เป็นต้น

6) วิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบดั้งเดิม

สภาพความเป็นอยู่โดยทั่วไปของสมาชิกในชุมชนเทศบาลบางม่วง ยังดำรงวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย ชีวิตจะผูกพันกับศาลากลางทั้งด้านการประกอบอาชีพ ซึ่งอาชีพของคนใน

ชุมชนจะมีการทำสวนผลไม้แบบเพื่อดำรงชีพหรือใช้ในชีวิตประจำวัน ถ้ามีเหลือจะนำไปจำหน่ายที่ตลาดบางใหญ่ ซึ่งเป็นศูนย์รวมของสินค้าของคนในชุมชน ถ้าคลองจะมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ โดยเฉพาะการนำน้ำในลำคลองไปใช้ในชีวิตประจำวัน ใช้อาบ ใช้ในการอุปโภคและใช้ในการปลูกพืชของคนในชุมชน

7) ชุมชนมีความสามัคคีและมีการช่วยเหลือร่วมมือกัน

ในการพัฒนาชุมชน โดยในแต่ละชุมชนจะมีคณะกรรมการบริหารชุมชน ทั้ง 9 ชุมชน ในการแบ่งชุมชนออกเป็นชุมชนจะยึดสภาพที่ตั้ง ลักษณะภูมิศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรมเป็นเกณฑ์ในการแบ่งซึ่งประกอบไปด้วย ชุมชนซอยไปรษณีย์ โรงน้ำแข็ง ซอยอ้อมสินค้าเจ้า หลังวัดพิบูลเงิน วัดราษฎร์ศรัทธาธรรม เสาธงหิน ตลาดเก่า และวัดอินทร์ โดยในแต่ละชุมชนจะมีกิจกรรมพัฒนาร่วมกัน โดยเฉพาะกิจกรรมที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน

8) การประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ

เนื่องจากชุมชนเทศบาลบางม่วงอยู่ภายใต้การปกครองของภาครัฐ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งในลักษณะชุมชนขอความช่วยเหลือขึ้นไปหรือทางภาครัฐให้ความช่วยเหลือลงมา กิจกรรมที่เกิดขึ้นในส่วนใหญ่จะเป็นกิจกรรมที่สนองต่อความต้องการของชาวบ้านในชุมชน ตัวอย่างเช่น หน่วยงานของรัฐที่มาให้ความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพเสริม การให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพอนามัยและสิ่งแวดล้อม ผลจากการประสานงานระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐในรูปแบบของการทำกิจกรรมหรือโครงการร่วมกันนี้มักจะประสบผลสำเร็จอยู่เสมอ จึงทำให้ชุมชนเทศบาลตำบลบางม่วงได้รับความไว้วางใจจากภาครัฐให้เป็นชุมชนนำร่องในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นแบบอย่างให้ชุมชนอื่น ๆ ได้ศึกษาจนอาจกล่าวได้ว่า ชุมชนเทศบาลตำบลบางม่วงเป็นชุมชนหนึ่งที่ดีว่าเป็นหน้าเป็นตาของเขตบางใหญ่

4.4.2 ปัจจัยในเชิงลบที่มีผลต่อการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง

1) สภาพภูมิประเทศที่มีน้ำท่วมสูงในบางฤดูกาล

สภาพน้ำท่วมเป็นลักษณะธรรมชาติของชุมชนที่มีอยู่ทุกปี ในช่วงฤดูฝนและช่วงน้ำเหนือไหลมาตามลำน้ำเจ้าพระยา จะส่งผลกระทบต่อปริมาณน้ำในคลองบางกอกน้อยและคลองอ้อมนนท์ ทำให้มีน้ำมากท่วมเส้นทางไปมาหาสู่ระหว่างคนในชุมชนและผู้มาเยือนชุมชน

นอกจากนี้จากการที่มีปริมาณน้ำมากก่อให้เกิดความเสียหายแก่คนในชุมชนที่ทำการเกษตร โดยเฉพาะพืชสวนต่าง ๆ ที่เป็นจุดเด่นของชุมชนและผลผลิตดังกล่าวจะเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งในการส่งเสริมการเป็นตลาดน้ำของชุมชนบางม่วง

2) สภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคม

ในชุมชนเทศบาลบางม่วง ในสภาพปัจจุบันเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในด้านความเจริญด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะเกิดหมู่บ้านจัดสรรใกล้ ๆ ชุมชนและในชุมชนซึ่งส่งผลต่อสภาวะสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ โดยเฉพาะสภาวะน้ำเสียที่ปล่อยจากหมู่บ้านจัดสรรสู่ลำคลองก่อให้เกิดน้ำเสีย และมีกลิ่นในบางช่วงเวลา

3) ขาดการบริหารจัดการที่ดี

สภาพการจัดการของสมาชิกในชุมชนเทศบาลบางม่วงยังขาดการจัดการทุนทางสังคมที่ดีอยู่ไม่ว่าจะเป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุภูมิปัญญา ประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ ยังขาดการจัดการที่เป็นระบบที่จะก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มอย่างถูกต้องซึ่งปัจจุบันไม่ได้ทำกิจกรรมเผยแพร่อย่างต่อเนื่อง จะดำเนินการในบางโอกาสเช่น งานประเพณี หรือเทศกาลต่าง ๆ เท่านั้น

4) ขาดการประชาสัมพันธ์

ชุมชนเทศบาลบางม่วงเป็นชุมชนที่ไม่ใช่ทางผ่านจึงทำให้ผู้คนรู้จักไม่มากนักทั้งๆ ที่ชุมชนแห่งนี้มีจุดเด่นต่าง ๆ โดยเฉพาะสภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความเป็นชุมชนโบราณในกระแสการเปลี่ยนแปลงสังคม รวมทั้งยังขาดการประชาสัมพันธ์ในการแนะนำพื้นที่ ป้ายบอกเส้นทางมาสู่ชุมชนเทศบาลบางม่วง เป็นต้น

5) ขาดงบประมาณในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

เนื่องจากเทศบาลบางม่วงเป็นเทศบาลตำบล รายได้จากการเก็บภาษีมีไม่มากนัก เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ทำสวน และทำงานโดยทั่ว ๆ ไปจึงทำให้รายได้ไม่พอในการนำไปใช้เป็นงบในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่สมบูรณ์และทันสมัย เช่นการพัฒนาริมคลองและการพัฒนาสภาพสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้เอื้อต่อการเป็นตลาดน้ำ รวมทั้งการก่อสร้างโรงเรียนสำหรับรองรับการเป็นตลาดน้ำในอนาคต เป็นต้น

6) ปัญหาขยะมูลฝอย

ลักษณะของขยะมูลฝอยที่มีอยู่ในชุมชนเทศบาลบางม่วงมี 2 ลักษณะคือ ขยะมูลฝอยประเภทพืชที่ลอยมากับลำคลองอ้อมนนท์และคลองบางกอกน้อยจำพวกผักตบชวา ซึ่งมีจำนวนมากในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อเรือโดยเฉพาะเรือพายที่ไม่ใช้เครื่องยนต์ และทำให้ภูมิทัศน์ไม่น่าดู อีกประเภทหนึ่งเป็นขยะที่เกิดขึ้นในชุมชนเอง จากบ้านแต่ละหลังซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นขยะที่เกิดขึ้นในชุมชนเอง มักเกิดจากการขาดการดูแลและการรับผิดชอบของคนในชุมชน เช่นการทิ้งขยะในน้ำใต้ถุนบ้าน ในลำคลองบางพื้นที่ ซึ่งส่งผลกระทบต่อความสวยงามของชุมชนอย่างมาก

7) ความไม่สะดวกของเส้นทางคมนาคม

สภาพโดยทั่วไปในชุมชนบางม่วงจะมีเส้นทางคมนาคมได้ 2 ทางคือ ทางบก และทางน้ำ แต่ลักษณะสภาพของการคมนาคมดังกล่าวยังมีปัญหา กล่าวคือ เส้นทางทางน้ำ ถึงแม้จะใช้เส้นทางจากชุมชนเทศบาลบางม่วงมาท่าช้าง ท่าพระจันทร์ กรุงเทพมหานคร แต่จำนวนเรือจะมีวิ่งน้อย โดยเฉพาะเรือจะมีวิ่งเฉพาะช่วงเช้า และช่วงเย็นเท่านั้น เวลาคืนจะไม่มีซึ่งส่งผลกระทบต่อการเดินทางของผู้คนที่จะมาเที่ยวในชุมชนบางม่วงหรือตลาดน้ำบางม่วง ในส่วนของทางบกนั้นถึงแม้จะมีรถวิ่ง 2 สาย กล่าวคือจากชุมชนเทศบาลบางม่วงถึงท่าบ้านนันทน์ และเส้นทางชุมชนบางม่วงไปชอยกันตนาที่เช่นกันจะมีรถน้อย ออกเช้า และสภาพถนนในบางช่วงแคบ จึงควรจะต้องปรับปรุงถนนในบางช่วงเพื่อความปลอดภัยของผู้คนที่มาเที่ยวในชุมชน

8) ผลผลิตที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนในชุมชนมีไม่ต่อเนื่อง

การมีผลผลิตที่เกิดจากชุมชน บางครั้งไม่ต่อเนื่อง เนื่องจากความต้องการของตลาดไม่แน่นอน เช่น กลุ่มแม่บ้านผลิตภัณฑ์จากผักตบชวา กลุ่มผลิตภัณฑ์เครื่องเรือนเล็ก นอกจากนี้การได้รับงบประมาณสนับสนุนจากส่วนราชการหรือท้องถิ่นน้อยและไม่เพียงพอจึงไม่สามารถขยายฐานการผลิตได้

9) การแข่งขันทางการเมืองในระดับท้องถิ่น

ชุมชนบางม่วงอยู่ในการปกครองของเทศบาลบางม่วง ซึ่งในทุก ๆ 4 ปี จะมีการเลือกตั้งนายกเทศมนตรี และสมาชิกสภาเทศบาล เพื่อเข้ามาบริหารงาน ในสภาพปัจจุบันมีการแข่งขันทางการเมืองสูง จึงก่อให้เกิดการแบ่งพวกเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มผู้นำเก่าที่เป็นผู้บริหาร และกลุ่มผู้นำที่เสนอตัวมาใหม่ ซึ่งผลจากการเลือกตั้งในปัจจุบันทั้ง 2 ฝ่ายมีเสียงในสภาเทศบาลพอ

ๆ กัน ดังนั้นเมื่อเสนอโครงการขึ้นมาบางครั้งก็มีอุปสรรคเมื่อฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่เห็นด้วย จึงนับว่าเป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งต่อการพัฒนาชุมชนบางม่วงเพื่อรองรับการเป็นตลาดน้ำในอนาคต

บทที่ 5

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยความเป็นไปได้ในการส่งเสริมการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ผลจากการศึกษาวิเคราะห์ ดังกล่าวสามารถอภิปรายผลได้ในประเด็นต่อไปนี้คือ

- 5.1 การเปลี่ยนแปลงบริบททางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนบางม่วง
- 5.2 ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นในการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง

5.1 การเปลี่ยนแปลงบริบททางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนบางม่วง

จากการศึกษาในด้านการเปลี่ยนแปลงบริบททางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนบางม่วง ผลจากการศึกษาพบว่า ชุมชนบางม่วงมีการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ทั้งการเปลี่ยนแปลงซึ่งส่งผลในเชิงบวกและเชิงลบต่อชุมชนบางม่วง ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

5.1.1 การเปลี่ยนแปลงบริบททางด้านเศรษฐกิจ

ในอดีตชาวบ้านในชุมชนบางม่วงมีวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย อาศัยธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะน้ำในลำคลองที่เปรียบเสมือนสายเลือดใหญ่ที่หล่อเลี้ยงชาวบ้านที่อาศัยอยู่ริมลำคลอง การประกอบอาชีพมีลักษณะเป็นแบบเพื่อยังชีพ ซึ่งก็คืออาชีพเกษตรกรรมแบบผสมผสาน โดยการทำสวนเกษตรผสมผสานนี้อาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติและน้ำในลำคลองที่มีให้ใช้ตลอดทั้งปี นอกจากการทำสวนเกษตรผสมผสานที่ให้ผลผลิตต่าง ๆ เพื่อไว้บริโภคเป็นอาหารหลักในครัวเรือนแล้ว ถ้ามีผลผลิตเหลืออยู่ก็สามารถนำไปขายเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว หรือนำผลผลิตไปแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับผลผลิตที่มีมากในชุมชน เช่น มะพร้าว กุ้ง เป็นต้น ดังนั้นการดำรงชีวิตเช่นในสมัยอดีตจึงเป็นการดำรงชีวิตที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีธรรมชาติเพื่อแสวงหาปัจจัยในการดำรงชีวิตต่าง ๆ เท่าที่จะหาได้ ซึ่งมีความแตกต่างจากสังคมในปัจจุบันอย่างเห็นได้ชัดเจน

โดยในปัจจุบันนั้นวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่เคยอาศัยพึ่งพาธรรมชาติที่ลดน้อยลง มีการเปลี่ยนแปลงรูปของอาชีพ จากอาชีพทำสวนที่เคยทำกันเป็นอาชีพหลักก็เหลือผู้ประกอบการน้อยลง อันเป็นผลจากมีการเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์การถือ

ครองที่ดิน นอกจากนั้นจากเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมภายนอกชุมชนได้ ส่งผลให้เกิดการขายที่ดินทำให้มีบุคคลภายนอกย้ายเข้ามาอยู่ในชุมชนส่งผลให้พื้นที่ทำการเกษตรลดน้อยลง ความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์น้ำต่าง ๆ ก็ลดน้อยลง อันเนื่องจากการนำเอาเทคโนโลยีและสารเคมีมาใช้ในด้านการเกษตรเพื่อการเพิ่มผลผลิตให้มากขึ้น ซึ่งสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนี้ทำให้ชาวบ้านในชุมชนมีการแสวงหาความรู้ทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพื่อความอยู่รอดของชีวิตและครอบครัว แต่ทั้งนี้การเรียนรู้ดังกล่าวต้องมีพื้นฐานมาจากความรู้และประสบการณ์ที่เคยมีมาในอดีต ดังนั้นในปัจจุบันชาวบ้านในชุมชนจึงมีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่เปลี่ยนแปลงจากการทำสวนเกษตรผสมผสานมาเป็นอาชีพค้าขายอาหารแปรรูปจากผลผลิตที่มีที่มาจากสวนที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก อันเป็นการต่อยอดการเรียนรู้จากความรู้และประสบการณ์เดิมของชาวบ้านที่เคยมีมา จึงอาจกล่าวได้ว่าปัจจัยพื้นฐานประการหนึ่งของชุมชนที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้คือความต้องการที่จะดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีความอยู่ดีกินดี และสามารถพึ่งพาตนเองได้

ภายหลังจากความเจริญทางด้านเทคโนโลยีด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทำให้มีการเปลี่ยนแปลงภายในเทศบาลบางใหญ่ซึ่งได้เปลี่ยนมาเป็นเทศบาลบางม่วง จากการที่มีความเจริญทางด้านเทคโนโลยีได้ทำให้เศรษฐกิจในเทศบาลบางม่วงได้เปลี่ยนแปลงขึ้น จากในอดีตที่เคยมีตลาดน้ำซึ่งเป็นแหล่งในการทำมาหากินของคนในชุมชน โดยเป็นวิถีชีวิตอย่างหนึ่งของคนในชุมชนที่มีการค้าขายทางน้ำได้เปลี่ยนมาเป็นการค้าขายทางบกทำให้เกิดตลาดชุมชนของเทศบาลบางม่วง โดยการดำเนินกิจการของเอกชน แต่อย่างไรก็ตามจากการศึกษาพบว่าประชาชนส่วนใหญ่ไม่นิยมในการใช้บริการที่ตลาดเทศบาลบางม่วง เพราะว่ามีบริเวณใกล้เคียงได้เกิดห้างใหญ่ ๆ เช่น บิ๊กซี คาร์ฟู และซูเปอร์มาร์เก็ตต่าง ๆ เช่น เซเว่นอีเรเวน จึงทำให้ตลาดเทศบาลบางม่วงที่เกิดขึ้นไม่ได้รับความสนใจจากประชาชนมากนัก

นอกจากนั้นในเรื่องการกระจายการถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดินในชุมชนก็มีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งอาจเป็นผลสืบเนื่องมาจากการแบ่งทรัพย์สินที่ดินให้กับบุตรในแต่ละครัวเรือนจึงทำให้การถือครองที่ดินในชุมชนได้แบ่งกรรมสิทธิ์ออกเป็นหลายเจ้าของ มีการขายต่อพื้นที่ดินให้กับบุคคลอื่น จากภายนอกชุมชน ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอาชีพของคนในชุมชน และเกิดการอพยพย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ของบุคคลภายนอกอื่นที่มิได้มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับคนในชุมชน เป็นผลให้ชุมชนมีการขยายตัวของประชากรเพิ่มขึ้น พื้นที่ในการทำเกษตรก็ลดน้อยลง อีกทั้งชุมชนมีลักษณะเป็นชุมชนเปิดจึงรับเอาความเจริญหรือเศรษฐกิจแบบสังคมเมืองเข้ามาภายในชุมชนอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ จึงทำให้คนในชุมชนปรับเปลี่ยนมาประกอบอาชีพที่

หลากหลายมากขึ้นเช่น อาชีพรับราชการ ค้าขาย รับจ้าง ทำงานตามบริษัทหรือโรงงาน อุตสาหกรรมและอื่น ๆ

แต่ทั้งนี้จากผลการศึกษาที่มีข้อสังเกตประการหนึ่งว่า การทำเกษตรกรรมในลักษณะการปลูกพืชผักมักเป็นการทำเพื่อหวังผลผลิตไว้บริโภคภายในครัวเรือนหรือถ้ามีปริมาณผลผลิตมากเกินไปเกินความต้องการในครัวเรือน ก็จะนำผลผลิตที่เหลือเหล่านั้นมาขายที่ตลาดหรือทำการแปรรูปเพื่อก่อให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า และเป็นการเพิ่มมูลค่าของผลผลิตเหล่านั้นด้วย เช่น ก๋วยเตี๋ยว ถ้ามีปริมาณมากก็จะแปรรูปเป็นก๋วยเต๋ายาก ก๋วยเต๋อยอบ ก๋วยเต๋อกวน ก๋วยเต๋อบ ส่วนมะพร้าวก็จะนำมาแปรรูปเป็นมะพร้าวเผา มะพร้าวแก้ว เป็นต้น

ตลาดนัดเป็นตลาดที่ได้รับความสนใจจากประชาชนชาวเทศบาลบางม่วง ภายหลังจากที่ได้เกิดวิกฤตการณ์พองสบู่ได้ทำให้เกิดสภาวะทางการเงิน ประชาชนจึงได้ปรับตัวในด้านใช้จ่ายโดยหันมาให้ความสนใจมาซื้อสินค้าราคาถูกในตลาดนัดที่เกิดจากประชาชนนำสินค้าที่ตนมีและหาสินค้ามาซื้อขายกันในราคาที่ถูกลงกว่าตลาดสดและห้างสรรพสินค้า ตลาดนัดชุมชนเทศบาลบางม่วงมีด้วยกันสองแห่งคือที่เทศบาลบางม่วงและที่วัดพระเงิน โดยตลาดนัดที่วัดพระเงินจะจำหน่ายสินค้าในวันศุกร์ตอนเช้าถึงเที่ยง ภายในตลาดนัดก็จะมีสินค้าต่าง ๆ เช่น เนื้อหมู ไก่ ปลาต่าง ๆ รวมทั้งผักและผลไม้ตามฤดูกาล ส่วนผลไม้ที่เป็นของชุมชนจะจำหน่ายที่บริเวณสะพานข้ามคลองหน้าเทศบาลในเวลาเช้า

5.1.2 การเปลี่ยนแปลงบริบททางด้านสังคมและวัฒนธรรม

ในสมัยอดีตวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนเทศบาลบางม่วงเป็นวิถีชีวิตที่เรียบง่าย อาศัยธรรมชาติในการประกอบอาชีพเช่น ทำเกษตรกรรม สวนเกษตรผสมผสาน ปลูกผัก-ผลไม้ จับปลาในลำคลองเพื่อบริโภค มีการใช้ชีวิตแบบเรียบง่ายเคียงคู่ไปกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะทรัพยากรประเภทร่มน้ำมาตลอดทุกยุคทุกสมัย จะเห็นได้ว่าในสมัยก่อนนั้นชาวบ้านจะอาศัยน้ำในลำคลองเพื่อทำการประกอบอาชีพต่าง ๆ โดยเฉพาะชาวบ้านที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม อาชีพค้าขายทางน้ำ (เรือพาย) และยังใช้ลำคลองเป็นเส้นทางสัญจรทางน้ำ โดยใช้การคมนาคมทางน้ำเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ที่กล่าวมาแล้วลำคลองยังสามารถทำหน้าที่เป็นรั้วกันขโมยได้เป็นอย่างดี ในสมัยก่อนน้ำในลำคลองถือได้ว่าเป็นเส้นเลือดใหญ่ของคนในชุมชนเป็นอย่างมาก เพราะชีวิตอยู่กับลำคลอง (คลองน้ำ) มาตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน ในสมัยก่อนยังไม่มีถนน (คมนาคมทางบก) ชาวบ้านต้องใช้เรือพายที่มีกันแทบทุกครัวเรือน (ทุกรอบครัว) โดยใช้เรือเป็น

ยานพาหนะในการเดินทางสัญจรไป มาระหว่างบ้านหรือชุมชนต่าง ๆ (ชุมชนใกล้เคียง) หรือชุมชนที่อยู่ตามลำคลองต่าง ๆ ที่สามารถเชื่อมโยงกันได้โดยใช้ลำคลองเป็นสื่อกลางในการสัญจร

“สมัยแต่ก่อน (สมัยอดีต) วิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนบางม่วง อยู่กินแบบเรียบง่ายปลูกผัก หาปลาเพื่อนำมาบริโภค ชีวิตอยู่อย่างมีความสุข ไม่เคียดแค้นใช้ชีวิตอยู่กับลำคลองที่เป็นสิ่งแวดล้อม สมบูรณ์แบบชาวบ้านส่วนใหญ่จะมีเรือพาย เพื่อใช้เป็นยานพาหนะในการเดินทางไปมาหาสู่กับคนในชุมชนข้างเคียง และบ้านใกล้เคียงก็มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน ”

ในปัจจุบันเนื่องจากลักษณะพื้นที่ของชุมชนเทศบาลบางม่วงมีลักษณะเป็นพื้นที่ราบลุ่มมีความอุดมสมบูรณ์ ทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปตามโครงสร้างทางสังคมที่มีการพัฒนาไปตามยุคสมัย ซึ่งได้รับอิทธิพลของกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นเมืองมากขึ้น จึงส่งผลให้ลักษณะทางการใช้ที่ดินของชุมชนไม่ได้เป็นไปในรูปแบบของชนบทอย่างแท้จริง แต่มีลักษณะการใช้ที่ดินแบบผสมผสาน คือมีการใช้ที่ดินแบบเมืองคือมีการสร้างถนนหนทางเพิ่มขึ้น (คมนาคมทางบก) ทำให้การสัญจรสะดวกมากขึ้นและการใช้ที่ดินแบบชนบทคือมีความเป็นอยู่แบบอดีต อาศัยธรรมชาติเพื่อการประกอบอาชีพ โดยชาวบ้านอาศัยน้ำในลำคลองเพื่อการประกอบอาชีพหาเลี้ยงครอบครัว

สำหรับการตั้งบ้านเรือนในสมัยอดีตนั้นมักจะตั้งอยู่ใกล้ ๆ ลำคลอง (ติดลำคลอง) เป็นส่วนใหญ่ การปลูกสร้างบ้านเรือนก็มักจะอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม ๆ แต่ละบ้านจะอยู่ห่างกันพอสมควร เนื่องจากแต่ละครอบครัวต้องมีที่ทำกินหรือมีที่ดินมาก นอกจากนั้นการปลูกบ้านเรือนยังให้ความสำคัญกับการปลูกบ้านเรือนในกลุ่มของเครือญาติตนเอง ดังนั้นเมื่อมีลูกหลานก็จะแต่งงานกันเองภายในกลุ่มชุมชนเดียวกัน (สังคมของชาวบ้าน ในชุมชนส่วนมากมักจะอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม ๆ เมื่อลูกหลานแต่งงานก็ยังอยู่กับพ่อแม่ หรือถ้าออกเรือนพ่อแม่ก็จะแบ่งที่ดินให้ปลูกบ้านอยู่ใกล้ ๆ กับพ่อแม่ จะไม่ยอมให้ลูกหลานย้ายออกไปอยู่ที่อื่นไกล ๆ กับพ่อแม่) ซึ่งส่งผลให้ครอบครัวที่อาศัยอยู่ในชุมชนเทศบาลบางม่วงจึงเป็นสังคมของระบบเครือญาติ ซึ่งส่วนใหญ่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน

แต่ในปัจจุบันนี้สภาพทางสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตอันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเนื่องจากความเจริญ และวิทยาการความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีต่าง ๆ รวมทั้งการแพร่กระจายในแนวคิดของความเป็นเมืองและความทันสมัยตลอดจนแนวนโยบายในการพัฒนาประเทศและอื่น ๆ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ ด้านของชุมชนเทศบาลบางม่วง แต่ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก็ยังคงอยู่ภายในกรอบของวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชน

เนื่องจากชุมชนเทศบาลบางม่วงตั้งอยู่ในพื้นที่ เขตเทศบาลซึ่งถือว่าเป็นชุมชนที่อยู่ในเขตชานเมือง (ปริมณฑล) ดังนั้นวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนจึงผสมผสานระหว่างสังคมชนบทกับสังคมเมืองกล่าวคือ ชุมชนยังมีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย อาศัยและพึ่งพาธรรมชาติ ถึงแม้ว่าจะไม่มากเหมือนก่อน แต่ขณะเดียวกันชีวิตความเป็นอยู่ในปัจจุบันมีความสะดวกสบายมากขึ้นในการดำรงชีวิตประจำวัน เพราะมีเครื่องอำนวยความสะดวก เช่นรถยนต์ รถจักรยานยนต์ เรือยนต์ เครื่องซักผ้า ตู้เย็น โทรทัศน์ วิทยุ น้ำประปา ถนน ไฟฟ้า เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าความเจริญและเทคโนโลยีต่าง ๆ จะได้เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของชาวบ้านในชุมชนมากขึ้น แต่ก็มิได้ทำให้ชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนมีความแตกต่างกันในด้านฐานะความเป็นอยู่เท่าใดนัก ยังคงมีสถานภาพความเป็นอยู่ที่ใกล้เคียงกัน โดยมีความเป็นอยู่ในระดับปานกลางพอมีพอใช้ ไม่ขัดสนทั้งนี้อาจเป็นผลเนื่องจากครอบครัว ส่วนใหญ่ในชุมชนจะนิยมปลูกพืชผักสวนครัวและไม่ผลในบริเวณพื้นที่ว่างของแต่ละครัวเรือน

“ในลักษณะของสังคมที่เขตเทศบาลบางม่วง ถือว่ามีการเปลี่ยนแปลงพอสมควรจะเป็นเพราะว่าอยู่ในเขตของปริมณฑลใกล้กับกรุงเทพมหานคร แต่ก็ยังมีประชาชนที่ยังประกอบอาชีพการเกษตรกรรม (เกษตรผสมผสาน) เหมือนกับบรรพบุรุษที่เคยทำมาก่อน ”

ในส่วนของระบบความสัมพันธ์ที่ผู้อ่อนอาวุโสพึงปฏิบัติต่อผู้มีอาวุโสกว่านั้นพบว่าในชุมชนเทศบาลตำบลบางม่วง มีลักษณะความสัมพันธ์ด้วยการเคารพเชื่อฟังและการดูแลผู้อาวุโส รวมทั้งการขอคำปรึกษาจากผู้อาวุโส ดังเห็นได้จากชาวบ้านชุมชนเมื่อมีเรื่องการพูดจาได้เถียงกัน หรือมีความคิดเห็นไม่ตรงกัน ภายในครอบครัวหรือภายในชุมชนก็ยังคงอาศัยผู้อาวุโสเป็นผู้ไกล่เกลี่ย หรือเป็นผู้ประสานให้เกิดความสามัคคีในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้อาวุโสที่เป็นผู้นำชุมชนจะได้รับความเคารพนับถือเป็นอย่างมากในชุมชน แต่อย่างไรก็ตามก็ยังมีชาวบ้านบางกลุ่มที่

อาจจะให้ความเคารพนับถือ ผู้อาวุโสคนน้อยลง โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่น และคนหนุ่มสาว ที่ออกไปเรียนและออกไปทำงานนอกชุมชนส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยเฉพาะพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงนั้นมักจะปรากฏในลักษณะของการกล้าแสดงความคิดเห็น และการมีความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น ซึ่งส่งผลให้วัฒนธรรมการเคารพนับถือและเชื่อฟังผู้อาวุโสคนน้อยลงไปจากเดิม

นอกจากนั้นจากการศึกษาพบว่าชาวบ้านในชุมชนเทศบาลบางม่วง บางส่วนได้รับเอาวัฒนธรรมบางอย่างจากสังคมภายนอกเข้ามาใช้ในวิถีการดำเนินชีวิต และในขณะเดียวกันก็ละเลยวัฒนธรรมบางอย่างที่บรรพบุรุษเคยปฏิบัติสืบต่อกันมา ดังตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ วัฒนธรรมการแต่งกายของเขานคนรุ่นหนุ่มสาวจะแต่งกายตามสมัยนิยมหรือแบบสมัยใหม่ แต่ทั้งนี้ก็ยังมีการแต่งกายตามแบบวัฒนธรรมดั้งเดิม ในบางโอกาสหรือวาระพิเศษนอกเหนือจากปกติ เช่นการไปทำบุญที่วัด ไปร่วมงานเลี้ยง (งานมงคลต่าง) หรืองานอื่น ๆ ที่เป็นโอกาสพิเศษ

จากการที่ชาวบ้านในชุมชนเทศบาลตำบลบางม่วงสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษที่เป็นญาติพี่น้อง จึงทำให้ชาวบ้านในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสงบ มีความสามัคคีปองดองและรักใคร่กลมเกลียวกันอย่างเหนียวแน่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีความเชื่อในการนับถือศาสนาเดียวกัน เกือบทั้งชุมชนคือ ศาสนาพุทธ ชาวบ้านมีความยึดมั่นในหลักของศาสนาตามคำสอนของพระพุทธเจ้า

ดังนั้น ชาวบ้านในชุมชนจึงยึดถือศาสนาพุทธเป็นแนวทางหลักในการปฏิบัติ เช่นเดียวกันเกือบทั้งชุมชน ดังเห็นได้จากชาวบ้านในชุมชนนับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่ และในการปฏิบัติศาสนกิจตามหลักศาสนาพุทธของชุมชนเทศบาลบางม่วงนั้นมีศูนย์กลางในการปฏิบัติของชาวบ้านทุกคนในชุมชน คือ “วัด” ที่อยู่เขตในเทศบาลตำบลบางม่วง ซึ่งมีอยู่ทั้งหมด 4 วัดคือ วัดพิบูลเงิน วัดเสาชงหิน วัดราษฎร์ประคองธรรม และวัดอินทร์ ที่ถือว่าเป็นศูนย์กลางในการปฏิบัติกิจทางศาสนาและเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของชาวบ้านในชุมชน

“ชาวบ้านในชุมชนเทศบาลบางม่วงจะทำบุญใส่บาตรกันทุกวันพระและทุกวันสำคัญทางพุทธศาสนา ส่วนใหญ่จะมาทำบุญกันทั้งครอบครัว (พ่อ แม่ ลูก หลาน) และจะมีผู้สูงอายุมาถือศีลที่วัดในวันสำคัญทางพุทธศาสนา ”

5.2 ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นในการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง

ในการศึกษาวิจัยการส่งเสริมความเป็นไปได้ในการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง อำเภอ บางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ผลจากการศึกษาพบว่า ความเป็นไปได้ที่จะทำการส่งเสริมให้ชุมชน บางม่วงทำการจัดตั้งตลาดน้ำขึ้นมา แต่อย่างไรก็ตามมีข้อนำพิจารณาบางประการซึ่งเป็นผลจาก การศึกษาที่พบว่า อาจมีผลกระทบในหลาย ๆ ด้านเกิดขึ้นซึ่งเป็นผลจากการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชน บางม่วง ดังนี้คือ

5.2.1 การใช้ที่ดินโดยรอบ ปัญหาของการใช้พื้นที่โดยรอบตลาดน้ำ มีทั้งส่วนที่เป็นปัญหา ที่เกิดจากการบุกรุกเข้ามาใช้ประโยชน์ และปัญหาที่เกิดจากการจัดการใช้พื้นที่อย่างไม่เหมาะสม แล้วก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมา ปัญหาที่เกิดจากการบุกรุกเข้ามาตั้งชุมชนที่อยู่อาศัย หรือ ประกอบกิจการต่าง ๆ บริเวณรอบ ๆ ตลาดน้ำ เป็นปัญหาที่จำเป็นต้องทำการแก้ไขเพราะก่อให้เกิด ปัญหาเรื่องการเปลี่ยนแปลงคุณภาพของน้ำ ปัญหาเรื่องการพังทลายของหน้าดิน และปัญหาเรื่อง ทศณียภาพ ส่วนปัญหาที่เกิดจากการใช้พื้นที่อย่างไม่เหมาะสม ได้แก่ ปัญหาเรื่องการจัดพื้นที่ใช้ สอยไม่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ซึ่งทำให้เกิดผลเสียกับสภาพพื้นที่และระบบนิเวศวิทยา โดยรวม ปัญหาที่เกิดจากการไม่ได้ใช้ประโยชน์ของพื้นที่ที่มีอยู่อย่างเต็มที่ เป็นการจำกัดลักษณะ ของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่อาจเกิดขึ้นในตลาดน้ำ ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการแบ่งส่วนพื้นที่ของ กิจกรรมไม่ชัดเจนทำให้เกิดการขัดแย้งกันระหว่างกิจกรรมหลักและกิจกรรมการท่องเที่ยวได้

5.2.2 การบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก จะเกี่ยวข้องกับปัญหาของการขาดแคลนส่วน บริการ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ อาทิเช่น ร้านค้า, ร้านอาหาร, ห้องน้ำ, โต๊ะ, ม้านั่ง, ถัง ขยะ, ป้าย, ไฟฟ้า ซึ่งมีปริมาณไม่เพียงพอกับความต้องการปัญหาเรื่องการจัดวางตำแหน่งของส่วน บริการ และสิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้ ในตำแหน่งที่ไม่ถูกต้องเหมาะสม แล้วก่อให้เกิดความ ยากลำบากในการติดต่อสัญจร เกิดความสับสนในการประกอบกิจการและการใช้ประโยชน์จาก บริเวณ รวมทั้งก่อให้เกิดปัญหาเรื่องทัศนียภาพอีกด้วย ปัญหาเรื่องรูปแบบและวัสดุที่ใช้ของ สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่จะต้องคำนึงถึง ถ้าไม่มีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมก็จะ มีผลทำให้สูญเสียบรรยากาศ และความงามของธรรมชาติไป

5.2.3 การจัดการที่เหมาะสม ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการจัดระบบต่าง ๆ ภายในตลาดน้ำ เพื่อรองรับการท่องเที่ยว ทั้งที่เป็นระบบการสัญจรติดต่อกันภายในบริเวณ, ระบบที่จอดรถ, ระบบ การบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ระบบการกำจัดของเสียและน้ำเสีย ระบบการดูแลรักษา

ซึ่งปัญหาทางด้านการจัดการนี้อาจกล่าวได้ว่า เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากการไม่ได้มีนโยบายทางด้านการจัดการเพื่อรองรับการท่องเที่ยวในตลาคน้ำ จึงมีผลทำให้ขาดงบประมาณในการที่จะมาส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยว และจัดสร้างส่วนบริการสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ขาดบุคลากรในการควบคุมดูแลพื้นที่และบำรุงรักษาบริเวณ ทำให้นักท่องเที่ยวไม่ได้รับความสะดวกในการเข้ามาท่องเที่ยวในบริเวณตลาคน้ำหรือปัญหาที่เกิดขึ้นจากการที่มีการพัฒนาพื้นที่อย่างไม่ถูกวิธี อาทิเช่น ไม่ได้มีการวางแผนและทำการศึกษาถึงสภาพปัจจุบัน ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และการวางแผนการออกแบบเพื่อรองรับอย่างถูกต้องเหมาะสม ซึ่งเมื่อมีการจัดตั้งตลาคน้ำไปแล้วอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งต่าง ๆ ตามมาได้

5.2.4 สภาพแวดล้อมและทัศนียภาพ โดยส่วนมากแล้วจะเกี่ยวข้องกับผลกระทบของการพัฒนาที่มีต่อระบบนิเวศ และความงดงามของทัศนียภาพตามธรรมชาติ ผลกระทบของการพัฒนาตลาคน้ำอาจก่อให้เกิดผลเสียต่อระบบนิเวศที่ยากจะแก้ไขได้ตามมา อาทิเช่น การเกิดน้ำเสีย, การเกิดตะกอนขุ่นมัวในน้ำ, การตื่นเงินของคลอง และการเสียสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในน้ำ เป็นต้น นอกจากนี้แล้วการพัฒนาในส่วนอื่น ๆ ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับตลาคน้ำ อาจก่อให้เกิดผลเสียต่อสภาพแวดล้อมทางด้านทัศนียภาพก็มีผลทำให้ตลาคน้ำสูญเสียความงดงามและบรรยากาศตามธรรมชาติไปได้ อาทิเช่นการวางตำแหน่งอาคารส่วนบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ โดยมิได้คำนึงถึงมุมมองที่จะได้รับหรือมุมมองที่สูญเสียไป การใช้รูปแบบ สัดส่วนและวัสดุของสิ่งก่อสร้างที่โดดเด่นแตกต่างจากสภาพท้องถิ่นที่มีอยู่เดิม หรือแม้แต่การจัดตกแต่งภูมิทัศน์ด้วยวัสดุที่ไม่เหมาะสม รวมทั้งวิธีการนำเสนอไม่อยู่ในรูปแบบที่กลมกลืนกับธรรมชาติ ก็จะทำให้บรรยากาศของตลาคน้ำสูญเสียไปได้ ซึ่งผลของการสูญเสียสภาพแวดล้อมและความงามตามธรรมชาตินี้ นอกจากจะทำให้เกิดปัญหาทางด้านมลพิษและปัญหาทางด้านกายภาพของตลาคน้ำและบริเวณโดยรอบแล้วยังมีผลทำให้ตลาคน้ำอาจสูญเสียสิ่งที่เป็นเสน่ห์ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวอีกด้วย

จากผลกระทบทั้งหมดที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนี้ ไม่ว่าจะเป็ผลกระทบทางด้านกายภาพ ทางด้านการจัดการ หรือทางด้านสภาพแวดล้อมก็จะมีเกิดขึ้นกับตลาคน้ำเสมอ ๆ สุดแต่แต่ว่าจะมีมากน้อยแตกต่างกันออกไปในบริเวณที่ต่าง ๆ กัน ดังนั้นในการพัฒนาตลาคน้ำจึงจำเป็นต้องมีการศึกษาถึงผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นได้ แล้วทำการออกแบบวางแผนเพื่อแก้ไขปรับปรุงให้เหมาะสมกับการจัดตั้งตลาคน้ำต่อไปในอนาคต

บทที่ 6

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

6.1 สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการศึกษาความเป็นไปได้ในการส่งเสริมการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี เป็นการวิจัยที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ โดยทำการศึกษาในด้านศักยภาพของพื้นที่และศักยภาพของชุมชนในการส่งเสริมการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง และศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง รวมทั้งศึกษาข้อเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง การศึกษาในครั้งนี้ใช้วิธีการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพควบคู่ไปกับวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

ในส่วนของการศึกษาวิจัยเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาด้วยการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อรวบรวมข้อมูลแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับศักยภาพ แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มและกระบวนการของกลุ่ม แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่นและการจัดการทรัพยากรของชุมชน ตลอดจนศึกษาข้อมูลความรู้เกี่ยวกับตลาดน้ำ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำข้อมูลความรู้ดังกล่าวประมวลเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย

สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิควิธีการวิจัยเชิงคุณภาพหลาย ๆ เทคนิค ร่วมกันมาเป็นเครื่องมือในการศึกษาและรวบรวมข้อมูลซึ่งได้แก่ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสัมภาษณ์กลุ่ม การสังเกตการณ์ และการจัดสนทนากลุ่ม เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงจากปรากฏการณ์ที่ศึกษา ทั้งนี้ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคคลในกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ดังนี้คือ ผู้นำชุมชน ผู้อาวุโสในชุมชน ประชาชนทั่วไปในชุมชน เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐ เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ประกอบการค้าขาย และนักท่องเที่ยว

นอกจากนั้นผู้วิจัยยังได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ โดยใช้วิธีการศึกษาเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ด้วยการศึกษาดูงานนอกสถานที่ และการจัดประชุมเวทีชาวบ้านโดยใช้วิธีการวิเคราะห์ SWOT เข้ามาเป็นเครื่องมือในการศึกษา

เมื่อผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่ใช้ประกอบกันตามที่ได้อธิบายไว้ดังกล่าวข้างต้นแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อมูล โดยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลดังนี้

1. การตรวจสอบสามเส้าด้วยด้านข้อมูล (Data Triangulation) โดยตรวจสอบแหล่งข้อมูลที่ได้มา ซึ่งประกอบไปด้วยแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคล แล้วดูว่าหากข้อมูลที่ได้มานั้นต่างเวลา ต่างสถานที่และต่างบุคคลที่ให้ข้อมูล จะเป็นข้อมูลที่เหมือนกันหรือไม่ ถ้าหากว่าข้อมูลที่ได้มานั้นมีความเหมือนกันหรือซ้ำ ๆ กัน ผู้วิจัยจะถือว่าข้อมูลนั้นมีความเชื่อถือได้และเป็นข้อมูลจริง แล้วจึงได้จัดบันทึกข้อมูลเหล่านั้นไว้

2. การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสังเกตการณ์ทั้งมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมควบคู่กับการซักถาม การสัมภาษณ์กลุ่ม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการจัดสนทนากลุ่ม

3. การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigation Triangulation) เป็นการตรวจสอบข้อมูลจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยนักวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยทำการตรวจสอบข้อมูลในทุก ๆ ระยะเวลาของการศึกษา

จากนั้นผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษา โดยจำแนกประเด็นการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวการศึกษาที่ตั้งไว้ โดยใช้ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์กลุ่ม การจัดสนทนากลุ่มและอื่น ๆ ที่ได้ตรวจสอบข้อมูลแล้วนำมาวิเคราะห์ตามขั้นตอนดังนี้

1. เปรียบเทียบเหตุการณ์ (Incidents) จากข้อมูลสนาม โดยจำแนกข้อมูลออกเป็นประเภท (Categories) ต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้

2. ประมวลประเภทของข้อมูลและคุณลักษณะ (Properties) ของข้อมูลเข้าด้วยกันเป็นการสังสมข้อค้นพบหรือข้อสรุปย่อยที่ได้จากการเปรียบเทียบเหตุการณ์ในสนามแล้ว จึงเป็นขั้นเชื่อมโยงข้อมูลภายในตัวแปรและระหว่างตัวแปรที่กำหนดไว้

3. ขยายการเปรียบเทียบให้กว้างขึ้น โดยเลือกเน้นเหตุการณ์ที่เป็นกุญแจสำคัญพิจารณาเหตุการณ์อื่นที่เกิดขึ้นในชุมชน จะช่วยให้ได้ข้อสรุปที่เป็นนามธรรมมากขึ้น และค้นพบให้ได้ว่าเหตุการณ์ใดคือกุญแจสำคัญหรือมีความหมายมากที่สุดต่อประเด็นที่ศึกษา เหตุการณ์ใดที่มีความหมายน้อยเมื่อเปรียบเทียบคุณลักษณะของข้อมูลแล้ว จากนั้นจึงตัดทอนข้อมูลส่วนที่แตกต่างลงให้เหลือส่วนที่เป็นคุณลักษณะร่วม และพิจารณาความสัมพันธ์ของข้อมูลแล้วจึงสร้างข้อสรุปซึ่งเป็นผลการวิจัย

สำหรับผลการศึกษาวิจัยที่ทำการศึกษาโดยยึดตามกรอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นตัวตั้งนั้น มีผลการศึกษาดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 : เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการส่งเสริมการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง

ผู้วิจัยทำการศึกษาความเป็นไปได้ใน 2 ลักษณะคือ การศึกษาความเป็นไปได้ในเชิงศักยภาพของพื้นที่ และการศึกษาความเป็นไปได้ในเชิงศักยภาพของชุมชน ผลการศึกษาพบว่าชุมชนบางม่วงมีศักยภาพของพื้นที่ที่มีความเหมาะสมในการจัดตั้งตลาดน้ำ โดยศักยภาพของพื้นที่ดังกล่าวสามารถแบ่งออกได้เป็นด้านต่าง ๆ คือ ด้านทำเลที่ตั้ง ด้านลักษณะพื้นที่ ซึ่งรวมถึงลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะดิน และลักษณะภูมิอากาศ ด้านลักษณะทางสาธารณูปโภคซึ่งรวมถึง ไฟฟ้า การประปา ด้านการเข้าถึงพื้นที่ซึ่งรวมถึงการเข้าถึงพื้นที่ด้วยการคมนาคมทางบก และการเข้าถึงพื้นที่ด้วยการคมนาคมทางน้ำ และด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ในส่วนการศึกษาศักยภาพของชุมชน ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนบางม่วงมีศักยภาพของชุมชนที่มีความเหมาะสมในการจัดตั้งตลาดน้ำ โดยศักยภาพของชุมชนดังกล่าวสามารถแบ่งออกได้เป็นด้านต่าง ๆ คือ ภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน ภาวะผู้นำของชุมชน ความเข้มแข็งของชุมชน วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นชุมชน การมีแหล่งโบราณสถานที่สำคัญ และความเชื่อของชุมชน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 : เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง

ผู้วิจัยทำการศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง ทั้งปัจจัยในเชิงบวกและปัจจัยในเชิงลบ ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยในเชิงบวกที่มีผลต่อการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วงคือ ความพร้อมของชุมชนในเชิงพื้นที่ การเดินทางสะดวก การมีโบราณสถานที่สวยงาม การจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ประเพณี การเป็นแหล่งภูมิปัญญาพื้นบ้าน วิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบดั้งเดิม ความรักและความสามัคคีในชุมชน และการประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ และเมื่อทำการศึกษาปัจจัยในเชิงลบที่มีผลต่อการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยดังนี้คือ สภาพภูมิประเทศที่มีน้ำท่วมสูงในบางฤดูกาล สภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การบริหารจัดการที่ไม่มีประสิทธิภาพ การประชาสัมพันธ์ที่ไม่มีแรงจูงใจ และโน้มน้าวเพียงพอ งบประมาณในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ปัญหาขยะมูลฝอยและความไม่สะดวกของ

เส้นทางการคมนาคม รวมทั้งผลผลิตที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนในชุมชนมีไม่ต่อเนื่อง และปัญหาในทางการเมืองในระดับท้องถิ่น

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 : เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง

ผลจากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และข้อที่ 2 ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้นำมาประมวลเป็นข้อเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง ดังนี้คือ

1. การจัดการทรัพยากรของชุมชนเทศบาลและชุมชนบางม่วงจะต้องมีบทบาทในเรื่องของการดูแลค่าคลองไม่ให้ดินเงิน ดูแลเรื่องการใช้ประโยชน์จากที่ดินให้รองรับการจัดตั้งตลาดน้ำเทศบาลบางม่วง การดูแลเรื่องขยะมูลฝอย มีการรณรงค์การเก็บขยะและทิ้งขยะให้เป็นที่จัดให้มีที่ใส่ขยะให้เพียงพอ ให้ความรู้เรื่องการแยกขยะ รณรงค์ให้คนในชุมชนได้จัดภูมิทัศน์ของบ้านที่อยู่อาศัยของตนเองให้น่ามองและผู้นำของชุมชนจะต้องทำเป็นแบบอย่างที่ดีเพื่อเป็นตัวอย่างของคนในชุมชน

2. การจัดการด้านประชาสัมพันธ์ ชุมชนเทศบาลบางม่วงจะต้องมีบทบาทสำคัญในการจัดการด้านประชาสัมพันธ์ในรูปแบบของการจัดกิจกรรมในชุมชนเอง เช่น การจัดงานประจำปีของเทศบาล งานประจำปีของวัดต่าง ๆ ประเพณีในเทศบาลต่าง ๆ นอกจากนี้การประชาสัมพันธ์ควรกระทำผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุชุมชน หนังสือพิมพ์ทั่วไปและหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น แผ่นพับ เป็นต้น

3. การติดต่อประสานงานกับชุมชนต่าง ๆ ภายนอกและการประสานงานสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกชุมชน จากสภาพของชุมชนเทศบาลบางม่วงเป็นชุมชนที่มีพื้นที่ติดต่อกับชุมชนอื่น ๆ ดังนั้นควรจะสร้างความร่วมมือกันในการส่งเสริมการจัดตั้งตลาดน้ำบางม่วง เช่น ชุมชนบางเลน ซึ่งเป็นที่ตั้งของวัดสวนแก้ว เมื่อคนมาเที่ยวตลาดน้ำบางม่วงแล้วสามารถเชื่อมโยงไปเที่ยวยังวัดสวนแก้วได้ นอกจากนี้ควรประสานงานสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี หรือหน่วยงานที่ดูแลเรื่องการท่องเที่ยวเพื่อขอความสนับสนุนเรื่องความรู้หรืองบประมาณต่าง ๆ รวมทั้งการเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นต้น

4. การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเทศบาลบางม่วง ในกระบวนการจัดตั้งตลาดน้ำเทศบาลบางม่วง โดยสร้างให้ชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมตั้งแต่การร่วมคิดว่าจะจัดอย่างไร วิเคราะห์ปัจจัยต่างๆ ว่ามีอะไรบ้าง ร่วมทำทุกคนร่วมกันปฏิบัติหรือทำจากการที่ได้คิดไว้ เมื่อทำไประยะหนึ่งแล้วดูว่าเป็นอย่างไร จะได้ปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมกับความพร้อมและศักยภาพและการร่วมรับผลประโยชน์ด้วยกันจากการจัดตั้งตลาดน้ำบางม่วง

5. การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการบริการ เทศบาลบางม่วงในฐานะผู้ดูแลโดยตรงจำเป็นต้องมีแผนงานและโครงการพัฒนาในแผนพัฒนาประจำปีของเทศบาลเกี่ยวกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่ออำนวยความสะดวกให้คนที่จะมาเที่ยวตลาดน้ำ โครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น อาทิเช่น ถนนที่อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ไปมาสะดวกไม่ก่อให้เกิดอันตรายได้ การสื่อสารจำพวกโทรศัพท์ มาตรการในการจัดการของเสีย หรือมลภาวะ เช่น ขยะ น้ำเสีย นอกจากนี้ควรจัดสร้างห้องน้ำ ห้องส้วม หรือที่พักให้มีมากขึ้นเพื่อให้เพียงพอต่อประชาชนที่มาท่องเที่ยวตลาดน้ำ

6. การจัดทำป้ายสื่อสารสถานที่สำคัญและป้ายให้ความรู้ สถานที่หรือสิ่งสำคัญต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน การจัดตั้งตลาดน้ำจะต้องเชื่อมต่อกับชุมชนที่อยู่ภายนอกบริเวณตลาดน้ำ เมื่อประชาชนมาเที่ยวตลาดน้ำจะได้เที่ยวชมสถานที่สำคัญ จึงจำเป็นต้องทำป้ายบอกสถานที่และป้ายบอกความเป็นมาและความสำคัญของสถานที่และสิ่งสำคัญของชุมชน

7. ควรจัดตลาดน้ำชุมชนบางม่วงในรูปแบบการจำลองวิถีชีวิตของชาวบ้านในท้องถิ่น โดยเอาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ประจำวันมาเป็นแนวทางในการจัดตลาดน้ำ โดยเริ่มจากการดำเนินวิถีชีวิตสัมพันธ์กับน้ำ ดังนั้นรูปแบบของตลาดอาจใช้เรื่องเล็ก ๆ ที่ชาวบ้านในชุมชนใช้ในชีวิตประจำวันมาเป็นแหล่งจำหน่ายสินค้า โดยใช้สินค้าที่มีอยู่ในชุมชนที่เกิดจากภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่อย่างหลากหลายของชุมชนเป็นจุดขาย

8. การจัดตั้งตลาดน้ำชุมชนบางม่วง ควรจะกำหนดเป็นนโยบายที่สำคัญของเทศบาลบางม่วงร่วมกับชุมชนเพราะเป็นนโยบายที่ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนในชุมชนในเขตเทศบาลโดยตรง ไม่ว่าผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดรายได้เพิ่มเติมนอกเหนือจากรายได้ประจำที่คนในชุมชนมีอยู่แล้ว ด้านสังคมก่อให้เกิดความร่วมมือ ความสามัคคีร่วมกันในการ

พัฒนาชุมชนให้เป็นที่ยอมรับและรู้จักของคนทั่วไป ด้านวัฒนธรรมก่อให้เกิดความภูมิใจในเอกลักษณ์ของชุมชนในด้านวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ และสามารถทำให้เกิดรายได้จากวัฒนธรรมเหล่านี้ นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนอีกด้วย

6.2 ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำวิจัยเรื่องเกี่ยวกับการประเมินต้นทุนในด้านเศรษฐศาสตร์ที่จะใช้ในการจัดตั้งตลาดน้ำชุมชน เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการวางแผนพัฒนาตลาดน้ำ
2. ควรทำวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการประชาสัมพันธ์ที่เหมาะสมกับศักยภาพของชุมชนในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำ